

Pārskats par bērnu stāvokli Latvijā 2016.gadā

Satura rādītājs

Ievads.....	3
A. daļa. Vispārējie ANO Bērnu tiesību konvencijas īstenošanas pasākumi	5
B. daļa. Vispārējie bērnu tiesību principi	8
C. daļa. Pilsoniskās tiesības un brīvības	15
D. daļa. Vardarbība pret bērniem	16
E. daļa. Ģimenes vide un alternatīvā aprūpe	20
F. daļa. Invaliditāte, pamata veselība un labklājība.....	25
G. daļa. Izglītība, brīvais laiks un kultūras aktivitātes	34
H. daļa. Īpašie aizsardzības pasākumi	36
Papildu protokols par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju	44
Papildu protokols par bērnu iesaistīšanu bruņotos konfliktos	50
Papildu protokols par komunikāciju procedūru	53
Tekstā lietotie saīsinājumi	54

Ievads

Informatīvais ziņojums „Pārskats par bērnu stāvokli Latvijā 2016.gadā” ir sagatavots atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 62.panta pirmās daļas 7.punktā dotajam uzdevumam Labklājības ministrijai nodrošināt ikgadējā pārskata par bērnu stāvokli valstī sagatavošanu un iesniegšanu Saeimai un Ministru kabinetam.

Izpildot Ministru kabineta 2016.gada 2.augusta sēdes protokola Nr.38, 36.§, 3.punktu, pārskatā iekļauta informācija par Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komitejas (turpmāk – Komiteja) 2016.gada 29.janvāra noslēguma apsvērumos Latvijai izteikto rekomendāciju izpildes nodrošināšanu [par Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību konvenciju](#), kā arī tās diviem papildu protokoliem: [par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju](#) un [par bērnu iesaistīšanu bruņotos konfliktos](#). Veikts izvērtējums par konkrētiem Komitejas minētajiem jautājumiem.

Nemot vērā Komitejas izteikto rekomendāciju lielo apjomu, pārskatā uzmanība pievērsta tiem Komitejas iezīmētajiem jautājumiem, kuri kompetento institūciju ieskatā pelnījuši īpašu ievērību un izvērtējumu šī pārskata ietvaros. Savukārt pārējo (šajā pārskatā neminēto) jautājumu plašāka analīze atstāta iekļaušanai nākamajos pārskatos par bērnu stāvokli Latvijā. Tādējādi tiek novērsta apjoma ziņā nesamērīgi liela dokumenta sagatavošana, kas apgrūtinātu tā uztveramību un praktisku pielietojumu.

Pārskata struktūra veidota, balstoties uz Komitejas 2016.gada 29.janvāra Latvijai sniegtajos noslēguma apsvērumos izteiktajām rekomendācijām par [Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību konvencijā](#), kā arī tās divos papildu protokolos (papildu protokols [par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju](#); papildu protokols [par bērnu iesaistīšanu bruņotos konfliktos](#)) noteikto prasību ieviešanu.

Lai gan pārskata primārais aplūkojamais jautājums ir bērnu stāvoklis 2016.gadā, ilustratīvos nolūkos, lai labāk raksturotu situācijas kopainu, par atsevišķiem rekomendāciju punktiem sniegta informācija arī par agrāku laika posmu. Vienlaikus par atsevišķiem rekomendāciju punktiem iezīmēta nākotnes perspektīva, ja gadījumā ticis konstatēts, ka saistībā ar Komitejas minēto jautājumu nepieciešama turpmāka valsts institūciju rīcība.

Atšķirībā no iepriekšējiem pārskatiem šis pārskats pievēršas konkrētiem Komitejas norādītiem problēmjautājumiem un to risināšanas ierosinājumu analīzei, atkāpjoties no tradicionālā pārskata gatavošanas ietvara (kāds tas tika veidots līdz 2015.gadam), kas pamatā aptvēra dažādu statistisko datu analīzi. Taču kvalitatīvu aktuālo statistikas datu analīzi par bērnu stāvokli valstī regulāri gatavoto Centrālā statistikas pārvalde, šim mērķim veidojot īpašu izdevumu – statistisko datu krājumu par attiecīgo pārskata gadu “Bērni Latvijā”¹.

Galvenie argumenti tam, kādēļ mainīta pārskata gatavošanas pieeja, ir saistīti ar mērķi izvairīties no dublējošas funkcijas, kādu pārskats pēdējos gados lielā mērā pildījis. Laika gaitā šādu informatīvo funkciju (informācijas apkopošana par iepriekšējā gada pasākumiem un statistiku) ir pārņēmušas nozaru ministrijas un padotības iestādēs, savas kompetences ietvaros pievēršoties jautājumiem par bērnu stāvokli savā pārraudzītajā

¹ http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/nr_12_berni_latvija_2017_17_00_lv_en.pdf.

jomā. Tā vietā lai vēlreiz atkārtotu šo informāciju, kuru iestādes jau sniedz sabiedrībai dažādos citos attiecīgās nozares ziņojumos, atskaitēs, pārskatos un statistikas apkopojumos veselības, izglītības, tieslietu, iekšlietu, kultūras, labklājības jomā, kā arī citās jomās, pārskats par 2016.gadu nodrošina jaunu, unikālu funkciju, aplūkojot konkrētas Komitejas sniegtās rekomendācijas, veicot to izvērtējumu, piedāvājot nepieciešamo turpmāko rīcību konkrētu problēmu risināšanā.

Tāpat ir jāņem vērā, ka, kopš Bērnu tiesību aizsardzības likumā 2000.gadā tika noteikts uzdevums gatavot pārskatu, ir krietni mainījusies situācija valstī attiecībā uz bērnu stāvokļa regulāru novērtējumu, statistisko datu apkopošanu un pieejamību. Katra attiecīgās nozares iestāde attiecībā uz bērnu mērķa grupu šādu izvērtējumu veic savas kompetences ietvaros, par to ietverot informāciju iestādes atskaitē, pārskatā vai publisko cita veida formātā.

Iestādēs izveidoti reģistri un informācijas uzskaites sistēmas, no kurām iespējams iegūt vispusīgu informāciju dažādos griezumos, kas raksturo bērnu situāciju attiecīgajā jomā. Tāpat iestādes, balstoties uz reģistros sniegto informāciju, veido izvērstas statistikas atskaites par nozarē konstatētajām tendencēm, piemēram, skolēnu sekmes, skolas apmeklējums, veselības aprūpe, slimību profilakse, bērnu stacionēšanas gadījumi slimnīcā, traumatisms, vardarbība, bērnu likumpārkāpumi, kultūras iestāžu pieejamība, nabadzība, ārpusģimenes aprūpe, adopcija u.tml.

Veicot Komitejas sniegto rekomendāciju izvērtējumu, konstatēta virkne jautājumu, kuru risināšanai nepieciešama turpmāka rīcība. Ievērojot minēto, Valsts sekretāru sanāksmē 2017.gada 20.jūlijā izsludināts šo Komitejas rekomendāciju ieviešanas plāns laika posmam no 2017.līdz 2018.gadam (VSS-773, prot. Nr.28, 17.§).

Ar plānu laikā no 2017. līdz 2018.gadam paredzēts nodrošināt kopumā 15 rekomendāciju ieviešanu [skat. pielikumā rekomendāciju izpildes statusa tabulu (14 plānā ietvertajām rekomendācijām ir statuss “procesā” un 1 – statuss “nav izpildīts”)]. Savukārt pārējo vēl neieviesto rekomendāciju (11 rekomendācijas ar statusu “nav izpildīts”) īstenošana tiks nodrošināta laika posmā no 2019. līdz 2021.gadam.

Saskaņā ar veikto rekomendāciju izvērtējumu konstatējams, ka no kopumā 123 rekomendācijām 56 rekomendāciju ieviešanas process patlaban jau norit (vai uzsācies jau 2016.gadā vai ātrāk). Savukārt 43 rekomendācijas jau tikušas izpildītas, 6 rekomendācijas īstenotas noteiktā daļā, 13 rekomendācijas nav izpildītas un to izpilde vēl nav uzsākta. Savukārt pārējās 5 rekomendācijas nav plānots īstenot tādēļ, ka neviena no nozaru ministrijām nav saskatījusi savu kompetenci rekomendācijas ieviešanā vai arī par pamatu tam ir lietderības apsvērumi, kā arī faktiskās iespējas līdz 2021.gadam nodrošināt attiecīgās rekomendācijas ieviešanu. Tāpat šķēršļus atsevišķu rekomendāciju ieviešanai rada apstākļi, ka tajās piedāvātos risinājumus nav praktiski iespējams iestrādāt Latvijas nacionālajā tiesību sistēmā vai arī ieteikums ir ticis paredzēts tādas situācijas risināšanai, kura vairs nepastāv, jo tiesību sistēmā notikušas būtiskas izmaiņas.

Pārskatam nepieciešamās informācijas sagatavošanā piedalījās visas tās ministrijas un to padotības institūcijas, kuru kompetencē ietilpst attiecīgo Komitejas sniegto rekomendāciju ieviešanas nodrošināšana: Aizsardzības ministrija, Ārlietu ministrija,

Ekonomikas ministrija, Finanšu ministrija, Iekšlietu ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, Kultūras ministrija, Satiksmes ministrija, Tieslietu ministrija, Veselības ministrija, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, kā arī ministriju padotības iestādes.

A. daļa. Vispārējie ANO Bērnu tiesību konvencijas īstenošanas pasākumi

(CRC 4.pants, 42.pants un 44.panta 6.punkts): visaptveroša politika un pamatnostādnes, politikas koordinācija, resursu piešķiršana, datu vākšana, neatkarīga uzraudzība, izplatīšana un izpratnes veicināšana, apmācība, sadarbība ar pilsonisko sabiedrību

Izvērtējot Komitejas sniegtās rekomendācijas kopumā, ir jāsecina, ka daļa no tām ir formulētas ārkārtīgi vispārīgi, ierobežojot iespēju noteikt konkrētus veicamos uzdevumus, to izpildes nodrošināšanai, kā arī pieļaujot rekomendāciju iesaistīto pušu plašas interpretācijas iespējas par to, vai un kādā mērā attiecīgās rekomendācijas ir izpildāmas. Piemēram, Komiteja iesaka dalībvalstij veikt visas nepieciešamās darbības, lai panāktu tiesību aktu īstenošanu praksē un nodrošinātu pilnīgu atbilstību CRC, izmantot uz bērnu tiesībām vērstu pieeju, izstrādājot valsts un pašvaldību budžetu, nodrošināt Tiesībsarga biroja Bērnu tiesību nodaļai cilvēkresursus, tehniskos un finanšu resursus, nodrošināt, ka praksē tiek īstenoti dažādi likumi, kas aizliedz diskrimināciju, u.tml.

Neskatoties uz daudzu rekomendāciju vispārīgo dabu, kompetentās institūcijas ir veikušas rekomendāciju analīzi, kā arī to pārziņā esošās politikas izvērtējumu, lai pārliecinātos par tās atbilstību Komitejas ieteikumiem un, ja nepieciešams, izņemtu jautājumu par papildu veicamajiem pasākumiem.

Attiecībā uz Komitejas rekomendāciju izstrādāt visaptverošu politiku un pamatnostādnes, lai īstenotu visas Konvencijā noteiktās tiesības, nodrošinot koordināciju un savstarpēju kopdarbību starp valdības iestādēm, kā arī sniegtu cilvēkresursus, tehniskos un finanšu resursus, kas nepieciešami šī plāna efektīvai īstenošanai (CRC rekomendācijas, 11.punkts), jānorāda, ka bērnu tiesību aizsardzība ir valsts politikas sastāvdaļa. Valstij un pašvaldībām jāorganizē un jākontrolē bērnu tiesību aizsardzība visā valsts teritorijā. Institūcijām atbilstoši BTAL noteiktajai kompetencei jāīsteno bērnu tiesību aizsardzības rīcībpolitika, tai skaitā jāizstrādā politikas nozares attīstības plānošanas dokumenti, jākoordinē un jānodrošina to īstenošana.

Bērnu tiesību aizsardzības politikas jomā galvenais politikas plānošanas dokuments ir Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes 2011.–2017.gadam, atbalstītas saskaņā ar MK 2011.gada 18.februāra rīkojumu Nr.65. Lai nodrošinātu pamatnostādņu ieviešanu, ir ticis apstiprināts rīcības plāns pamatnostādņu „Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes 2011. – 2017.gadam” īstenošanai 2012. – 2014.gadam un rīcības plāns Ģimenes valsts politikas pamatnostādņu 2011.-2017. gadam īstenošanai 2016.-2017. gadā (apstiprināts ar MK 2016.gada 3.februāra rīkojumu Nr.115). Vienlaikus jānorāda, ka visus CRC, OPSC un OPAC minētos jautājumus tīri praktiski nav iespējams aptvert vienā atsevišķā politikas plānošanas dokumentā. Tādēļ specifiskos jautājumos, kurus iederīgāk ir skatīt attiecīgās nozares politikas kontekstā, konkrētais bērnu tiesību jautājums tiek risināts saskaņā ar attiecīgiem nozares politikas plānošanas dokumentiem.

Piemēram, KM savai kompetencei atbilstošās rekomendācijas plāno izpildīt saskaņā ar spēkā esošajiem nozares politikas dokumentiem: rekomendācijas sabiedrības integrācijas un pilsoniskās sabiedrības attīstības jomā tiks izpildītas saskaņā ar Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņēm 2012.–2018.gadam (apstiprinātas ar MK 2011.gada 20.oktobra rīkojumu Nr.542), bet kultūras politikas jomā saskaņā ar Kultūrpolitikas pamatnostādņēm 2014.–2020.gadam „Radošā Latvija” (apstiprinātas ar MK 2014.gada 29.jūlija rīkojumu Nr.401).

Izstrādājot jauno politikas plānošanas dokumentu sabiedrības integrācijas jomā, kas stāsies spēkā 2019.gadā, dokumenta izstrādē pieaicinātie eksperti izvērtēs nepieciešamību iekļaut tajā konkrētus pasākumus rekomendāciju īstenošanai.

Galvenie politikas pasākumi, lai novērstu bērnu izdarītos likumpārkāpumus, ietverti Bērnu noziedzības novēršanas un bērnu aizsardzības pret noziedzīgu nodarījumu pamatnostādņēs 2013.-2019.gadam (atbalstītas ar MK 2013.gada 21. augusta rīkojumu Nr.392). Īpaši pasākumi cīņai pret bērnu tirdzniecību noteikti Cilvēku tirdzniecības novēršanas pamatnostādņēs 2014.– 2020.gadam (atbalstītas ar MK 2014.gada 21. janvāra rīkojumu Nr.29). Savukārt, lai aizsargātu bērnus no narkotiskajām un psihotropajām vielām, būtiskākās veicamās aktivitātes ietvertas Narkotisko un psihotropo vielu un to atkarības izplatības ierobežošanas un kontroles pamatnostādņēs 2011.–2017.gadam (atbalstītas ar MK 2011.gada 14. marta rīkojumu Nr.98).

Ņemot vērā minēto Komitejas ieteikumu, kā arī to, ka patlaban esošās pamatnostādnes ģimenes politikas jomā ir spēkā līdz š.g. beigām, Labklājības ministrijas nākamā gada darba kārtības (pēc ģimenes pamatnostādņu gala novērtējuma sagatavošanas) viens no būtiskākajiem jautājumiem ir strādāt pie jaunas bērnu un ģimeņu politikas stratēģijas izstrādes, aptverot gan bērnu tiesību aizsardzības, gan ģimeņu atbalsta politikas jomas, kuras izstrādei būtu veidojama starpdisciplināra darba grupa un piesaistāmas nevalstiskās organizācijas.

Izvērtējot Komitejas ieteikumu nodrošināt LM Bērnu un ģimenes politikas departamentam pilnvaras, tiesības, cilvēkresursus, tehniskos un finanšu resursus, kas nepieciešami departamenta politikas un stratēģiskās plānošanas funkciju veikšanai (CRC rekomendācijas, 13.punkts), jānorāda, ka jautājums par bērnu tiesību aizsardzības politikas plānošanas, koordinēšanas un ieviešanas kapacitātes stiprināšanu ir patlaban kompetento ministriju darba kārtībā (plašāk aprakstīts pie tālāk pārskatā minētajiem rekomendāciju punktiem). Tomēr jāuzsver, ka uz šo jautājumu nepieciešams palūkoties plašāk (kas arī patlaban tiek darīts), ņemot vērā visu bērnu tiesību aizsardzībā iesaistīto institūciju kapacitāti un resursu pietiekamību būtiskai bērnu stāvokļa uzlabošanai valstī.

Vienlaikus Komiteja pauž pārmetumus par to, ka valstī pastāvošais korupcijas līmenis ietekmē bērnu tiesību īstenošanu. Tādēļ Komiteja rekomendē veikt tūlītējas darbības, lai apkarotu korupciju un stiprinātu iestāžu kapacitāti efektīvi noteikt korupciju, izmeklēt to un uzsākt kriminālvajāšanu (CRC rekomendācijas, 15.punkta (e) apakšpunkts).

Izvērtējot šo Komitejas rekomendāciju, jānorāda, ka tā jau tiek izpildīta, jo KPL 6.pantā ir paredzēts, ka amatpersonai, kura pilnvarota veikt kriminālprocesu, ikvienā gadījumā, kad kļuvis zināms kriminālprocesa uzsākšanas iemesls un pamats, ir pienākums savas

kompetences ietvaros uzsākt kriminālprocesu un novest to līdz KL paredzētajam krimināltiesisko attiecību taisnīgam noregulējumam. Savukārt KL kā noziedzīgi nodarījumi ir iekļauti tādi ar korupciju saistīti noziegumi kā dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, kukuļņemšana, kukuļa piesavināšanās, starpniecība kukuļošanā un kukuļdošana. Tādējādi ir radīts tiesiskais regulējums, kas kompetentai izmeklēšanas iestādei ļauj veikt darbības, lai apkarotu korupciju.

Būtiskākais TM darbs korupcijas novēršanas un apkarošanas jomā patlaban notiek saistībā ar Latvijas dalību OECD Kukuļošanas apkarošanas starptautiskajos biznesa darījumos darba grupas darbā un OECD Konvencijas par ārvalstu amatpersonu kukuļošanas apkarošanu starptautiskajos biznesa darījumos saistību izpildes nodrošināšanu. Tāpat, izpildot Latvijas 2. fāzes novērtējuma ietvaros OECD Kukuļošanas apkarošanas starptautiskajos biznesa darījumos darba grupas izteiktās rekomendācijas, TM ir sniegusi atbalstu Valsts kancelejai, izstrādājot nepieciešamos grozījumus Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumā, kas vērsti uz Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja darbības stiprināšanu.

Attiecībā uz ieteikumu apkarot korupciju un stiprināt iestāžu kapacitāti efektīvi noteikt korupciju, izmeklēt to un uzsākt kriminālvajāšanu (CRC rekomendācijas, 15. (e)), jānorāda, ka valsts pārvaldes pamatvērtības un darbības pamatprincipi ietver tiesiskumu, atklātumu, vienlīdzīgu attieksmi salīdzināmās situācijās, maksimāli plašu sabiedrības informēšanu, iesaistīšanu un līdzdarību. Valsts pārvaldes iestādēs ir identificēti un novērtēti korupcijas riski, ņemot vērā Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja ieteikumus un metodiskos materiālus, t.sk. „Ētika valsts amatpersonu darbībā”, „Dāvanu pieņemšanas ierobežojumi”. Valsts pārvaldes iestāžu ētikas kodeksos ir noteikts, ka darbinieks neizmanto savu amata stāvokli personīgā labuma gūšanai. Valsts pārvaldes iestādēs ir izstrādātas procedūras, kuru mērķis ir noteikt kārtību, kādā ierēdņi un darbinieki komunicē ar lobētājiem.

Attiecībā uz Komitejas rekomendāciju, definējot, apkopojot un izplatot statistikas datus, ņemt vērā konceptuālo un metodoloģisko ietvaru, kas sniegts Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā cilvēktiesību komisāra biroja ziņojumā “Cilvēktiesību rādītāji: novērtēšanas un īstenošanas vadlīnijas” (CRC rekomendācijas, 17.punkts), jānorāda, ka valsts institūcijas minēto konceptuālo un metodoloģisko ietvaru jau ņem vērā patlaban. Piemēram, SPKC, definējot, apkopojot un izplatot statistikas datus, ņem to vērā attiecībā uz statistisko informāciju par zīdaiņu mirstību (*Infant mortality rate*), kas tiek aprēķināta ik gadu un ir pieejama SPKC mājaslapā.

Izpildot Komitejas rekomendāciju izstrādāt efektīvu mehānismu, kā sistemātiski iesaistīt pilsoniskās sabiedrības nevalstiskās organizācijas (arī no lauku apvidiem) bērnu tiesību jomā (CRC rekomendācijas, 25.punkts), ir jānorāda, ka MK 2009. gada 25. augusta noteikumu Nr. 970 „Sabiedrības līdzdalības kārtība attīstības plānošanas procesā” mērķis ir sekmēt efektīvu, atklātu, ietverošu, savlaicīgu un atbildīgu sabiedrības līdzdalību attīstības plānošanas procesā, tādējādi paaugstinot plānošanas procesa kvalitāti un plānošanas rezultātu atbilstību sabiedrības vajadzībām un interesēm.

Ministriju mājaslapās sabiedrībai ir pieejama informācija par tiesību aktu projektiem (informācija par publisko apspriešanu un sabiedriskajām apspriedēm), darba grupām un citām ministriju realizētajām aktivitātēm nozares politikas izstrādē un īstenošanā.

Norādām uz nevalstisko organizāciju iespēju iesaistīties likumdošanas procesā sabiedrības līdzdalības ietvaros (izsakot viedokli par normatīvo aktu projektiem, kas pirms izsludināšanas tiek ievietoti ministriju mājaslapās utt.).

Nevalstiskās organizācijas ir iesaistītas arī dažādu starpnozaru komisiju, konsultatīvo padomju un darba grupu sastāvā.

Lai veicinātu vienotu izpratni par bērna interešu prioritātes principa ievērošanu valsts un pašvaldību rīcībpolitikās, kā arī veicinātu institūciju, sabiedrisko organizāciju un citu fizisku un juridisku personu saskaņotu darbību bērnu tiesību aizsardzībā, labklājības ministra vadībā 2017.gada 16.augustā ir izveidota Bērnu lietu sadarbības padome. Tās sastāvā ir nevalstiskās organizācijas, tiesībsargs, Valsts prezidenta kanceleja, ministri un ministriju pārstāvji, nozares eksperti un sabiedrībā atzīti viedokļa līderi.

VM organizētajā Mātes un bērna veselības konsultatīvajā padomē nevalstiskās organizācijas ir iesaistītas veselības politikas veidošanā un īstenošanā mātes un bērna veselības aprūpes jautājumos, kas iekļauj grūtnieču, dzemdētāju un jaundzimušo veselības aprūpi, bērnu veselību, kā arī seksuālo un reproduktīvo veselību.

Izstrādājot grozījumus normatīvajos aktos, kas saistīti ar bērnu tiesībām (Civillikumā, Civilprocesa likumā), TM izstrādes procesā ir iesaistījusi arī nevalstisko organizāciju pārstāvjus, darbojas pastāvīgās TM darba grupas attiecībā uz nepieciešamo grozījumu izstrādi Krimināllikumā, Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā u.c.

Savukārt KM nodrošina nevalstisko organizāciju iesaisti, īstenojot atbalstu reģionālu NVO projektiem un iniciatīvām, kas paredz pasākumus minoritāšu bērniem un jauniešiem, t.sk. starpkultūru dialoga un kultūras pasākumus. Arī turpmāk ir plānots regulāri atbalstīt NVO, t.sk. minoritāšu un romu NVO projektus, visos Latvijas plānošanas reģionos.

B. daļa. Vispārējie bērnu tiesību principi

(CRC 2., 3., 6. un 12. pants): diskriminācijas aizliegums, bērnu intereses, tiesības uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību, cieņa pret bērna viedokli

Neskatoties uz vērā ņemamiem prakses un normatīvā regulējuma uzlabojumiem, Komiteja ir izteikusi bažas par joprojām pastāvošo diskrimināciju pret bērniem ar invaliditāti, minoritāšu bērniem, arī romu bērniem, kā arī tiem bērniem, kas dzīvo lauku apvidos, saistībā ar piekļuvi apmierinošas kvalitātes veselības aprūpes un izglītības iestādēm. Tāpat Komiteja ir nobažījies par to, ka trūkst oficiālas informācijas par bērnu, kuri ir lesbietes, geji vai transpersonas, un biseksuālu un interseksuālu (LGBTI) bērnu diskrimināciju, kā arī par ziņotajiem iebiedēšanas gadījumiem pret šiem bērniem skolās (CRC rekomendācijas, 26.punkts).

Attiecībā uz Komitejas rekomendāciju nodrošināt, ka praksē tiek īstenoti dažādi likumi, kas aizliedz diskrimināciju (CRC rekomendācijas, 27.punkta (a) apakšpunkts) jānorāda, ka minētā rekomendācija ir pārāk plaša un vispārīga, lai atbilstoši tai būtu iespējams identificēt visus konkrētos veicamos uzdevumus. Tā kā nav iespējams pilnībā izskaust personu nepakļaušanos likumam, tad rekomendāciju ieviešanas plānā nebūtu jāiekļauj pilnībā neizpildāmi (pārāk nekonkrēti) uzdevumi. Tomēr tālākajos rekomendāciju

punktos Komiteja jau konkrētāk sniedz ierosinājumus iespējamajiem darbības virzieniem, lai pasargātu augsta riska grupas bērnus no iespējamās diskriminācijas.

Vienlaikus informējam, ka 2014.gadā ir veikti grozījumi KL, paredzot atbildību par diskrimināciju rasu, nacionālās, etniskās vai reliģiskās piederības dēļ vai par cita veida diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu, ja ar to radīts būtisks kaitējums. Tādējādi atbildība paredzēta par jebkādas diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu. TM veicina arī izpratni par jaunu izstrādāto tiesību normu nepieciešamību, piemērošanu praksē un atbildību par attiecīgo normu pārkāpšanu, izstrādājot tiesību normu skaidrojumu, prezentējot attiecīgo informāciju dažādos semināros, konferencēs un tiesību normu piemērotāju apmācībās, kā arī piedaloties dažādos pasākumos.

Lai veicinātu romu bērnu un jauniešu aktīvāku iesaistīšanu sabiedrības procesos, īpaši izglītības procesā, attīstot sadarbību ar romu ģimenēm un izglītības iestādēm, kā arī citām pašvaldību iestādēm, KM īsteno projekta „Latvijas romu platforma” pasākumus, attīstot sadarbību ar Latvijas pašvaldībām, kur dzīvo ievērojams romu iedzīvotāju skaits. Projektu īsteno KM Eiropas Savienības programmas „Tiesības, vienlīdzība un pilsonība 2014 – 2020” sadaļas „Dotācijas nacionālo romu platformu izveides atbalstam” ietvaros. Projekta uzdevums ir veicināt sadarbību un dialogu starp romu pilsonisko sabiedrību, valsts un pašvaldību iestāžu pārstāvjiem un sociālajiem partneriem, lai nodrošinātu plašāku iesaistīto personu efektīvu līdzdalību un romu integrācijas politikas pasākumu kopuma labāku koordināciju un ieviešanu valsts, reģionālā un vietējā līmenī.

Turklāt, lai paaugstinātu sabiedrības izpratni par Latvijas romu kultūru, vēsturi un sociālajiem jautājumiem, kā arī par aizspriedumu un stereotipu negatīvo ietekmi uz romu stāvokli, KM atbalsta aktivitātes Eiropas Padomes DOSTA! kampaņas „Pietiek! Pārkāp aizspriedumiem, iepazīsti romus!” ietvaros. Pasākumus plānots īstenot, saskaņā ar Nacionālās politikas pasākumu kopumu romu integrācijai, kas ir iekļauts Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnēs 2012.–2018.gadam (apstiprinātas ar MK 2011.gada 20.oktobra rīkojumu Nr.542), veicinot sociāli atstumto grupu iekļaušanos sabiedrībā un novēršot diskrimināciju.

Papildus KM attīstījusi Reģionālo ekspertu tīklu romu integrācijas jautājumos, lai veicinātu regulāru informācijas un pieredzes apmaiņu starp pašvaldību speciālistiem romu integrācijas jautājumos un attīstītu sadarbību starp KM, pašvaldību iestādēm un romu kopienu efektīvākai romu integrācijas politikas īstenošanai. Turklāt ir organizētas labās prakses vizītes un reģionālo ekspertu sanāksmes pašvaldībās ar ievērojamu romu iedzīvotāju īpatsvaru, kurās apspriesti romu bērnu un jauniešu iekļaušanas un izglītošanas jautājumi. Romu integrācijas un sociālās iekļaušanas pasākumus ir plānots iekļaut arī jaunajā politikas plānošanas dokumentā sabiedrības integrācijas jomā, kas stāsies spēkā no 2019.gada.

Savukārt, lai īstenotu Komitejas rekomendāciju veikt pētījumus par bērnu, kuri ir lesbietes, geji vai transpersonas, un biseksuālu un interseksuālu bērnu diskrimināciju CRC rekomendācijas, 27.punkta (c) apakšpunkts), jānorāda, ka pētījums pārskata periodā nav ticis veikts, kā arī šāda pētījuma veikšanu pārskata gatavošanā iesaistītās institūcijas tuvākajā laikā neplāno.

TM ieskatā, šāda pētījuma veikšana nav lietderīga, jo pretēji personu vienlīdzības principam šķiro bērnus pēc to seksuālās orientācijas. Šāda pieeja var pat tikt uzskatīta kā

diskriminējoša. Tā vietā daudz aktuālāka būtu pētījuma veikšana par tiem diskriminācijas veidiem (piemēram, uz sociālā statusa pamata), ar kuriem bērni pavisam reāli saskaras izglītības iestādēs un sabiedrībā.

Tomēr, ja nepieciešams, šāda veida pētījumus varētu veikt NVO, kas aktīvi rīkojas, lai uzlabotu lesbiešu, geju, biseksuāļu un transpersonu situāciju Latvijā un mazinātu sabiedrības aizspriedumus pret cilvēkiem ar atšķirīgu seksuālo orientāciju vai dzimumidentitāti.

Attiecībā uz ieteikumu veikt papildu darbības, lai samazinātu bērnu mirstību ārēju cēloņu ietekmē, it īpaši veikt papildu darbības, lai novērstu bērnu pašnāvības (CRC rekomendācijas, 31.punkta (a) apakšpunkts), Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam ietvaros ir paredzēts veicināt psihisko (garīgo) veselību sabiedrībā, īpaši sociālās atstumtības un nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju grupās. Pasākumu īstenošanai plānots novirzīt arī ES struktūrfondu finansējumu. Tiek plānoti pasākumi psihiskās (garīgās) veselības veicināšanai sabiedrībā (t.sk. bērnu vidū), kuru darbības mērķis ir veicināt psihisko (garīgo) veselību sabiedrībā, īstenojot sabiedrības informēšanas kampaņas, kā arī izstrādājot mācību īsfilmas un informatīvos materiālus par psihiskās (garīgās) veselības jautājumiem. Tāpat plānots veikt sabiedrības veselības pētījumus četru prioritāro (sirds un asinsvadu, onkoloģijas, perinatālā un neonatālā perioda aprūpes un garīgās veselības) veselības jomu ietvaros, t.sk. arī attiecībā uz bērnu veselības jautājumiem, piemēram, par Latvijas jauniešu bērnībā gūto nelabvēlīgo pieredzi saistībā ar piedzīvoto vardarbību.

SPKC veselības veicināšanas ietvaros plāno turpināt darbu pie bērnu mirstības rādītāju ārējo cēloņu dēļ (t.sk. pašnāvību) samazināšanas, organizējot dažāda veida intervences sabiedrības (t.sk. bērniem kā īpašai mērķa grupai) informēšanai, piemēram, izglītojoša intervence bērnu traumatisma un noslīkšanas mazināšanai, sabiedrības informēšanas aktivitātes bērnu psihoemocionālās labklājības veicināšanai pašnāvību profilakses kontekstā.

Tāpat SPKC regulāri organizē dažāda veida pasākumus un aktivitātes psihiskās veselības uzlabošanas, traumatisma mazināšanas jomās utt. Piemēram, 2015. gadā tika organizēts seminārs (apmācības ar pieredzes apmaiņu) Nacionālā veselīgo pašvaldību tīkla koordinatoriem „Pašvaldības loma traumatisma un vardarbības mazināšanā”. Seminārs tika īstenots kā kapacitātes celšanas seminārs par bērnu traumatisma un vardarbības mazināšanu saskaņā ar PVO TEACH VIP programmu.

Tāpat SPKC 2013. gadā izstrādāja informatīvo materiālu skolotājiem un citiem skolu darbiniekiem „Pašnāvību novēršana”, lai īstenotu pašnāvību profilaksi bērnu un pusaudžu vidū, 2014. gadā izstrādāja „Ieteikumus izglītības iestāžu psihologiem un pedagogiem darbam ar skolēniem, kuriem ir uzvedības un emocionālie traucējumi skolas vidē”, kā arī 2016. gadā tika izstrādāts informatīvais materiāls „Pašnāvību riska faktori”.

SPKC organizē pasākumus, lai mazinātu ņirgāšanos skolu vidē, izstrādājot īpašas mācību filmas par ņirgāšanos un tās profilaksi (filma „Katrīna” aktualizē ņirgāšanos skolas vidē, bet filma „Roberts” aktualizē ņirgāšanos internetā). Filmu mērķis ir veicināt emocionālo labklājību skolas vidē un internetā, izglītojot skolēnus, izglītības iestāžu personālu un skolēnu vecākus par ņirgāšanos, tās negatīvajām sekām un ietekmi uz upuri, pāridarītāju un apkārtējiem, pazīmēm, kas var liecināt par ņirgāšanos, kā arī iespējamo rīcību

ņirgāšanās gadījumā. Mācību filmas mudina ikvienu nenovērsties no ņirgāšanās problēmas, atpazīt ņirgāšanos, atbalstīt no tās cietušos un nostāties pret to. Primārā filmas mērķauditorija ir bērni un pusaudži vecuma grupā 11-15 gadi. Ir izdoti un izplatīti arī metodiskie materiāli skolotājiem darbam ar minētajām filmām.

2015. gadā norisinājās sabiedrības informēšanas kampaņa „Nenovērsies”, vērstot iedzīvotāju uzmanību uz savas un savu līdzcilvēku psihiskās veselības traucējumu pazīmēm un aicinot savlaicīgi vērsties pēc specializētas palīdzības. Tika izveidota mājaslapa www.nenoversies.lv, kur atrodama daudzveidīga informācija, ietverot iedzīvotājiem viegli uztveramu un saprotamu materiālu par dažādiem psihisko traucējumu veidiem (depresija, šizofrēnija, demence, miega traucējumi, ēšanas traucējumi u.c.), to simptomiem, ārstēšanu un citiem palīdzības veidiem. Tika sagatavoti un izvietoti speciālistu raksti un reklāma plašsaziņas līdzekļos, īstenotas lekcijas uzņēmumos un informatīvi izglītojoši pasākumi reģionos, izstrādātas e-grāmatas ar padomiem saskarsmē un komunikācijā ar cilvēkiem ar psihiskiem traucējumiem, īstenotas ārstu-psihoterapeitu bezmaksas konsultācijas visā Latvijā, sagatavotas īsfilmas ar pacientu pieredzes stāstiem u.c. aktivitātes.

2016.gadā īstenots nodarbību cikls “Izzini sevi - saproti citus!” 5.-7. klašu skolēniem cieņpilnas attieksmes un komunikācijas kultūras veicināšanai izglītības iestādē. Pasākums īstenots četrās izglītības iestādēs. Triju savstarpēji tematiski saistīto nodarbību cikls organizēts izglītojot un caur dažāda veida praktiskiem uzdevumiem veicinot izpratni par cilvēka emocijām, uztveres unikalitāti, sekmīgu komunikāciju ar apkārtējiem, pašizpratni un atšķirīgā pieņemšanas nozīmi, tādējādi uzlabojot “psiholoģisko klimatu” klasē un veicinot empātiju.

MK 2013. gada 17. decembra noteikumi Nr. 1529 „Veselības aprūpes organizēšanas un finansēšanas kārtība” nosaka, ka no veselības aprūpei atvēlētajiem valsts budžeta līdzekļiem, bērniem, kas saņem ambulatoro psihiatrisko palīdzību vai paliatīvo aprūpi, apmaksā psihoterapeitisko un psiholoģisko palīdzību.

Lai pastiprinātu izpratnes veicināšanas un izglītošanas kampaņas, lai novērstu bērnu noslīkšanu (CRC rekomendācijas, 31.punkta (b) apakšpunkts), VM savas kompetences ietvaros izstrādāja MK noteikumus „Peldvietas izveidošanas un uzturēšanas kārtība” (2012. gada 10. janvāra MK noteikumi Nr. 38), kuros aprakstītas oficiāli atzīto peldvietu izveidošanas, apsaimniekošanas, higiēnas un drošības prasības. Šajās peldvietās peldvietas apsaimniekotājam peldsezonas laikā labi redzamā vietā un veidā ir jāizvieto informatīvie stendi, kuros peldvietu apmeklētāji var iepazīties ar informāciju par peldvietu (peldvietas robežas, peldvietas maksimālais dziļums, glābšanas dienesta atrašanās vieta, informācija par sabiedriskās kārtības un drošības prasību ievērošanu peldvietā (piemēram, bērniem ļaujiet peldēties tiem atbilstoši ierīkotās peldvietās, labas redzamības robežās, kur nekavējoties var sniegt palīdzību; nodrošiniet pieaugušā uzraudzību, kad bērns atrodas ūdenī vai rotaļājas ūdens tuvumā; uzmaniet bērnus no viļņiem, lai izvairītos no ienešanas dzelmē), informācija par pirmās palīdzības sniegšanu). Šajās peldvietās var būt izveidoti funkcionālie sektori (piemēram, bērnu peldēšanās sektors, sporta zona), kā arī dažās peldvietās uz vietas tiek nodrošināta glābšanas dienesta klātbūtne.

SPKC mājaslapā ir ievietota informācija vecākiem „Kas jāņem vērā, atrodoties pie ūdenstilpnēm”, video „Bērnu traumatisms. Noslīkšana”, „Pirmā palīdzība slīkšanas gadījumos”; e-grāmata „Bērnu traumatisms”, kurā ir sadaļa par slīkšanu.

Lai pastiprinātu valsts un pašvaldību iestāžu cilvēkresursu kapacitāti, lai varētu apsekot pludmales un novērst bērnu noslīkšanu (CRC rekomendācijas, 31.punkta (c) apakšpunkts), VI atbilstoši tās kompetencei katru gadu apseko pludmales, veicot peldūdus kvalitātes monitoringu un peldvietu plānveida kontroles. 2016.gada peld sezonā tika veiktas 40 peldvietu plānveida kontroles. 12 peldvietu apsaimniekotājiem tika norādītas nepilnības saistībā gan ar peldvietās izvietotās informācijas trūkumu (visbiežākais pārkāpumu veids), gan ar higiēnas un drošības prasību neievērošanu.

Vienlaikus arī VUGD īsteno dažādas izpratnes veicināšanas un izglītošanas kampaņas. Viena no šajos pasākumos aplūkotajām tēmām ir drošība uz ūdens. Piemēram, VUGD organizēja konkursu sociālajos tīklos “Selfijs ar ugunsdzēsēju glābēju”. Sadarbībā ar IEM, VP, NMPD, Līvu Akvaparku (SIA “Akvaparks”) un AS “Latvijas Gāze” rīkots konkurss 7.un 8.klašu skolēniem „Esi drošs – neesi pārdrošs”. Bērnu izglītošana notika arī starptautiskajā izstādē bērniem un vecākiem “Bērnu Pasaule”, LM rīkotajā Ģimenes dienai veltītajā sarīkojumā; sporta pasākumā “Stipro skrējieni”; festivālā “Mēs par tīru Latviju”. VUGD amatpersonas bērniem stāstīja par pareizu rīcību ārkārtas situācijās. Ņemot vērā pasākumu norises gadalaiku, īpaša uzmanība pievērsta aktuālajām problēmām, piemēram, vasaras pasākumu laikā, īpaši tiek uzsvērta drošība uz ūdens. Katru gadu 11.februārī, atzīmējot Eiropas „112 dienu”, VUGD popularizē tālruni 112 sociālajos tīklos *Twitter* un *Facebook*. VUGD amatpersonas vada nodarbtības izglītības iestādēs, ik gadu izglītojot vairāk kā 10 000 skolēnu. Tāpat katru gadu tiek rīkota atvērto durvju diena. Publiskajos pasākumos VUGD nodrošina informatīvos materiālus, piemēram, bukletus, plakātus. Iespēju robežās tiek pārraidīti informatīvi video materiāli.

Arī turpmākajos gados VUGD preventīvajam darbam veltīs pastiprinātu uzmanību gan rīkojot informatīvās kampaņas, gan izstrādājot jaunus izglītojošus materiālus bērniem. Turpmākajos gados VUGD plāno turpināt izglītēt bērnus par pareizu rīcību dažādās ārkārtas situācijās un ugunsdrošību, dodoties uz skolām, rīkojot dažādus konkursus, mācības, prezentācijas, informatīvas kampaņas, izmantojot izdales materiālus, video, spēles un citas aktivitātes.

No 2017.-2019.gadam VUGD Eiropas Savienības struktūrfondu līdzfinansēto projektu ietvaros ir iekļāvis vairākas preventijas aktivitātes, kuru ietvaros plānots ne tikai veikt vairākus pētījumus par preventijas jomas turpmāko mērķorientāciju, bet arī veidot izglītojošus video, informatīvus izdales materiālus, kas palīdzētu padziļināti informēt bērnus un jauniešus par pareizu rīcību ārkārtas situācijās.

Lai pastiprinātu izpratnes veicināšanas un izglītošanas kampaņas, lai novēstu ceļu satiksmes negadījumus (CRC rekomendācijas, 31.punkta (b) apakšpunkts), plānojot un īstenojot politiku atkarību izraisošo vielu lietošanas profilakses jomā, VM savas kompetences ietvaros īpašu uzmanību pievērš alkoholisko dzērienu un narkotisko vielu lietošanas ierobežošanai, tādējādi ietekmējot arī ceļu satiksmes drošības uzlabošanu. Papildus SPKC ir sagatavojis informatīvo materiālu „Kā nosargāt savu bērna dzīvību”, kur jaunajiem vecākiem ir pieejama informācija par bērnu drošību uz ielas.

Vienlaikus jānorāda, ka patlaban netiek plānots veikt kādus pasākumus, lai pastiprinātu valsts un pašvaldību iestāžu cilvēkresursu kapacitāti, lai varētu apsektot ceļus un novērst ceļu satiksmes negadījumus (CRC rekomendācijas, 31.punkta (c) apakšpunkts). Tomēr jāatzīmē, ka Ceļu satiksmes drošības plāns 2017.-2020.gadam (atbalstīts ar MK 2017.gada 4.aprīļa rīkojumu Nr.180, prot.Nr.18 45.§) paredz vairākus pasākumus, kas netieši saistīti ar bērnu drošības uzlabošanu ceļu satiksmē un ceļu apsekošanu. Plāns paredz pastiprināt ceļu satiksmes uzraudzību VP ar papildu tehniskajiem līdzekļiem (fotoradariem, videoiekārtām u.c. tehniskajiem līdzekļiem). Vienlaikus plāns ietver izglītojošos pasākumus pirmsskolas un pamatskolas skolēniem par ceļu satiksmes drošības jautājumiem, kā arī paredz veikt 10.-12.klašu skolēnu zināšanu un prasmju diagnostiku par ceļu satiksmes drošības jautājumiem. Plāns paredz nodrošināt pedagogu profesionālās kompetences pilnveides seminārus, kā arī pedagogu labās prakses pieredzes popularizēšanu par ceļu satiksmes drošības jautājumu apguvi mācību saturā un nodrošināt vispārējā izglītībā kompetenču pieejā balstītā mācību saturā cilvēkdrosības moduli, ietverot tajā ceļu satiksmes dalībnieku drošības uzlabošanu.

Vienlaikus jānorāda, ka minētajā plānā netiek atsevišķi izdalīta bērnu satiksmes drošības uzlabošana, bet gan kopējā mazaizsargātāko ceļu satiksmes drošības

Vienlaikus jāpiemin arī VP ikgadējā (katru mācību gadu) organizētā akcija “Drošības dienas skolās” dažādās Latvijas skolās. Akcijas ietvarā policijas darbinieki pievēršas aktuālām, ar bērnu drošību saistītām tēmām (tai skaitā ceļu satiksmes drošības jautājumiem mazaizsargātajiem ceļu satiksmes dalībniekiem). Novembra un decembra mēnešos VP organizē akciju “Esi redzams”, kuras mērķis ir uzsvērt gaismas atstarojošo elementu lietošanas nepieciešamību visā Latvijā. Šo akciju laikā īpaša uzmanība tiek pievērsta cēloņiem un iemesliem, kas biežāk izraisa nelaimes gadījumus, arī ceļu satiksmes negadījumus un bērnu noslīkšanu.

Peldēšanās sezonas laikā VP darbinieki patrulē arī pie ūdenstilpnēm un peldvietām, lai nodrošinātu sabiedrisko kārtību, mazinātu traumatismu un atturētu personas no pārgalvīgas rīcības. Šādas akcijas VP plāno organizēt arī turpmāk. Lai veicinātu bērnu zināšanas par ceļu satiksmes drošību, visās VP reģionu pārvaldēs un Rīgā ir izveidotas un aktīvi darbojas mācību klases ceļu satiksmes noteikumu apgūšanai un citu preventīvo pasākumu organizēšanai, kuras ir aprīkotas ar daudzveidīgiem uzskates līdzekļiem. VP 2017.gada 1.ceturksnī pārskatīja visus preventīvā darba virzienus, risināmās problēmas un preventīvo aktivitāšu saturu attiecībā uz ceļu satiksmes drošību, attiecīgi palielinot preventīvo aktivitāšu skaitu un veidus.

Izvērtējot Komitejas paustās bažas, ka Komitejai nav sniegta informācija, cik lielā mērā ņemts vērā bērnu viedoklis, praktiski ieviešot dzīvē Bērnu tiesību aizsardzības likumu, Civilprocesa likumu un Administratīvā procesa likumu (CRC rekomendāciju 32.punkts), jānorāda, ka, gatavojot nākamo nacionālo ziņojumu par CRC, OPSC un OPAC ieviešanu, Komitejai tiks sagatavota arī informācija saistībā ar bērna viedokļa ņemšanu vērā, piemērojot Bērnu tiesību aizsardzības likumu, Civilprocesa likumu un Administratīvā procesa likumu.

Norādām uz BTAL 13. pantā un CPL 238.¹, 239, 244.⁹, 244.¹⁰, 249.³ pantā noteikto, proti, ka lietās, kas skar bērnu, tiesa noskaidro bērna viedokli, ja bērns ir spējīgs to formulēt, ņemot vērā tā vecumu un brieduma pakāpi. Tāpat šajās lietās bāriņtiesa savā atzinumā tiesai norāda noskaidrot bērna viedokli, ja bērns ir spējīgs to formulēt, ņemot vērā tā

vecumu un brieduma pakāpi. Praksē visbiežāk bāriņtiesa bērna viedokli noskaidro ar psihologa palīdzību. Bērnu tiesību aizsardzības likums nosaka prasības psihologam, kas var šajās lietās sniegt atzinumu.

Tāpat bāriņtiesas pienākums – noskaidrot un ņemt vērā bērna viedokli – ir integrēts visos bāriņtiesu procesos. Jāatzīmē, ka bāriņtiesa darbojas administratīvajā procesā (piemērojot Administratīvā procesa likumu, Bāriņtiesu likumu, kā arī citus saistītos normatīvos aktus), ja vien nesniedz atzinumu vispārējās jurisdikcijas tiesai.

Administratīvā procesa likuma 21.pants paredz nepilngadīgo personu iesaisti administratīvajā procesā. Nepilngadīgās personas procesuālās tiesības, kura nav sasniegusi 15 gadu vecumu, īsteno šīs personas likumiskais pārstāvis. Savukārt, nepilngadīgās personas procesuālās tiesības, kura sasniegusi vecumu no 15 līdz 18 gadiem, īsteno šīs personas likumiskais pārstāvis, taču šādās lietās iestāde vai tiesa uzaicina piedalīties arī attiecīgo nepilngadīgo personu. Tāpat arī Administratīvā procesa likuma 21.panta ceturtajā daļā noteikts, ka likumā noteiktajos gadījumos nepilngadīgā persona ir tiesīga patstāvīgi īstenot savas procesuālās tiesības un izpildīt pienākumus.

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju izstrādāt sistēmu, lai izvērtētu, kā bērnu viedoklis tiek ņemts vērā, plānojot, ieviešot, uzraugot un izvērtējot politikas, kas saistītas ar bērnu tiesībām, tostarp arī Jaunatnes konsultatīvās padomes darbības kontekstā (CRC rekomendācijas, 33.punkta (a) apakšpunkts), jānorāda, ka LM sadarbībā ar Eiropas Padomi un Latvijas Bērnu labklājības tīklu 2017.gadā veic bērnu tiesību uz līdzdalību izvērtējumu. Minētais izvērtējums tiek veikts saskaņā ar Eiropas Padomes izstrādātu un aprobētu metodoloģiju, kā arī atbilstoši Valsts programmas bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanai 2017.gadam (apstiprināta ar labklājības ministra 2017.gada 18.janvāra rīkojumu Nr.9) 2.1.apakšpunktā (Sabiedrības informēšanas kampaņa “Palīdzi bērnam izaugt!”) dotajam uzdevumam.

Paredzēts ieviest uz vienotiem standartiem balstītu novērtējumu tam, kā un cik lielā mērā tiek ievērotas bērna tiesības tikt uzklautam un piedalīties lēmumu pieņemšanā, kas ietekmē bērnu, piemēram, aizgādības lietās, adopcijas lietās, kā arī lietās, kur bērns ir cietis no vardarbības vai cita likumpārkāpuma, lietās, kur bērns ir izdarījis likumpārkāpumu vai ir liecinieks. Tāpat izvērtējums aptver tādas bērnam nozīmīgas dzīves sfēras kā izglītība, veselība, kultūra u.c. Pamata kritēriji bērna līdzdalības novērtēšanai izriet no CRC un Eiropas Padomes Ministru komitejas rekomendācijām Rec(2012)2 dalībvalstīm par bērnu un jauniešu līdz 18 gadu vecumam līdzdalību. Nepieciešamība Latvijai īstenot minēto projektu izriet arī no Komitejas Latvijai adresētajām rekomendācijām.

Kā pozitīvs piemērs bērnu viedokļa uzklautāšanas nodrošināšanai ir jāpiemin Latvijas valsts simtgades jauniešu rīcības komiteja – ar KM atbalstu izveidota konsultatīva, koordinējoša un organizatoriska institūcija, kuras mērķis ir veicināt KM ar jauniešiem saskaņotas darbības īstenošanu, plānojot un īstenojot Latvijas valsts simtgades svētku programmu, kā arī veicināt jauniešu iniciatīvas, līdzdalību lēmumu pieņemšanā un svētku organizēšanā. Komiteja izveidota saskaņā ar KM 2015.gada 16.februāra rīkojumu Nr.5.1.-1-36. Komitejas pamatuzdevums ir izstrādāt priekšlikumus Latvijas valsts simtgades svētku programmai, veidot un īstenot rīcības stratēģiju jauniešu aktīvai iesaistei un līdzdalībai svētku plānošanā un organizēšanā 2015. – 2018.gadā. Piemēram, komitejas uzdevumos ietilpst ne tikai bērnu un jauniešu ideju, interešu un vēlmju

apzināšana un apkopošana svētku gaidīšanas kontekstā, bet arī jauniešu un bērnu interešu pārstāvēšana, kā arī bērnu un jauniešu auditorijai paredzētu pasākumu plānošana un koordinēšana.

C. daļa. Pilsoniskās tiesības un brīvības

(CRC 7., 8. un 13.–17. pants): vārds un pilsonība

Attiecībā uz Komitejas paustajām bažām par bērniem, kuriem noteikts nepilsoņa statuss, kā arī par to, ka 2013. gadā veiktie grozījumi Pilsonības likumā automātiski nepiešķir pilsonību tiem Latvijā dzimušajiem bērniem, kuru vecākiem ir nepilsoņu statuss (CRC rekomendācijas, 34.punkts), TM ieskatā, Pilsonības likumā nostiprinātā kārtība attiecībā uz pilsonības piešķiršanu nepilsoņu bērniem ir optimāla, jo saglabā vecākiem (un 15-18 gadu vecumā arī pašiem bērniem) rīcības brīvību attiecībā uz bērnu pilsonību. Rekomendācijas ieviešana likvidētu šo rīcības brīvību, tādējādi samazinot personas tiesības, kas nebūtu atbalstāms.

Līdz ar 2013.gada grozījumu Pilsonības likumā stāšanos spēkā, ir maksimāli atvieglota nepilsoņu un bezvalstnieku bērnu reģistrācija - šobrīd pēc viena vecāka gribas bērnu atzīst par Latvijas pilsoni vienlaikus ar bērna dzimšanas reģistrāciju dzimtsarakstu nodaļā. PMLP turpinās veicināt Latvijas pilsonības iegūšanu nepilsoņu bērniem.

2015.gadā šādā kārtībā 235 bērni tika reģistrēti kā pilsoņi, bet 69 bērnus vecāki izvēlējās reģistrēt kā nepilsoņus. Savukārt 2016.gadā 153 bērni ir reģistrēti kā pilsoņi, bet 33 bērni kā nepilsoņi.

Papildus norādām, ka PMLP veiktās aptaujas liecina, ka daļai vecāku ir ļoti svarīgi saglabāt viņu bērniem nepilsoņa statusu dažādu apsvērumu dēļ. Fakts, ka joprojām tiek reģistrēti bērni - nepilsoņi – norāda, ka vecāki joprojām vēlas izdarīt šādu izvēli par bērna valstisko piederību, un valstij vecāku griba būtu jārespektē.

Tāpat tiek nodrošināta iespēja bērniem, kuru abi vecāki ir nepilsoņi vai bezvalstnieki, līdz 15 gadu vecuma sasniegšanai piešķirt pilsonību, pamatojoties uz viena vecāka iesniegumu, agrāk – pamatojoties uz abu vecāku iesniegumu.

2015.gadā šādā kārtībā 270 bērni tika reģistrēti kā pilsoņi, bet 2016.gadā 224 bērni tika reģistrēti kā pilsoņi.

Personas no 15 līdz 18 gadu vecumam var reģistrēt kā Latvijas pilsoņus, pamatojoties uz pašas personas iesniegumu, pie šādiem nosacījumiem:

- 1) abi vecāki ir bezvalstnieki vai nepilsoņi;
- 2) bērns ir dzimis Latvijā un viņa pastāvīgā dzīvesvieta ne mazāk kā pēdējos piecus gadus līdz iesnieguma iesniegšanai ir Latvijā;
- 3) bērns ar savu uzvedību vai darbībām nerada draudus Latvijas valstij un sabiedriskajai drošībai;
- 4) bērns apliecina savas latviešu valodas zināšanas, kārtojot latviešu valodas prasmes pārbaudi vai uzrādot pamatizglītības, vispārējās vidējās vai augstākās izglītības dokumentu.

2015.gadā šādā kārtībā 52 bērni tika reģistrēti kā pilsoņi, bet 2016.gadā 32 bērni tika reģistrēti kā pilsoņi.

Veicot grozījumus Pilsonības likumā, tika vienkāršots arī veids, kādā nepilsoņu bērni vecumā līdz 15 gadiem var iegūt Latvijas pilsonību kopā ar vecāku naturalizācijas procedūrā. Šobrīd saskaņā ar Pilsonības likuma 15.pantu nepilsoņu bērni vecumā līdz 15 gadiem var iegūt pilsonību, ja viens no viņa vecākiem iegūst vai jau ir ieguvis Latvijas pilsonību naturalizējoties. Būtiskākās izmaiņas, salīdzinot ar iepriekšējo kārtību, ir šādas: pirmkārt, lūgumu piešķirt pilsonību bērnam iesniedz tikai viens no vecākiem (agrāk bija nepieciešama abu vecāku piekrišana, kas bieži vien padarīja pilsonības iegūšanas procesu bērnam par neiespējamu gadījumos, ja viens no vecākiem nedzīvoja kopā ar ģimeni). Otrkārt, šo lūgumu var izteikt arī tad, ja vecāks Latvijas pilsonību ir ieguvis naturalizācijas kārtībā jau iepriekš (agrāk tas nebija iespējams).

Naturalizācijas kārtībā Latvijas pilsonību 2015.gadā ieguva 80 bērni, 2016.gadā – 52.

PMLP papildus norāda, lai veicinātu sabiedrības informētību par pilsonības iegūšanas jautājumiem un mazinātu nepilsoņu skaitu valstī, PMLP regulāri rīko informācijas dienas, informējot iedzīvotājus gan par iespēju naturalizācijas kārtībā iegūt pilsonību, gan par tiesībām reģistrēt bērnu par pilsoni.

Tāpat PMLP turpinās sniegt informāciju par Latvijas pilsonības iegūšanas iespējām skolēniem, kuri ieguvuši pamatizglītību latviešu valodā, apgūstot tajā vairāk nekā pusi no pamatizglītības programmas, un ir atbrīvoti no visiem naturalizācijas eksāmeniem.

Attiecībā uz Komitejas rekomendāciju lielāku uzmanību pievērst tam, lai visiem bērniem būtu piekļuve pilsonībai, tostarp pārskatot Pilsonības likumu, lai pilsonība automātiski tiktu piešķirta tiem Latvijā dzimušajiem bērniem, kuri citādi būtu bezvalstnieki un kuri nākuši pasaulē vecākiem ar nepilsoņu statusu vai vecākiem, kuri nevar savu pilsonību nodot bērniem (CRC rekomendācijas, 35.punkts), jānorāda, ka attiecīgs pasākums saistībā ar šo Komitejas izteikto rekomendāciju iekļaujams Plānā Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komitejas noslēguma apsvērumos Latvijai izteikto rekomendāciju izpildes nodrošināšanai.

D. daļa. Vardarbība pret bērniem

(CRC 19. pants, 24. panta 3. punkts, 28. panta 2. punkts, 34. pants, 37. panta (a) punkts un 39. pants): bērna brīvība no visa veida vardarbības, seksuālā vardarbība, uzticības tālruņa līnija

Izvērtējot Komitejas paustās bažas par to, ka trūkst visaptverošas informācijas sistēmas par vardarbību pret bērniem, ietverot ziņotos gadījumus, veiktās izmeklēšanas, ierosinātās lietas un piemērotos sodus (CRC rekomendācijas 36.punkts, (a) apakšpunkts), jānorāda, ka TM izstrādā likumprojektu (Likumprojekts “Vardarbībai un vardarbības riskam pakļauto personu aizsardzības likums” (izsludināts Valsts sekretāru 2017.gada 25.maija sanāksmē, protokols Nr.20, 16.§, VSS-555)), kas paredz izveidot sadarbības mehānismu pašvaldībās, lai iesaistītās valsts un pašvaldību institūcijas efektīvāk sadarbotos ar mērķi novērst vardarbību ģimenē. Jautājumi, lai novērstu vardarbību pret bērnu, tiek risināti likumprojektā “Bērnu antisociālās uzvedības prevencijas likums” (izsludināts Valsts sekretāru sanāksmē 2017.gada 16.februārī, 17.§ prot.Nr.7, VSS-185). Tāpat minētais jautājums par vispusīgas informācijas pieejamību par vardarbības pret bērnu gadījumu tiks risināts MK noteikumos “Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu

tiesību aizsardzībā” (izsludināti Valsts sekretāru 2017.gada 8.jūnija sanāksmē, protokols Nr.22, 18.§). Papildus skat. informāciju par CRC rekomendāciju 64.punkta īstenošanu.

Attiecībā uz ieteikumu izstrādāt integrētu informācijas sistēmu, lai varētu vispusīgi analizēt vardarbību pret bērniem (CRC rekomendācija, 37.punkta (a) apakšpunkts), ir jānorāda, ka ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs par pacientiem, kuriem bijušas traumas, ievainojumi un saindēšanās (turpmāk – Reģistrs) ļauj analizēt traumu gadījumu skaitu, sadalījumu pa vecuma grupām, dzimumiem, ievainojuma veidiem, traumas gūšanas vietām un nolūkiem. Ārstniecības iestādes informāciju Reģistram sniedz, aizpildot Traumu/ievainojumu/saindēšanās uzskaites karti (MK 15.09.2008. noteikumu Nr.746 1.pielikums).

Ziņas par reģistrētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, uzsāktajiem kriminālprocesiem un tajos pieņemtajiem procesuālajiem lēmumiem, tai skaitā arī ziņas un procesuālie lēmumi par cietušajām nepilngadīgām personām, tiek ievadītas Kriminālprocesu informācijas sistēmā. Ziņas par nepilngadīgām personām, kuras cietušas, tiek uzkrātas arī NPAIS, kas ir valsts informācijas sistēmas “Integrētā iekšlietu informācijas sistēma” sastāvdaļa. NPAIS mērķis ir veicināt bērnu tiesību un interešu aizsardzību, nodrošinot bērnu tiesību aizsardzības iestādēm vienuviet visu nepieciešamo informāciju par bērnu, kurš nonācis krīzes situācijā, un sekmējot starpīnstītūciju sadarbību. NPAIS funkcionalitāte pastāvīgi tiek uzlabota, lai nodrošinātu efektīvāku sistēmas darbību un labākai bērnu tiesību un interešu aizsardzībai.

Attiecībā uz rekomendāciju ātri izmeklēt visus ziņotos gadījumus par vardarbību pret bērniem, kā arī notiesāt un sodīt vainīgos (CRC rekomendācijas, 37.punkts (b) apakšpunkts) jānorāda, ka Direktīvas 2016/800/ES par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā, 13.panta 1.punkts noteic, ka dalībvalstis veic visus atbilstīgus pasākumus, lai nodrošinātu, ka kriminālprocess, kurā ir iesaistīti bērni, tiek izskatīts steidzamības kārtā un ar pienācīgu rūpību.

Attiecīgi KPL 14.panta ceturtā daļa paredz, ka kriminālprocesam pret nepilngadīgu personu saprātīga termiņa nodrošināšanā ir priekšrocība salīdzinājumā ar līdzīgiem kriminālprocesiem pret pilngadīgu personu.

Turklāt jāatzīmē, ka jau patlaban atbilstoši KPL 369.panta pirmajai daļai kriminālprocesa uzsākšanas iemesls ir tādu ziņu iesniegšana izmeklēšanas iestādei, prokuratūrai vai tiesai (turpmāk – par kriminālprocesa norisi atbildīgā iestāde), kuras norāda uz iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, vai šādu ziņu iegūšana par kriminālprocesa norisi atbildīgā iestādē. Savukārt KPL 6.pantā ir nostiprināts pienākums uzsākt kriminālprocesu, ja kļuvis zināms tā uzsākšanas iemesls. Tādējādi visi gadījumi, par kuriem tiek ziņots, jāizmeklē.

Ievērojot minēto, par visiem ziņotajiem gadījumiem par vardarbību pret bērnu nekavējoties tiek uzsāktas procesuālās darbības. VP darbinieki visus saņemtos ziņojumus, neatkarīgi no to saņemšanas veida (rakstiski, elektroniski vai mutiski), nekavējoties reģistrē Vienotajā notikumu reģistrā, kas ir valsts informācijas sistēmas “Integrētā iekšlietu informācijas sistēma” sastāvdaļa, un veic procesuālās darbības. VP kriminālprocesu, kurā iesaistīta nepilngadīga persona, veic prioritārā kārtībā. VP darbinieki veic valstī reģistrēto notikumu monitoringu un informācijas apmaiņu,

individuāli izvērtējot katru vardarbības pret bērnu gadījumu. Tādējādi kriminālprocess, kurā iesaistīta nepilngadīga persona, tiek veikts prioritārā kārtībā.

Šāda kārtība arī izriet no KPL ietvertā tiesiskā regulējuma. KPL 14.panta pirmajā daļā ir nostiprinātas ikviena tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tas ir, bez neattaisnotas novilcināšanas. Turklāt šā panta ceturtajā daļā noteikts, ka kriminālprocesam par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību, ko nodarījusi persona, no kuras nepilngadīgais cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, vai par noziedzīgu nodarījumu pret tikumību vai dzimumneaizskaramību, kurā cietušais ir nepilngadīgs, saprātīga termiņa nodrošināšanā ir priekšrocība salīdzinājumā ar līdzīgiem kriminālprocesi, kuros cietušie ir pilngadīgas personas. Kriminālprocesam pret nepilngadīgu personu saprātīga termiņa nodrošināšanā ir priekšrocība salīdzinājumā ar līdzīgiem kriminālprocesi pret pilngadīgu personu. Atbilstoši BTAL 20.panta trešajai daļai lietas, kas saistītas ar bērna tiesību vai interešu nodrošināšanu, arī krimināllietas, kurās apsūdzētais ir nepilngadīgs, tiesā izskatāmas ārpus kārtas. Ievērojot minēto, kriminālprocess, kurā iesaistīta nepilngadīga persona, tiek veikts prioritārā kārtībā un pēc iespējas ātri, tas ir, bez neattaisnotas novilcināšanas. Atbilstoši KL 35.pantam personai, kura vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, valsts vārdā KL paredzētu sodu piespriež tiesa vai likumā paredzētos gadījumos nosaka prokurors, sastādot priekšrakstu par sodu.

Attiecībā uz rekomendāciju izstrādāt skaidru kārtību ārstniecības personālam, lai tas varētu reģistrēt un ziņot par vardarbību pret bērniem un lai panāktu obligātu ziņošanu par visiem seksuālās vardarbības gadījumiem pret bērniem (CRC rekomendācijas, 37.punkta (c) apakšpunkts), pastāvošais regulējums Ārstniecības likuma 56.¹ pantā ir pietiekošs, lai ārstniecības personas varētu ziņot par vardarbības gadījumiem. Saskaņā ar Ārstniecības likuma 56.¹ panta otro daļu, ja ārstniecības iestāde sniedz palīdzību nepilngadīgam pacientam un ir pamats uzskatīt, ka pacients cietis no pienācīgas aprūpes un uzraudzības trūkuma vai cita bērnu tiesību pārkāpuma, ārstniecības iestāde nekavējoties, bet ne vēlāk kā 12 stundu laikā paziņo par to Valsts policijai.

Izvērtējot Komitejas paustās bažas par to, ka bērni nespēj adekvāti izprast seksuālās vardarbības gadījumus un ziņot par tiem (CRC rekomendācijas 38.punkts), jānorāda, ka, lai gan norādīts, ka bērni nespēj adekvāti izprast seksuālās vardarbības gadījumus un ziņot par tiem, norādām, ka atbilstoši KPL 7.panta otrajai daļai bērnam nav pienākuma ziņot par pārdzīvotu seksuālu vardarbību, lai uzsāktu kriminālprocesu. Proti, šādā gadījumā kriminālprocesu veic sabiedrības interesēs neatkarīgi no tās personas gribas, kurai nodarīts kaitējums. Tādējādi, ja amatpersonas, kura pilnvarota veikt kriminālprocesu, rīcībā nonāk ziņas, ka bērns cieš no seksuālās vardarbības un pastāv kriminālprocesa uzsākšanas iemesls un pamats, tai ir pienākums uzsākt kriminālprocesu. Vienlaikus TM ir nodrošinājusi bezmaksas informatīvā un atbalsta tālruni 116066 aktivizāciju, pa kuru zvanot, bērni var noskaidrot savu tiesību aizsardzības iespējas, kā arī saņemt informāciju, kas ļauj identificēt sevi kā noziedzīga nodarījuma upuri. Ir nodrošināta iespēja zvanīt arī uz VBTAI Bērnu un pusaudžu uzticības tālruni 116111, pa kuru bērni var saņemt psiholoģiska rakstura palīdzību, kā arī rast atbalstu krīzes situācijās.

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju izstrādāt mehānismus, kārtības un vadlīnijas, lai panāktu obligātu ziņošanu par visiem seksuālās vardarbības gadījumiem pret bērniem un izglītotu bērnus ar garīgās veselības traucējumiem par to, kā identificēt seksuālās vardarbības gadījumus un ziņot par tiem (CRC rekomendācijas, 39.punkta

(a) apakšpunkts), jānorāda, ka minētā rekomendācija ir izpildīta, jo KL 315.pantā ir paredzēta kriminālatbildība par neziņošanu, ja ir zināms, ka tiek gatavots vai izdarīts smags vai sevišķi smags noziegums. Savukārt atbilstoši KL 7.pantam seksuāla vardarbība pret nepilngadīgo vai mazgadīgo klasificējas kā sevišķi smags noziegums. Tādējādi ir paredzēts atbildības mehānisms personai, kura zina, ka pret bērnu tiek vērsta seksuāla vardarbība, bet par to neziņo.

Attiecībā uz rekomendāciju pastiprināti uzraudzīt institūcijas bērniem ar garīgās veselības traucējumiem, tostarp izglītot ārstniecības personālu un sociālos darbiniekus par to, kā noteikt seksuālās vardarbības pazīmes (CRC rekomendācijas, 39.punkta (c) apakšpunkts), jānorāda, ka VM ESF projekta “Ārstniecības un ārstniecības atbalsta personāla kvalifikācijas uzlabošana” Nr.9.2.6.0/17/I/001 ietvaros no 2017. līdz 2023.gadam plāno apmācīt ārstniecības un ārstniecības atbalsta personas, kā arī sociālajā jomā strādājošos speciālistus vardarbības atpazīšanas un vardarbības profilakses jautājumos. Papildus SPKC izstrādā ieteikumus vardarbībā cietušā bērna atpazīšanai.

Jautājumā par rekomendācijas izpildi, lai nodrošinātu palīdzības tālruņa līnijas personāla regulāru izglītošanu par CRC, OPAC un OPSC, kā arī par iejūtīgas un bērniem draudzīgas palīdzības sniegšanu un kārtību, kā rīkoties pēc sūdzību saņemšanas (CRC rekomendācijas, 41.punkta (a) apakšpunkts), jānorāda, ka Bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa psihologu zināšanas un prasmes tiek regulāri paaugstinātas dažādos tālākizglītības pasākumos. Vienlaikus jāatzīmē, ka uzticības tālruņa personālu veido kvalificēti psihologi, kuri specializējušies psiholoģisko konsultāciju sniegšanā bērniem un pusaudžiem.

2016.gadā VBTAI Bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa psihologi izgāja apmācības un ieguva apliecību par profesionālās kvalifikācijas pilnveides programmas apguvi bērnu tiesību aizsardzības jomā 40 stundu apmērā, kas paredzēta tieši psihologiem. 2017.gada rudenī plānotas šādas apmācības jaunpienākušajiem VBTAI Bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa psihologiem.

Papildus 2017.gadā izietas apmācības par šādām tēmām:

- 1) “Bērnu tiesību aizsardzības pārbaužu veikšana VBTAI”, lektore L.Masļeņikova;
- 2) “Trauksme. Darbs ar trauksmainiem klientiem”, lektore I.Krone;
- 3) “Drošības iestatījumi un ziņošana sociālajos tīklos”, lektore M.Katkovska;
- 4) “Psihisku un uzvedības traucējumu sastopamība un norise. Komunikācijas principi darbā ar psihiatriskiem pacientiem un viņu tuviniekiem”, lektors G.Polis;

Vienlaikus jānorāda, ka VBTAI Bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa psihologiem 1-2 reizes mēnesī tiek organizētas supervīzijas, lai celtu darba kvalitāti un darbinieki varētu saņemt atbalstu sarežģītu gadījumu risināšanā.

Papildus atsevišķi VBTAI Bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa psihologi izgājuši virkni citu mācību pēc savas individuālās izvēles par dažādām ar tālruņa darbu saistītām tēmām.

Jautājumā par rekomendāciju uzlabot palīdzības tālruņa līniju ar pastāvīgu uzraudzības mehānismu, lai nodrošinātu sniegtā atbalsta un padomu kvalitāti (CRC rekomendācijas, 41.punkta (b) apakšpunkts) jānorāda, ka kvalitātes uzraudzības nolūkos tiek veikta visu VBTAI Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunī saņemto zvanu ierakstīšana, kā arī

periodiska VBTAI vadības izlases kārtībā veikta minēto ierakstu pārbaude, lai pārliecinātos par bērniem sniegto konsultāciju kvalitāti.

Izpildot Komitejas sniegto rekomendāciju regulāri un sistemātiski apkopot datus par saņemto sūdzību skaitu un veidu, kā arī par cietušajiem sniegto atbalstu (CRC rekomendācijas 41.punkta (c) apakšpunkts), jānorāda, ka VBTAI Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunī ir izveidota saņemto zvanu uzskaites sistēma. Statistikas datu kopsavilkums par tālrunī saņemtajiem zvaniem tiek regulāri publicēts VBTAI mājas lapā – [VBTAI gada publiskajā pārskatā](#).

E. daļa. Ģimenes vide un alternatīvā aprūpe (CRC 5. pants, 9.–11. pants, 18. panta 1.–2. punkts, 20.–21. pants, 25. pants un 27. panta 4. punkts): ģimenes vide; bērni, kas nošķirti no ģimenes vides

Izvērtējot Komitejas izteiktās bažas, ka tiesībaizsardzības iestāžu amatpersonām ir grūtības noteikt, kad vardarbībā cietušajiem bērniem nepieciešama tūlītēja palīdzība (CRC rekomendācijas, 42.punkta (b) apakšpunkts), jānorāda, ka minētā rekomendācija krimināltiesību jomā ir izpildīta, jo 2016.gada 23.martā spēkā stājās grozījumi KPL, ar kuriem ievieš Eiropas Parlamenta un Padomes 2012.gada 25.oktobra direktīvu 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI (turpmāk – Cietušo direktīva). Proti, KPL papildināts ar jaunu 96.¹pantu, kurā paredzēts, ka īpaši aizsargājams cietušais kriminālprocesā, cita starpā, ir nepilngadīgais. Tādējādi ir prezumēts, ka nepilngadīgajam nepieciešama īpaša aizsardzība no sekundāras un atkārtotas viktimizācijas (iebiedēšanas, traumēšanas, atkārtotas kļūšanas par upuri) kriminālprocesa laikā. Īpaši aizsargājamam cietušajam ir nodrošināti atbilstoši aizsardzības pasākumi kriminālprocesa laikā. Vienlaikus šis regulējums izslēdz nepieciešamību tiesībaizsardzības iestāžu amatpersonām vērtēt, vai konkrētajam nepilngadīgajam ir nepieciešama īpaša aizsardzība, jo atbilstoši KPL visi nepilngadīgie cietušie ir atzīstami par īpaši aizsargājamiem cietušajiem.

Vienlaikus jānorāda, ka saskaņā ar Noziedzības novēršanas padomes 2016.gada 22.jūnija lēmumu tika nolemts atbalstīt starpdisciplināra sadarbības modeļa darbam ar seksuālā vardarbībā cietušiem bērniem jeb “Bērna mājas” izveidi Latvijā. Ievērojot minēto, 2017.gada 3.aprīlī LM, Tiesu administrācija un nodibinājums “Centrs “Dardedze”” uzsāka “Bērna mājas” izmēģinājuma projekta īstenošanu. Izmēģinājuma projekta īstenošanas termiņš – 2017.gada decembris.

Saskaņā ar minēto projektu nepieciešams: izveidot bērnu, kurš cietis no seksuālās vardarbības, starpdisciplināras un starpinstitucionālas intervijas veikšanai, kā arī apskates veikšanai piemērotu un bērniem draudzīgu vidi; nodrošināt nepieciešamo aprīkojumu un iekārtojumu cietušā bērna intervijas un apskates veikšanai; nodrošināt starpdisciplinārā un starpinstitucionālā darba koordinēšanu saistībā ar bērniem draudzīgas intervijas, apskates veikšanu un atbalsta un aizsardzības pasākumu organizēšanu bērnam un ģimenei; nodrošināt speciālistu mācības, kas piedalīsies starpdisciplinārajā un starpinstitucionālajā darbā ar cietušo bērnu.

Bērna mājas (starptautiski lietotais termins *Barnahus*) mērķis ir uzlabot no seksuālās vardarbības cietušo bērnu stāvokli un pilnveidot starpinstitucionālu sadarbību pierādījumu iegūšanā un atbalsta sniegšanā, kā arī atbalsta un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu nodrošināšanā bērnam un ģimenei. Bērna mājas izveide nodrošinās, ka bērna intervija un saistītā tiesu medicīnas eksperta apskate notiek bērnam draudzīgā veidā, kā arī vairāku bērnu interviju (nopratināšanu) un dažādu pārbaužu vietā, ko veic katrs speciālists atsevišķi (atkārtoti lūdzot bērnam atbildēt uz vieniem un tiem pašiem vai līdzīgiem jautājumiem), speciālisti veic vienu kopīgu bērnu interviju atbilstoši starptautiski pārbaudītiem intervēšanas protokoliem ar izmeklētāja vai psihologa starpniecību, kurš apguvis nepieciešamās prasmes un zināšanas no vardarbības cietušo bērnu intervēšanai. Veiktā bērna intervija pēc tam pieejama audio/video formātā turpmākai analīzei un izvērtēšanai, kā arī kalpo kā kvalitatīvs pierādījums (nereti vienīgais, kāds pieejams) izmeklēšanas procesā. Vienlaikus Bērna māja arī nodrošina iespējamu operatīvu atbalstu un aizsardzību bērnam, kā arī palīdzības ģimenei koordinēšanu. Īpaši būtiska Bērna mājas nodrošināšana ir attiecībā uz bērniem, kuri cietuši no seksuālās vardarbības un ekspluatācijas, jo šādos noziedzīgos nodarījumos ir sevišķi grūti iegūt pietiekamus pierādījumus, tāpēc ka tieši šādos noziedzīgos nodarījumos cietušie bērni ir īpaši mazaizsargāti. Bērna māja ar labiem panākumiem dažādās Eiropas valstīs jau darbojas gandrīz 20 gadus; kaimiņvalstīs – Lietuvā (no 2016.gada jūnija) un Igaunijā (no 2017.gada janvāra). Tomēr paši Bērna mājas pirmsākumi meklējami Islandē, kur Bērna māja Bragi Gudbrandsona vadībā tikusi izveidota 1998.gadā, iedvesmojoties no Amerikas Savienotajās Valstīs gūtās pieredzes (*Child Advocacy Centres*). Starptautisko dimensiju Bērna mājas projektam nodrošina Latvijas piedalīšanās Baltijas jūras valstu padomes īstenotajā un Eiropas Komisijas līdzfinansētajā starptautiskajā projektā “PROMISE (starpnozaru un starpinstitucionālu pakalpojumu veicināšana bērniem, kuri cietuši no vardarbības)”². Minētajā starptautiskajā projektā izstrādātās Bērna mājas izveides vadlīnijas tiek izmantotas par pamatu, veidojot Bērna mājas modeli Latvijā.

Īpašas pieejas veidošana darbā ar bērniem, kuri cietuši no vardarbības, Latvijā jau notikusi līdz šim, galvenokārt tās bijušas NVO iniciatīvas. Tā rezultātā tapuši metodiskie materiāli par bērnu intervēšanas metodēm, organizētas speciālistu mācības, veidotas bērniem draudzīgas intervēšanas telpas Latvijas Bērnu fonda pārraudzītajos krīzes centros Latvijas reģionos, arī Rīgā – nodibinājuma “Centrs Dardedze” telpās, Cieceres ielā 3A. Tomēr, izvērtējot esošo no vardarbības cietušo bērnu atbalsta un aizsardzības sistēmu, secināms, ka mērķtiecīgi un valstiskā līmenī uzmanība tikusi pievērsta tikai atsevišķiem aspektiem, kas raksturīgi Bērna mājas modelim, bet ne starpdisciplinārās un starpinstitucionālās sadarbības modelim kopumā, lai tas darbotos dzīvē un būtu pieejams ikvienam no vardarbības cietušam bērnam. Ievērojot minēto, kā arī ņemot vērā Eiropas Padomes Konvencijas par bērnu aizsardzību pret seksuālu izmantošanu un seksuālu vardarbību ieviešanas uzraudzības komitejas (Lanzarotes komitejas) ieteikumus attiecībā uz Bērna mājas labās prakses ieviešanu.

Izvērtējot Komitejas izteiktās bažas, ka tiesu iestāžu amatpersonām ir grūtības noteikt un identificēt, kad kāds no vecākiem pārkāpj bērna tiesības, un izpildīt lēmumu pret vecāku, kurš tās pārkāpj (CRC rekomendācijas, 42.punkta (c) apakšpunkts), jānorāda, ka tiesnešiem un tiesu darbiniekiem nodibinājums “Latvijas Tiesnešu mācību centrs”

² <http://www.childcentre.info/promise/>.

(turpmāk – nodibinājums) īsteno apmācības. Mācību programmu apstiprina Tiesu administrācija un TM.

Nodibinājums 2015.gadā īstenoja šādus mācību pasākumus tiesnešiem par tēmām, kas saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību:

- 1) 2015. gada 13. martā lekcija krimināllietu tiesnešiem "Nepilngadīgo atbildība", lekciju apmeklēja 49 krimināllietu tiesneši. Lekcijas ietvaros apskatīti jautājumi par nepilngadīgā statusu kriminālprocesā, prevenciju un audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu;
- 2) 2015. gada 4. decembrī lekcija krimināllietu tiesnešiem „Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību”, lekciju apmeklēja 53 krimināllietu tiesneši. Lekcijas ietvaros apskatīti jautājumi par noziedzīgiem nodarījumiem, kas veikti ar nepilngadīgu personu, to kvalifikācija un sods;
- 3) 2015. gada 8. decembrī seminārs "Cilvēktiesības, civiltiesības III", lekcija "Aktuālā tiesu prakse, izskatot strīdus, kas skar bērna intereses (t.sk. pagaidu aizsardzība pret vardarbību)", 52 tiesneši;
- 4) 2015. gada 13. februārī seminārs "Bērnu tiesības", lekcija "Aktuālā tiesu prakse, izskatot strīdus, kas skar bērna intereses (t.sk. pagaidu aizsardzība pret vardarbību)", "Bērna iztaujāšana", 35 tiesneši;
- 5) 2015. gada 10. novembrī "Ģimenes tiesību aktualitātes", tiesnešu amata kandidāti, 13 dalībnieki;
- 6) 2015. gada 11. novembrī "Pagaidu aizsardzība vardarbības gadījumos", tiesnešu amata kandidāti, 13 dalībnieki.

Savukārt par cilvēku tirdzniecības jautājumiem mācības tiesnešiem un prokuroriem notika 2015.gadā Eiropas Komisijas līdzfinansētā projekta „Tiesu sistēmas dalībnieku un citu juridisko profesiju pārstāvju starpdisciplināras mācības par finanšu un ekonomisko noziegumu izcelsmi un tiesu praksi” (FINEC) ietvaros. Šī projekta ietvaros 2015.gadā notika 6 lekcijas ar nosaukumu „Tiesu prakse cilvēku tirdzniecības lietās”. Šīs lekcijas ietvaros tika apskatīta arī nepilngadīgu personu iesaistīšana cilvēku tirdzniecībā un citi saistīti noziedzīgi nodarījumi, tostarp bērnu prostitūcija. Katru lekciju apmeklēja cita dalībnieku grupa, kas sastāv no tiesnešiem, tiesnešu palīgiem, zvērinātiem advokātiem, prokuroriem un Valsts ieņēmumu dienesta darbiniekiem. Kopumā šīs lekcijas apmeklēja 13 tiesneši, 41 tiesnešu palīgs un divi tiesnešu amata kandidāti.

Nodibinājums 2016.gadā īstenoja šādus mācību pasākumus tiesnešiem par tēmām, kas saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību:

- 1) 2016.gada 22.janvārī starpdisciplinārs seminārs, lekcijas "Ģimenes lietu izskatīšanas aktualitātes", "Pagaidu aizsardzība vardarbības gadījumos, aktuālā tiesu prakse", "Piemērojamais likums pārrobežu laulības šķiršanas un uzturēšanas saistību lietās", 34 dalībnieki;
- 2) 2016.gada 4.novembrī tiesnešu amata kandidātu mācības "Pagaidu aizsardzība vardarbības gadījumos", 6 tiesnešu amata kandidāti;
- 3) 2016.gada 1.novembrī tiesnešu amata kandidātu mācības "Ģimenes tiesību aktualitātes", 6 tiesnešu amata kandidāti;
- 4) No 2016.gada 27.septembra līdz 2016.gada 28. septembrim notika padziļināts seminārs tiesnešiem par ģimenes tiesībām, piedalījās 41 tiesnesis, nodarbību tēmas:
 - a. bērna interešu prioritātes nodrošināšana, izšķirot vecāku strīdus par aizgādības tiesību realizāciju;

- b. saskarsmes persona kā lietas dalībnieks lietās par saskarsmes tiesības ar bērnu izmantošanas kārtības noteikšanu;
- c. tiesu prakses problēmas, izskatot strīdus par laulāto mantas sadali;
- d. civiltiesību pārkāpumi, izskatot strīdus, kas izriet no ģimenes tiesībām;
- e. paneldiskusija. Tiesas nolēmumu izpildes problemātika lietās, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām.

Nodibinājums 2017.gadā īstēnos šādus mācību pasākumus tiesnešiem par tēmām, kas saistītas bērnu tiesību aizsardzību:

- 1) 2017.gada 24.februārī seminārs administratīvo tiesu tiesnešiem, lekcija "Bērnu izņemšana, bāriņtiesas lēmumi", 38 tiesneši;
- 2) No 2017.gada 20.septembra līdz 2017.gada 21.septembrim padziļināts seminārs tiesnešiem par ģimenes tiesībām, 45 tiesneši, nodarbību tēmas:
 - a. Bērna interešu prioritātes nodrošināšana, izšķirot vecāku strīdus par aizgādības tiesību realizāciju;
 - b. Saskarsmes persona kā lietas dalībnieks lietās par saskarsmes tiesības ar bērnu izmantošanas kārtības noteikšanu;
 - c. Tiesu prakses problēmas, izskatot strīdus par laulāto mantas sadali;
 - d. Civiltiesību pārkāpumi, izskatot strīdus, kas izriet no ģimenes tiesībām;
 - e. Paneldiskusija. Tiesas nolēmumu izpildes problemātika lietās, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām.

No 2017.gada 27.marta līdz 31.martam norisinājās projekts "Profesionālas mācības tiesnešiem un prokuroriem: seksuālas vardarbības pret bērniem apkarošana". Projekta ietvaros notika divi semināri, katrs divu dienu garumā. Pirmās grupas dalībnieki bija krimināllietu tiesneši un tiesnešu palīgi, otrās grupas dalībnieki bija prokurori un citi juristi, kuru darbs saistīts ar bērnu interešu aizstāvību. Kopā seminārus apmeklēja 126 dalībnieki, no tiem 28 tiesneši, 24 tiesnešu palīgi, 6 Augstākās tiesas darbinieki, 46 prokurori, 4 policijas darbinieki, 18 citi juridisko profesiju pārstāvji. Semināros tika apskatīti jautājumi par aktuālo tiesu praksi krimināllietās Latvijā, bērna psiholoģiju un traumu, tiesneša un prokurora lomu bērnu tiesību aizsardzībā, bērnu mājas modeli, ASV pieredzi seksuālu noziegumu izskatīšanā, cilvēku tirdzniecību un citas tēmas. Semināros uzstājās lektori no Latvijas un ASV. Projektu organizēja Nodibinājums, projektu finansiāli atbalstīja ASV vēstniecība Latvijā, ASV fonds *The Kids First Fund* un *Baltic-American Freedom Foundation* (BAFF).

Saskaņā ar BTAL 5.¹ panta pirmajā prim daļā noteikto, lai šā panta pirmās daļas 6., 11., 14., 17.un 19.¹punktā minētās personas apgūtu speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, tajā skaitā par saskarsmi ar nepilngadīgo kriminālprocesa laikā, VBTAI organizē mācības atbilstoši likumā par valsts budžetu kārtējam gadam piešķirtajiem līdzekļiem.

Tiesu administrācija 2015.gadā noslēdza līgumu ar biedrību "Latvijas Pašvaldību mācību centrs" par 125 tiesnešu apmācību. Savukārt 2016.gadā saskaņā ar VBTAI noslēgto līgumu ar biedrību "Latvijas Pašvaldību mācību centrs" tika veiktas apmācības 123 tiesnešiem, 86 prokuroriem, 75 advokātiem.

Laika posmā no 2014.gada 7.oktobra līdz 2016.gada 31.decembrim 344 tiesneši apmeklēja mācības un saņēma apliecības atbilstoši BTAL 5.¹panta pirmās daļas 14.punktam un MK 2014.gada 1.aprīļa noteikumiem Nr.173 "Noteikumi par kārtību,

kādā apgūst speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, šo zināšanu saturu un apjomu" ietvaros.

Tiesnešu apmācības programmā, kas saskaņota ar VBTAI, ir iekļautas šādas tēmas:

- 1) Starptautisko un nacionālo tiesību aktu piemērošana bērnu tiesību aizsardzībā;
- 2) Vecāku un bērnu tiesības un pienākumi;
- 3) Bērnu tiesību aizsardzības sistēma Latvijā. Starpinstitucionālā sadarbība bērnu tiesību aizsardzības nodrošināšanā;
- 4) Vardarbība pret bērnu, tās veidi un sekas;
- 5) Saskarsmes ar bērnu veidošanas principi;
- 6) Nepilngadīgais civilprocesā un kriminālprocesā.

2017.gadā tiek plānota apmācība 112 tiesnešiem.

Problēma saistībā ar tiesu, tiesu izpildītāju un policijas, prokuratūras grūtībām civillietu, kas skar bērnu, izskatīšanas un nolēmumu piespiedu izpildi ietvaros normatīvo aktu līmenī tika apzināta un 2015.gada nogalē stājās spēkā attiecīgi grozījumi CPL, CL, BTL. Tāpat minētais regulējums ir saistīts arī ar KL, kas paredz kriminālatbildību par tiesas vai bāriņtiesas nolēmuma attiecībā uz saskarsmes un aizgādības tiesībām nepildīšanu. Būtiskākie grozījumi saistībā ar šo rekomendāciju tika izdarīti CPL, lai pilnveidotu lietu izskatīšanas, kā arī tiesas nolēmumu izpildes kārtību lietās par aizgādības vai saskarsmes tiesībām. CPL tika papildināts ar divām jaunām nodaļām, kas precizē nolēmumu izpildes kārtību lietās par saskarsmes un aizgādības tiesībām. Paredzēts, ka par ļaunprātīgu tiesas nolēmuma nepildīšanu tiesa vecākam varēs uzlikt naudas sodu līdz 1 500 euro. Savukārt, ja vecāks atkārtoti liegs otram vecākam satikties ar bērnu, tiesu izpildītājs varēs vērsties prokuratūrā, lai tā izlemtu par kriminālprocesa uzsākšanu par ļaunprātīgu tiesas nolēmuma nepildīšanu. Grozījumi arī paredz regulējumu, lai vienkāršotu un paātrinātu saskarsmes tiesību izmantošanas laika un vietas pārskatīšanas kārtību gadījumos, ja tiesas nolēmuma izpilde nav iespējama.

Attiecībā uz Komitejas rekomendāciju īstenot izpratnes veicināšanas programmas, kas mērķētas uz plašāku sabiedrību un speciālistiem, kuri strādā ar bērniem vai bērnu labā, par atbildību ziņot par vardarbību pret bērniem, tostarp ģimenes vidē (CRC rekomendācijas, 43.punkta (a) apakšpunkts), jānorāda, ka minētā rekomendācija krimināltiesību jomā ir izpildīta. TM veicina izpratni par jaunu izstrādāto tiesību normu nepieciešamību, piemērošanu praksē un atbildību par attiecīgo normu pārkāpšanu, izstrādājot tiesību normu skaidrojumus, prezentējot attiecīgo informāciju dažādos semināros, konferencēs un tiesību normu piemērotāju apmācībās, kā arī piedaloties dažādos pasākumos.

Savukārt TM izstrādā likumprojektu (Likumprojekts "Vardarbībai un vardarbības riskam pakļauto personu aizsardzības likums" (VSS-555)), kas izveidos sadarbības mehānismu pašvaldībās, lai iesaistītās valsts un pašvaldību institūcijas efektīvāk sadarbotos ar mērķi novērst vardarbību ģimenē. Vienlaikus ar sadarbību tiks stiprināta arī speciālistu izpratne. Ar minēto pasākumu TM plāno arī nodrošināt Komitejas rekomendāciju ieviešanu, lai uzlabotu tiesībaizsardzības iestāžu amatpersonu kapacitāti saistībā ar pienākumu reģistrēt un izmeklēt visus zināmos vardarbības gadījumus pret bērniem, tostarp tos, kas notikuši ģimenes vidē (CRC rekomendācijas, 43.punkta (b) apakšpunkts). Jautājumi, lai novērstu vardarbību pret bērnu, tiek risināti likumprojektā "Bērnu antisociālās uzvedības prevencijas likums" (izsludināts Valsts sekretāru 16. februāra sanāksmē, protokols Nr.7,

17.§, VSS-185), kuru izstrādājusi TM, kā arī MK noteikumu projektā “Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā” (izsludināts Valsts sekretāru 2017.gada 8. jūnija sanāsmē, protokols Nr.22, 18.§, VSS-601), ko izstrādājusi LM. Papildus skat. informāciju par CRC rekomendāciju 64.punkta izpildi.

Attiecībā uz Komitejas rekomendāciju veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai neļautu izmantot “glābējsilītes” un veicinātu alternatīvus risinājumus, piemēram, ieviešot iespēju izvēlēties konfidenciālas dzemdības slimnīcā, kā arī pievērsties cēloņiem, kas noved pie jaundzimušo pamešanas, tostarp sniedzot ģimenes plānošanas pakalpojumus un piemērotas konsultācijas un sociālo atbalstu grūtniecēm un meitenēm, jānorāda, ka VM atbalsta „glābējsilīšu” izmantošanu, jo tādējādi tiek nodrošināta iespēja pasargāt māti un bērnu no traģiska nozieguma – glābjot jaundzimušā dzīvību.

Saeimas Bērnu tiesību aizsardzības apakškomisijas deputāti 2010. gada 2. marta sēdē atzinīgi novērtēja „glābējsilītes” jeb „baby box” uzstādīšanu Bērnu klīniskās universitātes slimnīcas teritorijā un aicināja meklēt iespēju piesaistīt finansējumu šādu speciālu vietu izveidei visā Latvijā.

Attiecībā uz ierosinājumu ieviest iespēju izvēlēties konfidenciālas dzemdības slimnīcā jānorāda, ka atbilstoši Pacientu tiesību likumā noteiktajam informācija, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu pacientu, ir aizsargājama saskaņā ar fizisko personu datu aizsardzību regulējošiem normatīvajiem aktiem. Ņemot vērā minēto, jau patlaban ārstniecības iestādēm un ārstniecības personām jānodrošina pacientu datu konfidencialitāte.

Attiecībā uz ieteikumu pievērsties cēloņiem, kas noved pie jaundzimušo pamešanas, tostarp sniedzot ģimenes plānošanas pakalpojumus un piemērotas konsultācijas un sociālo atbalstu grūtniecēm un meitenēm jānorāda, ka jau patlaban šīs rekomendācijas ieviešana tiek nodrošināta – konsultēšana ģimenes plānošanā un kontracepcijas jautājumos ir ginekologa (dzemdību speciālista), ģimenes ārsta un vecmātes kompetencē. Minēto pakalpojumu pieejamība ir nodrošināta, tai skaitā ginekologs (dzemdību speciālists) ir tiešās pieejamības speciālists. Vienlaikus atbilstoši Seksuālās un reproduktīvās veselības likuma 5.panta ceturtajā daļā noteiktajam krīzes situācijās nonākušām grūtniecēm un nedēļniecēm pašvaldība nodrošina sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus.

Papildus VM informē, ka 2017.gadā tika veikti grozījumi Ministru kabineta 2006. gada 25. jūlija noteikumos Nr. 611 „Dzemdību palīdzības nodrošināšanas kārtība”, kas ietver papildus prasības grūtniecības riska faktoru, tai skaitā sociālo, izvērtēšanai un pacientes informatīvai izglītošanai.

F. daļa. Invaliditāte, pamata veselība un labklājība

(CRC 6. pants, 18. panta 3. punkts, 23. pants, 24. pants, 26. pants, 27. panta 1.–3. punkts un 33. pants): bērni ar invaliditāti, veselība un veselības aprūpes pakalpojumi; pusaudžu veselība; narkotiku un apreibinošo vielu lietošana; dzīves līmenis

Izvērtējot Komitejas paustās bažas par garajām rindām un ierobežotajiem specializētajiem veselības aprūpes pakalpojumiem publiskajā sektorā, kas praksē traucē bērnu savlaicīgu piekļuvi apmierinošiem bezmaksas veselības aprūpes pakalpojumiem:

kā arī par atšķirībām piekļuvē specializētiem veselības aprūpes pakalpojumiem starp lauku un pilsētas bērniem (CRC rekomendācijas, 48.punkta (a) apakšpunkts) jānorāda, ka, lai mazinātu nevienlīdzību veselības jomā un sasniegtu sabiedrības veselības politikas virsmērķi – palielināt Latvijas iedzīvotāju veselīgi nodzīvoto mūža gadu skaitu un novērst priekšlaicīgu nāvi, saglabājot, uzlabojot un atjaunojot veselību – kā viens no Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020. gadam apakšmērķiem ir izvirzīts „novērst nevienlīdzību veselības jomā, veicot pasākumus, lai nodrošinātu Latvijas iedzīvotājiem vienādas iespējas veselības veicināšanā un veselības aprūpē”.

Pamatnostādnēs īpaša uzmanība pievērsta reģionālās nevienlīdzības mazināšanai, sociālās atstumtības un nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju veselības saglabāšanai un uzlabošanai. Turpmāko sešu gadu periodā veselības veicināšanas un slimības profilakses pasākumiem plānots atvēlēt nozīmīgus finanšu resursus, lai mazinātu nevienlīdzību veselības jomā, īpašu uzmanību vēršot uz sabiedrības grupām, kas pakļautas sociālās, teritoriālās atstumtības riskam un nabadzības riskam. Bērni ir viena no prioritārajām grupām šo pasākumu ietvaros. Taču jāuzsver, ka veselības aprūpes pakalpojuma pieejamība bērniem ir atkarīga no cilvēkresursiem un arī finansējuma, kas Latvijā ir viens no zemākajiem IKP procentiem veselības aprūpei – 3.07%. Zemais valsts finansējums ir viena no galvenajām veselības aprūpes sistēmas problēmām veselības aprūpes pieejamības nodrošināšanā.³ Lai to risinātu, Ministru kabineta 2017.gada 25.jūlija sēdē (prot. Nr.37, 34.§) tika apstiprināts Veselības ministrijas izstrādātais konceptuālais ziņojums “Par veselības aprūpes sistēmas reformu”, kas paredz veikt uzlabojumus veselības aprūpes sistēmā, tajā skaitā pacientu gaidīšanas rindu mazināšanai.

Vienlaikus ieviesti dažādi sistemātiski risinājumi veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības veicināšanai un to ātrākai saņemšanai nepieciešamības gadījumā, piemēram, ļaundabīgo audzēju primārās diagnostikas noteiktām lokalizācijām un ļaundabīgo audzēju sekundārās diagnostikas noteiktām lokalizācijām saņemšanai, ja radušās aizdomas par ļaundabīgu onkoloģisko saslimšanu. Iepriekš minētā kārtība tika ieviesta ar 2016.gada 1.oktobri, lai veicinātu agrīnu onkoloģisko slimību diagnostiku un iespējami ātrāku atveseļošanos, kā arī lai nodrošinātu efektīvāku un savlaicīgāku pacientu, kuriem ir medicīniski pamatotas aizdomas par ļaundabīgu audzēju, izmeklēšanu un ārstēšanas uzsākšanu.

Tāpat Bērnu klīniskā universitātes slimnīca, kas ir vadošā valsts apmaksāto veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēja bērniem, 2016.gadā ir uzsākusi prioritārās rindas izveidi tajās specialitātēs, kurās ir garākās ambulatorās rindas – kardioloģijas, otorinolaringoloģijas, oftalmoloģijas, ģenētikas, gastroenteroloģijas specialitātēs. Bērnu klīniskā universitātes slimnīca 2016.gadā ir arī uzlabojusi ambulatoro atteikumu menedžmentu ar mērķi līdz minimumam samazināt pacientu neierašanos uz ambulatoro konsultāciju.

Veikti arī tādi netieši pasākumi veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības veicināšanai kā, piemēram, ES fondu 2007.-2013. gada plānošanas periodā darbības programmā “Infrastruktūra un pakalpojumi” paredzēto atbalsta aktivitāšu ietvaros (Eiropas Reģionālās attīstības fonda atbalsts) tika uzlabota infrastruktūra slimnīcās, veselības

³ Veselības ministrija. Konceptuālais ziņojums “Par veselības aprūpes sistēmas reformu”. 2017.gada jūlijs.

aprūpes centros un ģimenes ārstu praksēs, kā arī neatliekamās medicīniskās palīdzības sniegšanas infrastruktūra, lai uzlabotu pakalpojumu sniegšanas kvalitāti, kā arī pieejamību, tai skaitā vides pieejamību, tādējādi uzlabojot piekļuvi pakalpojumiem arī bērniem. Piemēram, uzlabota infrastruktūra un materiāltehniskais nodrošinājums ģimenes ārstu praksēs 3.1.5.1.aktivitātes „Ambulatorās veselības aprūpes attīstība” ietvaros, bet 3.1.5.3. aktivitātes „Stacionārās veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēju attīstība” ietvaros uzlabota veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanas kvalitāte, izmaksu efektivitāte un pieejamība. Savukārt 2014.-2020.gada plānošanas periodā darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” ietvaros paredzēts turpināt uzlabot veselības aprūpes infrastruktūru, tādējādi uzlabojot pieejamību pakalpojumiem bērniem gan Rīgā, gan arī reģionos. Jāatzīmē, ka bērnu veselības aprūpe 2014.-2020. gada plānošanas periodā ir noteikta kā viena no četrām prioritārajām veselības aprūpes jomām, kuru attīstībai tiek novirzīts investīciju finansējums. Gan 2007.-2013. gada plānošanas periodā, gan 2014.-2020. gada plānošanas periodā atbalsts paredzēts arī specializētajām bērnu veselības aprūpes iestādēm. Līdz ar to tiek uzlabota bērnu, kas dzīvo lauku apvidos, piekļuve apmierinošas kvalitātes veselības aprūpes iestādēm.

Papildus attiecībā uz bērnu piekļuvi veselības aprūpes pakalpojumiem jānorāda, ka saskaņā ar Ārstniecības likuma 3.panta otro daļu grūtnieces, bērna un personas ar prognozējamu invaliditāti veselības aprūpe ir prioritāra. Vienlaikus atbilstoši Ministru kabineta 2013. gada 17. decembra noteikumu Nr. 1529 „Veselības aprūpes organizēšanas un finansēšanas kārtība” 124.punktam ārstniecības iestādei, kura sniedz no valsts budžeta līdzekļiem apmaksātus veselības aprūpes pakalpojumus, ir pienākums prioritāri veselības aprūpes pakalpojumus sniegt bērniem un grūtniecēm.

Savukārt attiecībā uz atšķirībām piekļuvē specializētiem veselības aprūpes pakalpojumiem starp lauku un pilsētas bērniem jāuzsver, ka pieraksts veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanai netiek atsevišķi veidots lauku un pilsētas bērniem, tādā veidā nodrošinot vienlīdzīgas iespējas saņemt pakalpojumu (rindas kārtībā).

Attiecībā uz Komitejas izteiktajām bažām par to, ka pusaudži tiek ievietoti garīgās veselības aprūpes iestādēs kopā ar pieaugušajiem (CRC rekomendācijas, 48.punkta (b) apakšpunkts) jānorāda, ka ES fondu 2007.-2013. gada plānošanas perioda darbības programmas “Infrastruktūra un pakalpojumi” ietvaros tika nodrošināts atbalsts virknei psihiskās veselības aprūpes iestādēm, tai skaitā Bērnu psihoneiroloģiskajai slimnīcai „Ainaži”, kurā tiek nodrošināta veselības aprūpe tikai bērniem psihiskās veselības jomā, kā arī Bērnu klīniskajai universitātes slimnīcai, kur tiek sniegti veselības aprūpes pakalpojumi bērniem, tai skaitā psihiskās veselības jomā.

Atbilstoši ārstniecības iestāžu sniegtajai informācijai iestādes ir īstenojušas vairākus pasākumus, piemēram, ir izstrādāti pacientu iekšējās kārtības noteikumi, ietverot sūdzību iesniegšanas iespējas un to izskatīšanas kārtību, paredzot arī anonīmu ziņošanas iespēju. Bērniem ir nodrošinātas komunikācijas un atbilstošas brīvā laika pavadīšanas iespējas, kā arī iespēja sazināties un tikties ar tuviniekiem un draugiem, ir pieejams psihologa un sociālā darbinieka atbalsts, kā arī ārstniecības iestādes sadarbojas ar bāriņtiesām, sociālo dienestu, VBTAI.

15 līdz 18 gadu vecumu sasniegušu pusaudžu ievietošana pilngadīgo personu nodaļās ir atsevišķi izņēmuma gadījumi, kad pacientu uzvedība ir bīstama sev un apkārtējiem un var būt apdraudēta citu bērnu drošība. Piemēram, sniedzot neatliekamo palīdzību

pusaudžiem ar izteiktiem uzvedības traucējumiem, viņu un pārējo bērnu drošības dēļ izņēmumu gadījumos viņi īslaicīgi tikuši stacionēti pieaugušo nodaļā, bet pēc stāvokļa stabilizēšanās turpmākai ārstēšanai tiek pārvesti uz bērnu nodaļu.

Atbilstoši VSIA „Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs” sniegtajai informācijai nepilngadīgo pacientu skaits stacionārā ir aptuveni 1% no kopējā pacientu skaita.

VM nevar piekrist Komitejas apgalvojumam, ka valsts finanšu kontroles mehānismiem nav piekļuves informācijai par veselības aprūpes pakalpojumiem, līdz ar to tie nespēj pārbaudīt tiesisku un efektīvu veselības aprūpei piešķirto budžeta līdzekļu izmantojumu (CRC rekomendācijas, 48.punkta (c) apakšpunkts).

Saskaņā ar Valsts kontroles likumu Valsts kontrole ir neatkarīga koleģiāla augstākā revīzijas (audita) iestāde Latvijas Republikā, kas pakļauta vienīgi likumam. Valsts kontrole, veicot finanšu, likumības un lietderības revīzijas, kontrolē valsts, pašvaldību un citu atvasināto publisko personu budžetu līdzekļu ieņēmumus un izdevumus, veicot revīzijas valsts iestādēs, tajā skaitā VM un tās padotības iestādēs, un šo iestāžu pienākums ir sniegt ar revīziju saistīto informāciju.

Vienlaikus Latvijas Republikas ministrijas un citas centrālās valsts iestādes, visas to padotībā esošās budžeta finansētās institūcijas, budžeta nefinansētas iestādes un pašvaldības sagatavo publiskos iestāžu gada pārskatus, pamatojoties uz MK 2010. gada 5. maija noteikumiem Nr. 413 „Noteikumi par gada publiskajiem pārskatiem”, turklāt iekļauj tajos informāciju arī par valsts budžeta finansējumu un tā izlietojumu.

NVD, kas ir VM padotības iestāde, administrē veselības aprūpei paredzētos valsts budžeta līdzekļus, nodrošinot racionālu un maksimāli efektīvu valsts budžeta līdzekļu izmantošanu veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanā. Attiecīgi NVD katru gadu publisko informāciju par piešķirto valsts budžeta līdzekļu izlietojumu. NVD veic samaksu par pakalpojumiem atbilstoši līgumos noteiktajam.

Lai paaugstinātu veselības aprūpei piešķirtā finansējuma izlietojuma efektivitāti, uzlabotu pakalpojumu kvalitāti, kā arī palielinātu konkurenci starp veselības aprūpes pakalpojumu sniedzējiem, Pasaules Banka ir ieteikusi Latvijai izmantot stratēģisko iepirkumu jeb pakalpojumu sniedzēju atlasi pēc noteiktiem kritērijiem. Lai īstenotu stratēģisku iepirkuma metodiku un panāktu plānotos ieguvumus - valsts maksā tikai par kvalitatīvu, rezultatīvu, izmaksu efektīvu veselības aprūpes pakalpojumu - valdības apstiprinātais konceptuālais ziņojums "Par veselības aprūpes sistēmas reformu" paredz ar 2018.gadu uzsākt pakalpojumu sniedzēju atlasi atbilstoši stratēģiskā iepirkuma noteikumiem.

Atbildot uz Komitejas izteiktajām bažām par informācijas trūkumu par pasākumiem, kas veikti, lai novērstu joda deficītu (CRC rekomendācijas, 48.punkta (d) apakšpunkts), jānorāda, ka Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020. gadam ietvaros ir paredzēts veicināt, ka Latvijas iedzīvotāji ēd veselīgu, uzturvielām bagātu uzturu. Pasākumu īstenošanai plānots novirzīt arī ES struktūrfondu finansējumu. Tiek plānoti pasākumi veselīga uztura jautājumu popularizēšanai sabiedrībā (t.sk. bērnu vidū), īstenojot sabiedrības informēšanas kampaņas, izstrādājot mācību īsfilmas un informatīvos materiālus (plakātus, brošūras, bukletus, mobilās aplikācijas utt.) par veselīgu uzturu un dzīvesveidu, kuros tiks ietverti arī jautājumi par joda saturošo pārtikas

produktu iekļaušanu un palielināšanu uzturā, jodētā sāls lietošanu, kā arī joda nozīmi cilvēka, īpaši bērnu un grūtnieču, organismā. Plānots veikt sabiedrības veselības pētījumus četru prioritāro veselības jomu ietvaros, t.sk. pētījumu par joda deficītu bērniem, lai noskaidrotu joda deficīta pakāpi dažādās Latvijas teritoriālās vienībās un valstī kopumā. Tāpat plānots pilotprojekts sirds un asinsvadu slimību riska faktoru noteikšanai un mazināšanai bērniem, kura mērķis ir izstrādāt un praksē pārbaudīt skolas vidē balstītu sirds un asinsvadu slimību riska faktoru mazināšanas programmu, kas ietver pasākumu kompleksu arī bērnu uztura paradumu uzlabošanai, tādā veidā mazinot sirds un asinsvadu slimību riska faktorus jau bērna vecumā.

VM, sadarbojoties ar SPKC, izstrādāja ieteikumus ēdināšanas pakalpojumu un pārtikas produktu piegādes iepirkumu organizēšanai izglītības iestādēs, ārstniecības iestādēs un sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās (apstiprināti ar VM 2017. gada 29. maija rīkojumu Nr. 102), kuros iekļauta informācija arī par ieteicamo jodētā sāls lietošanu ēdiena pagatavošanā bērniem bērnudārzos, skolās, kā arī ārstniecības iestādēs, ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas institūcijās, tādējādi nodrošinot, ka bērns minētajās iestādēs uzņem ar ēdienu daļu vai visu ieteicamā joda daudzuma dienā.

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju nodrošināt, ka visiem bērniem, arī tiem, kas dzīvo lauku apvidos, tiek nodrošināta bezmaksas savlaicīga piekļuve apmierinošiem veselības aprūpes pakalpojumiem (CRC rekomendācijas, 49.panta (a) apakšpunkts), jānorāda, ka tādu veselības aprūpes pakalpojumu kā primārās veselības aprūpes jeb ģimenes ārstu sniegto pakalpojumu pieejamība jau tiek nodrošināta visā Latvijas teritorijā, tajā skaitā nosakot ģimenes ārstiem, kas sniedz valsts apmaksātus veselības aprūpes pakalpojumus, darbības pamatteritoriju un tādējādi veidojot pakalpojuma “pārklājumu” visā Latvijas teritorijā. Taču vienlaikus katrai personai ir tiesības izvēlēties savu ģimenes ārstu. Ģimenes ārsts savā praksē ne tikai sniedz konsultācijas, bet arī var veikt noteiktas manipulācijas atbilstoši kompetencei, piemēram, brūču pārsiešanu, vakcināciju. Lielāko daļu iedzīvotāju veselības problēmu var atrisināt tieši primārajā veselības aprūpes līmenī, turklāt bērniem līdz 18 gadu vecumam ģimenes ārsta konsultācijas ir bezmaksas. Nepieciešamības gadījumā ģimenes ārsts nosūta pacientu uz speciālistu konsultācijām vai izmeklējumiem. Šādā gadījumā pacients brīvi izvēlas, kur saņemt attiecīgos veselības aprūpes pakalpojumus, tajā skaitā izvērtējot pieejamību un teritoriālo attālumu.

Savukārt ārpus ģimenes ārsta darba laika veselības aprūpes pakalpojumus pilsētās (Rīgā, Liepājā, Ventspilī, Jelgavā, Ogrē, Bauskā, Dobelē, Jēkabpilī, Rēzeknē, Daugavpilī un Alūksnē) nodrošina dežūrārsts, kā arī pieejams Ģimenes ārstu konsultatīvais tālrunis 66016001, kas iedzīvotājiem ārpus ģimenes ārstu darba laika nodrošina iespēju saņemt medicīniskus padomus, kā rīkoties vienkāršu saslimšanu gadījumos, kuru risināšanai nav nepieciešama neatliekamā medicīniskā palīdzība.

Vienlaikus teritorijās, kurās ir nepietiekams ģimenes ārstu nodrošinājums un apgrūtināta primārās veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība, valsts var slēgt līgumu ar pašvaldību par feldšerpunkta, kurā strādā sertificēts ārsta palīgs (feldšeris), darbību primārās veselības aprūpes pakalpojumu nodrošināšanai. Feldšeris veic pacientu aprūpi, piedalās ārstniecībā, nodarbojas ar pacientu izglītošanu veselības jautājumos, kā arī izmeklē pacientus, diagnosticē slimību un, atbilstoši savai kvalifikācijai, veic ārstēšanu. 2016. gadā līguma ar valsti ietvaros veselības aprūpes pakalpojumus nodrošināja 35 feldšeru vai feldšeru-vecmāšu punktos Latgales reģionā, 22 – Kurzemes reģionā, 47 – Vidzemes reģionā un vienā veselības aprūpes punktā Zemgalē.

Tāpat visā Latvijas teritorijā pieejama neatliekamā medicīniskā palīdzība neatliekamās situācijās.

Taču vienlaikus jānorāda, ka atbilstoši efektīvas veselības aprūpes plānošanas un īstenošanas principiem, ņemot vērā Latvijas demogrāfisko situāciju, sarežģīti veselības aprūpes pakalpojumi tiek koncentrēti ārstniecības iestādēs ar pietiekamu pakalpojumu sniegšanas intensitāti, lai nodrošinātu kvalitatīvu pakalpojumu, savukārt pamatpakalpojumu pieejamība tiek nodrošināta pēc iespējas tuvāk iedzīvotājiem.

Attiecībā uz pakalpojumu pieejamību vienlaikus jānorāda, ka bērniem līdz 18 gadu vecumam no valsts budžeta apmaksā zobārstniecības palīdzību, kā arī zobu higiēnista apmeklējumu vienu reizi gadā, bet bērniem 7, 11 un 12 gadu vecumā - divas reizes gadā. NVD slēdz līgumus ar ārstniecības iestādēm, kas nodrošina attiecīgo pakalpojumu sniegšanu, visā Latvijas teritorijā. Savukārt teritorijās, kurās nav pieejami patstāvīgi zobārstniecības pakalpojumi, zobārstniecības pakalpojumu pieejamību nodrošina mobilie zobārstniecības autobusi, kuru izbraukumu maršrutos ir iekļautas arī mazās lauku skolas un pirmsskolas izglītības iestādes.

Ar katru gadu mazinās ārstniecības iestāžu skaits, kas noslēdz līgumu ar NVD par valsts apmaksātu zobārstniecības pakalpojumu sniegšanu, kā galveno iemeslu norādot nepietiekamus tarifus par zobārstniecības manipulācijām. Ievērojot minēto, valdības apstiprinātā konceptuālā ziņojuma "Par veselības aprūpes sistēmas reformu" ietvaros apstiprinātais veselības nozares valsts budžeta finansējuma plāns 2018. – 2023.gadam ietver papildus budžeta līdzekļu pieprasījumu gan zobārstniecības pakalpojumu bērniem apjoma palielināšanai, gan papildus finansējumu zobārstniecības pakalpojumu tarifu pārskatīšanai un līgumu skaita palielināšanai.

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju - apstiprināt vispusīgu seksuālās un reproduktīvās veselības politiku pusaudžiem un panākt, ka izglītība par seksuālo un reproduktīvo veselību tiek iekļauta obligātajā skolu mācību programmā un tiek vērsta uz pusaugu meitenēm un zēniem, īpašu uzmanību pievēršot agrīnas grūtniecības un seksuāli transmisīvu infekciju novēršanai; īstenojot vairāk pasākumu, lai vairotu izpratni un sekmētu priekšstatus par mātes un vecāku lomu, kā arī seksuālo uzvedību, īpašu uzmanību pievēršot zēniem un vīriešiem (CRC rekomendācijas, 51.punkta (a) apakšpunkts) – jānorāda, ka Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020. gadam ietvaros ir paredzēts veicināt seksuālo un reproduktīvo veselību sabiedrībā, īpaši, sociālās atstumtības un nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju grupās. Pasākumu īstenošanai plānots novirzīt arī ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" finansējumu. Tiek plānoti pasākumi seksuālās un reproduktīvās veselības veicināšanai sabiedrībā (t.sk. jauniešu vidū), īstenojot sabiedrības informēšanas kampaņas un izstrādājot informatīvos materiālus, kā arī mācību īsfilmas par seksuālās un reproduktīvās veselības. Plānots veikt sabiedrības veselības pētījumus četru prioritāro veselības jomu ietvaros, t.sk. arī attiecībā uz bērnu un jauniešu veselības jautājumiem, piemēram, par Latvijas iedzīvotāju seksuālās un reproduktīvās veselības ietekmējošiem faktoriem un paradumiem.

Veselības izglītības jautājumi ir integrēti izglītības saturā. VM ir sadarbojusies ar VISC un IZM, sniedzot ieguldījumu metodiskā materiāla „Veselības izglītība vispārējā vidējā un profesionālajā izglītībā” izstrādē, kā arī vienota mācību kursa (moduļa) „Sabiedrības

un cilvēka drošība” izstrādē, tajā nosakot mācību saturā obligāti apgūstamu veselības izglītības saturu un apjomu stundās visās profesionālās izglītības programmās. VM vairākkārt ir sniegusi viedokli par dažādu vispārējās izglītības mācību priekšmetu programmu saturu un tajā iekļaujamajām veselības tēmām (tostarp par seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem).

SPKC ir organizējis dažāda veida izglītojošus pasākumus par seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem jauniešiem un bērniem:

- 1) 2012. gadā izglītojošas nodarbības jauniešiem par seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem, nodarbībās apskatot tēmas par seksualitāti, kontracepciju un STI. Sadarbībā ar speciālistiem (ginekologs un psihologs) un jauniešiem tika izstrādāts informatīvs materiāls par seksualitāti un kontracepciju, kurš tika izdalīts nodarbību apmeklētājiem;
- 2) 2013. gadā izglītojoši pasākumi par seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem profesionālo izglītības iestāžu 1.-2. kursu audzēkņiem;
- 3) 2014. gadā izglītojoši pasākumi profesionālo izglītības iestāžu audzēkņiem par seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem, iekļaujot tēmas par seksualitāti un par atbildīgām un drošām seksuālajām attiecībām (kontracepcijas metodes, risks inficēties ar STI u.c.);
- 4) 2014. gadā izstrādātas mācību filmas „Attiecības un veselība – mana atbildība!”, kā arī sagatavots ieteikumu materiāls „Metodiskie ieteikumi vispārējo un profesionālo izglītības iestāžu pedagogiem darbam ar audzēkņiem par reproduktīvās veselības, dzimumattiecībām, attiecību veidošanu un atbildības jautājumiem”;
- 5) 2015. gadā organizēti izglītojoši pasākumi gan vispārējo izglītības iestāžu 8.-10. klašu skolēniem, gan profesionālo izglītības iestāžu audzēkņiem ar mērķi veicināt izpratni un sniegt zināšanas par seksualitāti, drošu un atbildīgu seksuālo attiecību veidošanu, kontracepcijas metodēm, STI;
- 6) 2016. gadā tiek organizēti profesionālās kompetences pilnveides semināri pedagogiem par seksuālās un reproduktīvās veselības, personīgās higiēnas un savstarpējo attiecību jautājumu apskatīšanu mācību stundās.

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju – nodrošināt pusaudzīem – gan meitenēm, gan zēniem – pieeju bezmaksas kontracepcijas līdzekļiem (CRC rekomendācijas, 51.punkta (b) apakšpunkts) – jānorāda, ka pašreiz no valsts budžeta līdzekļiem kontracepcijas līdzekļi netiek apmaksāti nevienai no pacientu grupām. VM, izstrādājot Mātes un bērna veselības uzlabošanas plāna 2018.-2020.g. projektu, plānā ir iekļāvusi pasākumu, kas paredz nodrošināt valsts apmaksātas kontracepcijas iespējas sociālās atstumtības riskam pakļautām sievietēm.

Kopš 1997.gada Latvijā darbojas HIV profilakses punkti, kuros ir pieejami arī bezmaksas prezervatīvi un konsultācijas. 2017.gadā Latvijā darbojas 19 HIV profilakses punkti 16 pašvaldībās (kopumā Latvijā ir 119 pašvaldības).

Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka arī nevalstiskās organizācijas nodrošina veselības izglītības pakalpojumus, t.sk. izglītojot skolēnus un jauniešus seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumos.

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju nodrošināt bezmaksas medicīniskā aborta pakalpojumus visām meitenēm vecumā līdz 18 gadiem un panākt, ka viņu viedoklis vienmēr tiek uzklauts un ņemts vērā, pieņemot lēmumu par abortu (CRC rekomendācijas, 51.punkta (c) apakšpunkts), jānorāda, ka no veselības aprūpes budžeta līdzekļiem tiek apmaksāta grūtniecības pārtraukšana medicīnisku indikāciju dēļ.

Ārstniecības likuma 40.pants nosaka, ka ārsts ir atbildīgs par nedzimušas dzīvības saglabāšanu, un viņa pienākums ir mēģināt atrunāt pacienti no grūtniecības pārtraukšanas, ja grūtniecība nav pretrunā ar sievietes veselības stāvokli un nepastāv draudi, ka jaundzimušajam būs pārmantojama vai iegūta slimība. Ārstam ir tiesības atteikties izdarīt grūtniecības pārtraukšanu, ja tam nav medicīnisku iemeslu.

Seksuālās un reproduktīvās veselības likuma 27.pants nosaka rīcību grūtniecības pārtraukšanas gadījumā, ja paciente ir jaunāka par 16 gadiem, tai skaitā nosakot, ka ārstam, kurš konstatējis grūtniecību, ir pienākums uzklaut pacientu un veikt pienācīgu uzmanību viņas uzskatiem, ņemot vērā šīs pacientes vecumu un brieduma pakāpi.

Tāpat nepilngadīga pacienta tiesības ir noteiktas Pacientu tiesību likumā, tai skaitā nepilngadīga pacienta (līdz 14 gadu vecumam) ārstniecība pieļaujama, ja viņa likumiskais pārstāvis par to ir informēts un devis savu piekrišanu. Nepilngadīgam pacientam ir tiesības tikt uzklautam un atbilstoši savam vecumam un briedumam piedalīties ar ārstniecību saistītā lēmuma pieņemšanā. Nepilngadīga pacienta (no 14 gadu vecuma) ārstniecība ir pieļaujama, ja saņemta viņa piekrišana.

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju strādāt ar narkotiku lietošanas sastopamību bērnu vidū, tostarp veicinot bērnu izpratni par narkotiku lietošanas negatīvajām sekām, sniedzot bērniem pareizu un objektīvu informāciju, kā arī dzīves prasmju izglītību par atkarību izraisošo vielu, arī tabakas un alkohola, lietošanas novēršanu; izstrādāt īpašu un bērniem draudzīgu narkotiku atkarības ārstēšanas pieeju un bērniem paredzētus kaitējuma mazināšanas pakalpojumus (CRC 53.punkta (a) apakšpunkts), jānorāda, ka Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam ietvaros ir paredzēts mazināt atkarību izraisošo vielu un procesu izplatību sabiedrībā, īpaši, sociālās atstumtības un nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju grupās.

Šādu pasākumu īstenošanai plānots novirzīt arī ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" finansējumu. Lai palielinātu izpratni par smēķēšanas kaitīgumu veselībai (tai skaitā gan elektronisko smēķēšanas ierīču, gan tabakas izstrādājumu lietošanu), kā arī izpratni par alkohola radīto kaitējumu veselībai un motivētu iedzīvotājus uzlabot veselības paradumus, tiks īstenoti pasākumi atkarību izraisošo vielu un procesu izplatības mazināšanai. Minēto pasākumu ietvaros tiks īstenotas sabiedrības informēšanas kampaņas (t.sk. īpašu uzmanību vēršot bērnu mērķgrupai), tostarp izstrādājot informatīvos materiālus un veidojot izglītojošas īsfilmas (mācību filmas). Tāpat tiks īstenots pilotprojekts smēķēšanas atmešanas veicināšanai sabiedrībā, organizējot smēķēšanas atmešanas atbalsta grupas, tostarp grūtniecēm, tādējādi aizsargājot arī bērnus no smēķēšanas kaitīgās ietekmes. Plānots veikt sabiedrības veselības pētījumus četru prioritāro veselības jomu ietvaros, t.sk. arī attiecībā uz bērnu veselības jautājumiem, piemēram, par alkohola un citu atkarību izraisošo vielu lietošanu grūtniecības laikā.

Vienlaikus plānots īstenot vietējas nozīmes projektu veselības veicināšanas jomā pašvaldībās, tai skaitā atkarību mazināšanai bērniem.

VM un SPKC ir veikuši nozīmīgus pasākumus, lai mazinātu atkarību izplatību populācijā, tostarp vēršot īpašu uzmanību uz bērniem un jauniešiem.

Tikušas izveidotas šādas sabiedrības informēšanas kampaņas:

- 1) 2014. gadā sabiedrības informēšanas kampaņa „Brīvs”, lai samazinātu tabakas lietošanu bērnu un jauniešu vidū (5.-9. klase);
- 2) 2014. gadā sabiedrības informēšanas kampaņa, lai samazinātu bērnu pakļaušanu pasīvajai smēķēšanai, kā arī lai aicinātu gan vecākus, gan sabiedrību kopumā pasargāt bērnus no pasīvās smēķēšanas un saskares ar cigarešu dūmiem. 2015. gadā tika organizēts kampaņas turpinājums „Izvairies no smēķētāja”;
- 3) 2015. gadā sabiedrības informēšanas kampaņa par alkohola lietošanas problēmām bērnu un pusaudžu vidū „Lai būtu skaidrs!” ar mērķi mainīt sabiedrības attieksmi par alkohola lietošanu nepilngadīgo vidū un bērnu/pusaudžu alkohola lietošanu padarīt par sabiedrībā nepieņemamu uzvedību. Kampaņas ietvaros tika izveidota mājaslapa www.skaidrs.lv un animācijas filma „Lai būtu skaidrs!” par to, kā vecākiem runāt ar bērniem un pusaudžiem par alkohola lietošanas problēmām, kā arī tika veikti alkoholisko dzērienu kontrolpirkumi, iesaistot nepilngadīgas personas. Tāpat tika izveidota un attīstīta sociāli atbildīga tirgotāju kustība, realizēti diskusiju cikli vecākiem, sagatavoti tematiskie raksti un reklāmas dažādos medijos (TV, radio, sociālie tīkli, interneta mediji), kā arī izveidoti un izplatīti informatīvi materiāli tirgotājiem, pieaugušajiem un vecākiem.

Tika rīkoti šādi izglītojošie pasākumi:

- 1) 2012. gadā izglītojošie pasākumi par atkarību profilakses jautājumiem vispārējo izglītības iestāžu 10.-12. klašu skolēniem un profesionālo izglītības iestāžu 1.-2. kursa izglītojamajiem ar mērķi veidot izpratni par vielu (tabaka, nikotīns, alkohols, narkotikas) atkarībām un to negatīvo ietekmi uz veselību;
- 2) 2014. gadā projekts „Esi sakarīgs, neesi atkarīgs” Latvijas skolās pusaudžiem (6.-7. klase) par atkarību izraisošo vielu profilaksi (atkarību veidi, jauno psihoaktīvo vielu negatīvā ietekme uz organismu un psihi, to lietošanas iemesli u.c.). Projekta ietvaros izstrādāta interaktīva videolekcija, metodiskais materiāls un instrukcija skolotājiem par videolekcijas izmantošanu darbā ar skolēniem;
- 3) 2015. gadā izglītojošie pasākumi pusaudžiem par smēķēšanu, lai mazinātu tabakas lietošanu bērnu un pusaudžu (5.-9. klase) vidū. Pasākumu norises laikā turpinājās aizsāktā iniciatīva – zaļo aproču kustība no smēķēšanas brīvajiem, organizētas domapmaiņu pēcpusdienas „Brīvs” (tajās piedalījās ģimenes ārsts un atkarību psihologi), popularizēta mobilā aplikācija smēķēšanas atmešanai un veselīgākai ikdienai „80 brīvdienas”;
- 4) 2016. gadā īstenoti izglītojoši pasākumi vecākiem par pusaudžu atkarību jautājumiem ar mērķi sniegt vecākiem zināšanas un veicināt izpratni par atkarību (alkohols, tabaka, narkotikas, procesu atkarības) izplatību un riskiem pusaudžiem, lai savlaicīgi atpazītu, novērstu atkarību vielu lietošanu un lietošanas uzsākšanu pusaudžu vidū, kā arī veidot vecākiem prasmes un sniegt praktiskus padomus, kā par šiem jautājumiem runāt ar savu pusaudzi.

2016.gada 20.maijā spēkā ir stājies Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likums, ar kuru, piemēram, tika pilnveidots regulējums attiecībā uz elektronisko smēķēšanas ierīču pieejamību bērniem (t.sk., noteikts aizliegums minētās ierīces un to uzpildes tvertnes pārdot nepilngadīgām personām), kā arī noteikts aizliegums smēķēt bērnu un grūtnieces klātbūtnē.

Regulāri tiek veikti grozījumi MK 2005.gada 8.novembra noteikumos Nr.847 „Noteikumi par Latvijā kontrolējamajām narkotiskajām vielām, psihotropajām vielām un prekursoriem”, lai papildinātu aizliegto narkotisko un psihotropo vielu sarakstus, kas mazina apritē esošo jauno psihoaktīvo vielu pieejamību.

Saskaņā ar ESPAD 2015. gada pētījuma datiem⁴ Latvijā ir samazinājies smēķēt pamēģinājušo 15 gadus veco jauniešu īpatsvars, samazinājies arī to 15 gadus veco skolēnu īpatsvars, kuri kaut reizi mūžā lietojuši alkoholu, kā arī salīdzinājumā ar 2011. gadu par 8,0% samazinājies to 15 gadus veco skolēnu īpatsvars, kuri kaut reizi pamēģinājuši kādu no narkotikām. Attiecībā uz narkotikām samazinājums lielā mērā izskaidrojams ar marihuānas pamēģināšanas un lietošanas mazināšanos skolēnu vidū.

2015. gada ESPAD pētījuma dati rāda, ka būtiski samazinājies arī to skolēnu īpatsvars, kuri alkoholiskos dzērienus sāk lietot vai ir vismaz pamēģinājuši vienu glāzi agrīnā vecumā, tas ir, 13 gadu vecumā vai agrāk. Visbūtiskākais samazinājums salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem vērojams vieglo alkoholisko dzērienu grupā.

Par regulāriem smēķētājiem ir uzskatāmi 15,7% 15 gadus veco jauniešu, kuri dienā izsmēķē vismaz vienu cigareti. Analizējot tendences, secināms, ka regulāro smēķētāju īpatsvars 15 gadu vecuma kohortā pēdējo četru gadu laikā samazinājies par 12,1% un aptuveni atgriezies 1995. gada līmenī, kad regulāri smēķēja 17,0% tā laika 15 gadus veco jauniešu.

Tāpat 2015. gada ESPAD pētījums uzrādījis pozitīvas izmaiņas arī smēķēšanas uzsākšanas vecuma analīzē, proti, ir samazinājies to skolēnu skaits, kuri pirmo cigareti izsmēķējuši 13 gadu vecumā vai agrāk.

Attiecībā uz īpašas un bērniem draudzīgas narkotiku atkarības ārstēšanas pieejas izstrādi (CRC 53.punkta (a) apakšpunkts), VM informē, ka atbilstoši Ārstniecības likuma 9.¹ panta pirmajā daļā noteiktajam ārstniecību veic atbilstoši klīniskajām vadlīnijām vai ārstniecībā izmantojamo metožu un zāļu lietošanas drošības un ārstēšanas efektivitātes novērtējumam, kas veikts, ievērojot uz pierādījumiem balstītas medicīnas principus. Vienlaikus Pacientu tiesību likuma 5.panta otrā daļa nosaka, ka pacientiem ir tiesības uz laipnu attieksmi, kvalitatīvu un kvalificētu ārstniecību neatkarīgi no viņa slimības rakstura un smaguma.

G. daļa. Izglītība, brīvais laiks un kultūras aktivitātes (CRC 28., 29., 30. un 31. punkts): izglītība, tostarp arodapmācības un konsultēšana; atpūta, brīvais laiks, izklaides, kultūras un mākslinieciskās aktivitātes

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju veikt nepieciešamos pasākumus, lai par saprātīgu samaksu veicinātu piekļuvi spēlēšanās, kultūras, brīvā laika un citām izklaidējošām un

⁴ Jaunākie pieejami dati.

izglītības aktivitātēm bērniem no visām sociāli ekonomiskajām grupām (CRC rekomendācijas, 59.punkts), jānorāda, ka KM Latvijas simtgades ietvaros veido projektu „Latvijas skolas soma”, kas mācību procesa ietvaros piedāvās bezmaksas kultūras aktivitātes. Savukārt pēc skolas aktivitātes bez maksas ir pieejamas bibliotēkās, muzejos (tur notiek pasākumi, radošās darbnīcas u.c.), kā arī pieejamas atlaides noteiktām grupām teātros un koncertorganizācijās.

Bibliotēkas nodrošina visus iedzīvotājus, t.sk. bērnus un jauniešus gan ar bezmaksas internetu, iespējām izlasīt jaunākos periodikas izdevumus un sniedz citus pakalpojumus, kā arī regulāri veido tematiskas izstādes un organizē pasākumus, kas bērnus un jauniešus iesaista izglītojošās, intelektuālās un radošās nodarbībās. Piekļuve internetam bibliotēkās dod iespēju izmantot ne tikai Latvijas, bet arī citu valstu digitalizētos informācijas resursus. Šos digitalizētos Latvijas un citu valstu informācijas un zināšanu krājumus aktīvi izmanto bērni un jaunieši. Bibliotēkām šajos jaunajos tehnoloģiskajos apstākļos uzņemas informācijpratības attīstīšanas darbs bērnu un jauniešu vidū, jārada kvalitatīva daudzveidīgo informācijas resursu piedāvājuma, meklēšanas un izvēles sistēma. Katru gadu publiskās bibliotēkas saņem valsts budžeta līdzfinansējumu interneta, datoru un vispārpieejamo informācijas resursu bezmaksas pieejamības nodrošināšanai saviem lasītājiem.

LNB jau vairāku gadu garumā īsteno aktivitātes, kas ir saistītas ar lasīšanas veicināšanu - LNB Bērnu literatūras centra lasīšanas veicināšanas programma „Bērnu un jauniešu žūrija”, kas tiek īstenota kopš 2002.gada, iesaistot tajā daudzus tūkstošus bērnu un jauniešu. Kopš 2012.gada ir izveidota arī īpaša Vecāku žūrija, kas lasīšanas tradīciju nostiprināšanā palīdz iesaistīt ģimenes. Kopš 2014.gada skolēnu lasīšanas veicināšanas programmā „Bērnu un jauniešu žūrija” tiek iesaistīti arī diasporas latviešu centri un nedēļas nogales skolas. LNB Rīgā un tās filiālēs tiek regulāri organizētas ekskursijas pirmsskolas izglītības iestāžu, skolu un citu mācību iestāžu audzēkņiem, iepazīstinot tos ar bibliotēkā pieejamajiem pakalpojumiem un specializēto datortehniku. Bērniem un jauniešiem bibliotēkā tiek nodrošinātas iespējas attīstīt savas radošās spējas, veicinot bērnu lasīšanu, popularizējot literatūru, patstāvīgu domāšanu. Lielākā daļa bērnu un jauniešu ir datorlietotāji, kuri izmanto bibliotēkas bezmaksas interneta resursus.

25 Latvijas muzejos individuāla ekspozīciju un izstāžu apskate bez maksas pieejama visiem apmeklētājiem - 7 muzejos Rīgā, piemēram, Latvijas Kara muzejā, Latvijas Okupācijas muzejā, muzejā „Žaņa Lipkes memoriāls” u.c., kā arī 18 reģionu muzejos, piemēram, Liepājas muzejā, Jūrmalas pilsētas muzejā un tā abās struktūrvienībās, Balvu novada muzejā, Ogres vēstures un mākslas muzejā u.c. 2015.gadā Latvijas akreditētajos muzejos tika īstenotas 7 517 muzejpedagoģisko programmu nodarbības, no kurām lielākā daļa (4913 nodarbības) bija paredzētas pirmsskolas vecuma bērniem un dažādu vecuma grupu skolēniem. Muzejpedagoģisko programmu piedāvājums ik gadu tiek atjaunots, ņemot vērā muzeju lietotāju intereses un vajadzības. 2015.gadā akreditētajos Latvijas muzejos tika piedāvātas 165 jaunas, īpaši pirmsskolas vecuma bērniem un dažāda vecuma skolēniem izstrādātas, muzejpedagoģiskās programmas 57 muzejos. Latvijas vērienīgākā muzeju nozares pasākuma „Muzeju nakts” 2016. gada akcijas norišu klāstā lielākajā daļā muzeju bija arī bērnu auditorijai (tostarp pirmsskolas vecuma bērniem) un ģimenēm veltītas radošās darbnīcas, koncerti, spēles, rotaļas, konkursi u.c. aktivitātes. Tāpat kā iepriekšējās „Muzeju naktīs”, arī 2016.gada akcijas ietvaros muzejus bija iespējams apmeklēt bez maksas. Katru gadu bērnu un jauniešu mērķauditorijai

speciāli sagatavotus pasākumus piedāvā valsts teātri, Latvijas Nacionālā opera un balets un valsts koncertorganizācijas, kā arī citas kultūras institūcijas.

H. daļa. Īpašie aizsardzības pasākumi (CRC 22., 30., 32.–33., 35. –36. pants, 37. panta b) – d) punkts, 38., 39. un 40. pants): patvēruma meklētāji un bēgļu bērni; tiesvedības nepilngadīgo lietās pārvaldība; bērni, kas ir upuri un noziegumu liecinieki

Izvērtējot Komitejas paustās bažas par dominējošo negatīvo attieksmi, tostarp ksenofobiju, kas neļauj patvēruma meklētāju un bēgļu bērniem sociāli un ekonomiski integrēties (CRC rekomendācijas, 60.punkta (c) apakšpunkts), jānorāda, ka lai mazinātu aizspriedumus un negatīvo attieksmi pret dažādām trešo valstu pilsoņu grupām, PMIF ietvaros biedrība „Patvērums „Drošā māja”” īsteno un plāno turpmāk īstenot projektu „Informācijas centrs imigrantiem”, kura ietvaros notiek informatīvi pasākumi vietējai sabiedrībai, norisinās speciālistu apmācības starpkultūru dialoga jautājumos, norisinās semināri pašvaldībās ar patvēruma meklētāju dalību, izveidota NVO sadarbības platforma trešo valstu pilsoņu sociālekonomiskās iekļaušanās vietējā sabiedrībā veicināšanai.

PMIF ietvaros no 2017. līdz 2021. gadam plānots īstenot pasākumus trešo valstu pilsoņu integrācijas veicināšanai, iesaistot masu medijus. 2017. gadā un 2018.gadā plānots īstenot žurnālistu apmācību kursu saistībā ar imigrantu atspoguļošanu masu medijos, kā arī izstrādāt ētikas kodeksu un redakcionālās vadlīnijas, sagatavojot preses vai audio/vizuālos materiālus. No 2016.-2021. gadam norisinās projekts „Atbalsta pasākumi starptautiskās aizsardzības personām”. Projekta mērķis ir nodrošināt starptautiskās aizsardzības personu vajadzībām pielāgotus mācību kursus un informatīvos pasākumus, veicinot viņu iekļaušanos Latvijas sabiedrībā. Atbalsta pasākumu ietvaros patvēruma meklētāju bērniem tiek nodrošināta atsevišķa apmācību programma.

Attiecībā uz Komitejas rekomendāciju pārskatīt Patvēruma likumu, lai uz patvēruma meklētāju bērniem patvēruma meklēšanas procedūras laikā neattiektos aizturēšana (CRC rekomendācijas 61.punkta (a) apakšpunkts), jānorāda, ka Patvēruma likumā ietvertie nosacījumi aizturēšanai atbilst Eiropas Savienības tiesību normām. Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas 2013/33/ES (2013.gada 26.jūnijs), ar ko nosaka standartus starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzēju uzņemšanai (pārstrādāta redakcija) (turpmāk – Direktīva 2013/33/ES), 11.pants nosaka mazāk aizsargātu personu un pieteikuma iesniedzēju ar īpašām uzņemšanas vajadzībām aizturēšanas nosacījumus. Minētā panta 2.punktā ir noteikts, ka nepilngadīgo aizturēšanu izmanto tikai kā pēdējo līdzekli un pēc tam, kad noskaidrots, ka citus, mazākus piespiedu līdzekļus nav iespējams efektīvi piemērot. Šāda aizturēšana notiek uz visīsāko laiku, un to laikā ir jāveic visi pasākumi, lai aizturētos nepilngadīgos atbrīvotu un izvietotu nepilngadīgiem piemērotās izmitināšanas vietās. Ja nepilngadīgos aiztur, viņiem jānodrošina iespēja iesaistīties brīvā laika pavadīšanas pasākumos, tostarp rotaļās un atpūtas pasākumos, kas atbilst viņu vecumam. Savukārt Direktīvas 2013/33/ES 11. panta 3. punkts nosaka, ka nepilngadīgos bez pavadības aiztur tikai ārkārtas apstākļos un jādara viss iespējama, lai aizturētu nepilngadīgo bez pavadības atbrīvotu pēc iespējas drīzāk. Nepilngadīgo bez pavadības aizturēšanas gadījumā jānodrošina, ka tos izmitina atsevišķi no pieaugušajiem. Lai

nodrošinātu minēto Eiropas Savienības tiesību aktu nosacījumu pārņemšanu starptautiskās aizsardzības jomā, 2016.gada 19.janvārī spēkā stājās jaunais Patvēruma likums. Jaunajā Patvēruma likumā ir noteikts visaptverošs tiesiskais regulējums attiecībā uz ierobežojošo pasākumu piemērošanas nosacījumiem un kārtību, kurā ir ietverti nosacījumi Valsts robežsardzes pieņemto lēmumu apstrīdēšanas un pārsūdzēšanas kārtībai un termiņiem, kā arī garantijām patvēruma meklētājam minētās procedūras ietvaros, tai skaitā, patvēruma meklētāja tiesībām uz valsts nodrošinātu juridisko palīdzību. Papildus tam Patvēruma likumā atbilstoši direktīvas 2013/32/ES un 2013/33/ES definīcijām ir ieviests tāds termins kā „patvēruma meklētājs, kuram ir īpašas procesuālās vai uzņemšanas vajadzības” – nepilngadīga persona, persona ar invaliditāti, persona vecumā, kuru sasniedzot, Latvijas Republikā piešķir vecuma pensiju, grūtniece, vecāks ar nepilngadīgo bērnu, cilvēktirdzniecības upuris, persona, kurai veselības stāvokļa dēļ nepieciešama īpaša aprūpe, persona ar garīgiem traucējumiem, persona, kas pārcietusi spīdzināšanu, izvarošanu vai cita veida nopietnu psiholoģisku, fizisku vai seksuālu vardarbību, vai cita īpaši aizsargājama persona, kuras spējas izmantot tiesības un pildīt pienākumus patvēruma procedūras laikā ir ierobežotas. Tādējādi, saņemot patvēruma meklētāja iesniegumu par bēgļa vai alternatīvas statusa piešķiršanu Latvijas Republikā, Valsts robežsardze izvērtē, vai patvēruma meklētājam ir īpašas uzņemšanas vai procesuālās vajadzības.

Pamatojoties uz Patvēruma likuma 13.pantā noteikto, patvēruma meklētāja aizturēšana var notikt, vadoties pēc nepieciešamības, un ievērojot samērīguma principu, ņemot vērā patvēruma meklētāja individuālo situāciju un apstākļus. Patvēruma likuma anotācijā ir sniegts skaidrojums, ka patvēruma meklētāja aizturēšana ir paredzēta kā ārkārtējs un galējais līdzeklis, tai skaitā attiecībā uz nepilngadīgajiem patvēruma meklētājiem, un uz maksimāli īsu termiņu, ja, izvērtējot patvēruma meklētāja individuālo situāciju un apstākļus, ar mazāk ierobežojošo līdzekļu (reģistrēšanās noteiktā laikā Valsts robežsardzes struktūrvienībā) palīdzību nav iespējams nodrošināt pienācīgu patvēruma procedūras norisi, kā arī valsts drošības un sabiedriskās kārtības un drošības, tai skaitā, nelegālās imigrācijas novēršanas garantēšanu.

Šobrīd visus aizturētos patvēruma meklētājus izmitina Valsts robežsardzes Daugavpils pārvaldes Aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrā “Daugavpils” (turpmāk – AĀIC “Daugavpils”), atsevišķās telpās, šķirti no aizturētajiem ārzemniekiem. Aizturēto patvēruma meklētāju ģimenes, tai skaitā, kopā ar vecākiem esošās nepilngadīgās personas, tiek izmitinātas kopā, atsevišķi no citām aizturētajām personām speciāli aprīkotā ģimenes blokā. Jāatzīmē, ka ar vecākiem esošās nepilngadīgās personas AĀIC “Daugavpils” ir izmitinātas, nevis aizturētas. Savukārt aizturētas nepilngadīgās personas bez pavadības tiek izmitinātas AĀIC “Daugavpils” telpās, kurās ir personāls un aprīkojums, lai ņemtu vērā viņu vecuma vajadzības. Aizturētajai nepilngadīgai personai tiek nodrošināta iespēja izglītoties, iesaistīties brīvā laika pavadīšanas pasākumos, tai skaitā rotaļās un atpūtas pasākumos, kas atbilst tās vecumam.

Ņemot vērā iepriekšminēto, ir secināms, ka Patvēruma likumā ietvertie nosacījumi aizturēšanai pamatā atbilst Eiropas Savienības tiesību normām, tai skaitā, Direktīvas 2013/33/ES nosacījumiem par mazāk aizsargātu personu un pieteikuma iesniedzēju ar īpašām uzņemšanas vajadzībām aizturēšanu.

Attiecībā uz Komitejas rekomendāciju pārskatīt Ārstniecības likumu, lai nodrošinātu patvēruma meklētāju bērniem aizturēšanas apstākļos pilnvērtīgu ārstēšanu, kas ir

līdzvērtīga tai, kas pieejama citām aizturētajām personām (CRC rekomendācijas, 61.punkta (b) apakšpunkts), jānorāda, ka saskaņā ar MK 2013. gada 17. decembra noteikumu Nr.1529 „Veselības aprūpes organizēšanas un finansēšanas kārtība” 13.¹ punktu no veselības aprūpei paredzētajiem valsts budžeta līdzekļiem patvēruma meklētājiem apmaksā šādus veselības aprūpes pakalpojumus – neatliekamo medicīnisko palīdzību, dzemdību palīdzību, zobārstniecības palīdzību akūtā gadījumā, medicīnisko palīdzību bērniem, primāro veselības aprūpi (ārpus patvēruma meklētāju izmitināšanas centra), ambulatorai ārstēšanai paredzētās no valsts budžeta līdzekļiem kompensējamās zāles un medicīniskās ierīces, psihiatrisko palīdzību, grūtnieču aprūpi un citu sekundāro ambulatoro veselības aprūpi, kas nepieciešama steidzamības kārtā, kā arī pakalpojumus Epidemioloģiskās drošības likumā noteiktajos gadījumos un tuberkulozes ārstēšanai nepieciešamos medikamentus (ar MK 2016. gada 5. aprīļa noteikumiem Nr.202 noteikts valsts apmaksāts veselības aprūpes pakalpojumu apjoms, kas piešķirams patvēruma meklētājiem; ar MK 2016.gada 30.augusta noteikumiem Nr.574 precizēti veselības aprūpes pakalpojumi, kurus apmaksā no veselības aprūpei paredzētajiem valsts budžeta līdzekļiem).

Savukārt IEM sedz maksu par šādiem veselības aprūpes pakalpojumiem: par patvēruma meklētājiem veikto sākotnējo veselības pārbaudi pie ģimenes ārsta, kas sniegta patvēruma meklētāju izmitināšanas centra telpās, un psihiatra, ekspresanalīzēm cilvēka imūndeficīta vīrusa infekcijas (HIV/AIDS) un B hepatīta noteikšanai; patvēruma meklētājiem, kuri aizturēti Patvēruma likuma noteiktajā kārtībā, – par veselības stāvokļa pārbaudēm un sanitāro apstrādi, kā arī par tiem veselības aprūpes pakalpojumiem, kuri nepieciešami viņu izmitināšanas laikā un vietā, ir noteikti veselības aprūpes un iekšlietu jomu regulējošajos normatīvajos aktos un netiek apmaksāti no veselības aprūpei paredzētajiem valsts budžeta līdzekļiem. Ņemot vērā minēto, patvēruma meklētājiem tiek nodrošināta pietiekama veselības aprūpe no valsts budžeta līdzekļiem.

Attiecībā uz Komitejas rekomendāciju - turpināt sadarbību ar UNHCR, lai ieviestu attiecināmo kritēriju un standartu vadlīnijas un pārtrauktu patvēruma meklētāju bēgļu aizturēšanu (CRC rekomendācijas 61. punkta (d) apakšpunkts)”, norādām, ka sadarbība starp Valsts robežsardzi un Apvienoto Nāciju Augstā komisāra bēgļu lietās Baltijas un Ziemeļu reģionālo biroju turpinās, pamatojoties uz 2011.gada 12.janvārī parakstīto Saprašanās Memorandu par savstarpējo sadarbību, lai atbalstītu patvēruma meklētāju pieejamību Latvijas Republikas teritorijai un patvēruma procedūrai.

Izvērtējot Komitejas paustās bažas par to, ka trūkst neatkarīga sūdzību iesniegšanas mehānisma, kas būtu pieejams bērniem ieslodzījumā (CRC rekomendācijas, 62.punkta (a) apakšpunkts), jānorāda, ka Komitejas minētā problēma jau ir tikusi atrisināta. TM ir ieviesusi efektīvu nacionālo tiesību aizsardzības mehānismu, nodrošinot ieslodzīto bērnu tiesību aizsardzību.

Atbilstoši Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 15.pantā noteiktajam apcietinātajam ir tiesības rakstīt iesniegumus valsts un pašvaldības institūcijām. Apcietinātā iesniegumus par jautājumiem, kas saistīti ar drošības līdzekļa – apcietinājuma – izpildes apstākļiem, Iesniegumu likumā noteiktajā kārtībā izskata izmeklēšanas cietuma priekšnieks. Apcietinātā iesniegumus par izmeklēšanas cietuma administrācijas izdotu administratīvo aktu un faktiskās rīcības apstrīdēšanu izskata Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieks Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā. Apcietinātā sarakste ar valsts un starptautiskajām cilvēktiesību institūcijām, Saeimas Cilvēktiesību un

sabiedrisko lietu komisiju, prokuratūru, tiesu, aizstāvi, procesa virzītāju, kā arī apcietinātā ārvalstnieka sarakste ar savas valsts diplomātisko vai konsulāro pārstāvniecību vai tās valsts diplomātisko vai konsulāro pārstāvniecību, kura pilnvarota pārstāvēt viņa intereses, nav pakļauta kontrolei un tiek nosūtīta par izmeklēšanas cietuma līdzekļiem. Apcietinātā sarakste ar citām valsts un pašvaldību iestādēm tiek segta no izmeklēšanas cietuma līdzekļiem gadījumā, ja apcietinātā personiskās naudas kartē nav līdzekļu un apcietinātais apstrīd šo iestāžu izdotu administratīvo aktu vai faktisko rīcību vai nosūta iesniegumu valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības saņemšanai. Iesniegums Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšniekam par izmeklēšanas cietuma priekšnieka lēmumu tiek nosūtīts par izmeklēšanas cietuma līdzekļiem.

Saskaņā ar Latvijas Soduzpildes kodeksa 50.pantā noteikto notiesātajiem ir tiesības rakstīt iesniegumus valsts iestādēm, sabiedriskajām organizācijām un amatpersonām. Notiesātā iesniegumus par jautājumiem, kas saistīti ar brīvības atņemšanas soda izpildes apstākļiem, Iesniegumu likumā noteiktajā kārtībā izskata brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks. Notiesātā iesniegumus par brīvības atņemšanas iestādes administrācijas izdotu administratīvo aktu un faktiskās rīcības apstrīdēšanu izskata Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieks Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā. Notiesāto sarakste ar ANO institūcijām, Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisiju, Tiesībsarga biroju, prokuratūru, tiesu, aizstāvi, kā arī notiesātā ārvalsts pilsoņa sarakste ar savas valsts vai tās valsts diplomātisko vai konsulāro pārstāvniecību, kura pilnvarota pārstāvēt viņa intereses, nav pakļauta pārbaudei. Notiesāto sarakste ar ANO institūcijām, Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisiju, Tiesībsarga biroju, prokuratūru, tiesu, kā arī notiesātā ārvalsts pilsoņa sarakste ar savas valsts vai tās valsts diplomātisko vai konsulāro pārstāvniecību, kura pilnvarota pārstāvēt viņa intereses, tiek segta no brīvības atņemšanas iestādes līdzekļiem. Notiesātā sarakste ar valsts pārvaldes iestādēm tiek segta no brīvības atņemšanas iestādes līdzekļiem, ja notiesātā personiskās naudas kartē nav līdzekļu un notiesātais apstrīd šo iestāžu izdotu administratīvo aktu vai faktisko rīcību vai nosūta iesniegumu valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības saņemšanai.

Notiesātajiem ir tiesības vērsties ar mutvārdu iesniegumu pie attiecīgām amatpersonām, kuras pieņem apmeklētājus brīvības atņemšanas iestādē. Ja notiesātais vēlas, pieņemšana notiek bez citu personu klātbūtnes.

Papildus informējam, ka 2015.gada 14.jūlijā spēkā stājās grozījumi "Latvijas Soduzpildes kodeksā", kuri izstrādāti, ņemot vērā MK 2012.gada 27.marta sēdes protokollēmuma (prot.Nr.17 23.§) 2.punktā doto uzdevumu TM paredzēt brīvības atņemšanas soda izpildes procedūras vienkāršošanu un efektīvizēšanu, tai skaitā kriminālsodu izpildes laikā pieņemto lēmumu un brīvības atņemšanas iestādes administratīvās komisijas lēmumu apstrīdēšanu un pārsūdzēšanu.

Ņemot vērā minēto, tika identificēti apcietinājuma un kriminālsodu izpildes laikā pieņemamo lēmumu veidi Ieslodzījuma vietu pārvaldē un Valsts probācijas dienestā:

- 1) lēmumu veidi, kas būtu likumā tieši nosakāmi par iestāžu iekšējiem lēmumiem (piemēram, notiesāto izvietošanas komisijas lēmums par notiesātā izvietošanu konkrētajā brīvības atņemšanas iestādē);
- 2) lēmumu veidi, kuri būtu pārsūdzami vispārējās jurisdikcijas tiesā (piemēram, komisiju lēmumi);
- 3) lēmumu veidi, kuri būtu izskatāmi administratīvā procesa ietvaros, vienlaikus nosakot, kuras tiesu instances lēmums ir galīgs (piemēram, brīvības atņemšanas

iestādes priekšnieka lēmums par notiesātajam piešķiramo satikšanos un tās ilgumu būtu pārsūdzams Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā, vienlaikus nosakot, ka Administratīvās rajona tiesas lēmums ir galīgs).

Ņemot vērā minēto, identificējot kriminālsodu izpildes laikā pieņemtos lēmumus un to apstrīdēšanas un pārsūdzēšanas kārtību, tika precizēts ieslodzīto, tai skaitā nepilngadīgo ieslodzīto, tiesību aizsardzības mehānisms.

Norādām, ka patlaban nepilngadīgajiem ieslodzījuma vietā par iespējamiem pārkāpumiem savu tiesību aizsardzībai ir iespējams vērsties tiesībsargājošās iestādēs, Tiesībsarga birojā, kā arī bāriņtiesā vai citā bērnu tiesību aizsardzības institūcijā. Papildus informējam, ka 2015.gadā IEM izveidoja jaunu iestādi – Iekšējās drošības biroju. Atbilstoši Iekšējās drošības biroja likuma 2.panta pirmajā daļā noteiktajam birojs ir iekšlietu ministra pārraudzībā esoša valsts pārvaldes iestāde. Turpat 4.panta pirmās daļas 1.un 2.punktā ir noteikts, ka Iekšējās drošības biroja funkcijas ir atklāt, izmeklēt un novērst noziedzīgus nodarījumus, kurus izdarījuši IEM padotībā esošo iestāžu amatpersonas un darbinieki, izņemot Drošības policijas amatpersonas un darbiniekus, kā arī Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm, pildot dienesta pienākumus ieslodzījuma vietās, ja tie saistīti ar vardarbību. Ņemot vērā minēto, ieslodzītajiem ir tiesības vērsties Iekšējā drošības birojā par iespējamiem pārkāpumiem, kas saistīti ar iespējamu vardarbību, ko izdarījušas ieslodzījuma vietu amatpersonas.

Minētie tiesību aizsardzības mehānismi attiecas arī uz nepilngadīgajiem ieslodzītajiem, tāpēc, TM ieskatā, neatkarīgu sūdzību iesniegšanas mehānisms nepilngadīgo ieslodzīto tiesību aizsardzībai jau ir ieviests.

Izvērtējot Komitejas paustās bažas, ka trūkst informācijas par tādu pasākumu ieviešanu, kas nodrošinātu alternatīvas brīvības atņemšanai (CRC rekomendāciju 62.punkta (b) apakšpunkts), jānorāda, ka ir izstrādāts tiesiskais regulējums, kas nodrošina alternatīvas brīvības atņemšanas sodam. Proti, KL 65.pantā ir noteikts, ka nepilngadīgajiem piemērojami tādi pamatsodu veidi kā brīvības atņemšana, piespiedu darbs, naudas sods un KL paredzētie papildsodi. Turklāt atbilstoši KL 65.panta otrajai daļai brīvības atņemšanas laiks nepilngadīgajam nedrīkst pārsniegt: desmit gadus — par sevišķi smagiem noziegumiem; piecus gadus — par smagiem noziegumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu vai izraisījuši smagas sekas; divus gadus — par citiem smagiem noziegumiem. Par kriminālpārkāpumiem un mazāk smagiem noziegumiem brīvības atņemšanas sods nepilngadīgajam nav piemērojams. Vēl jo vairāk, atbilstoši minētā panta 2.¹ daļai, ja nepilngadīgā persona izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, par ko KL Sevišķās daļas attiecīgā panta sankcijā noteikta piemērojamā brīvības atņemšanas soda minimālā robeža, tiesa var piespriest sodu, kas ir zemāks par šo minimālo robežu, arī gadījumos, ja tiesa atzinusi, ka noziedzīgais nodarījums izdarīts atbildību pastiprinošos apstākļos.

Savukārt saskaņā ar KL 66.pantu, ievērojot noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas īpašus apstākļus un par vainīgā personību iegūtās ziņas, kas mīkstina viņa atbildību, tiesa var nepilngadīgo atbrīvot no piespriedtā soda, piemērojot likumā noteiktos audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus. Atbilstoši likuma “Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” 6.pantam bērniem var piemērot tādas audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus kā izteikt brīdinājumu; uzlikt par pienākumu atvainoties cietušajām personām, ja tās piekrīt tikties ar vainīgo; nodot bērnu galvojumā vecākiem vai

aizbildņiem, kā arī citām personām, iestādēm vai organizācijām; uzlikt par pienākumu ar savu darbu novērst radītā kaitējuma sekas; bērnam, kurš sasniedzis 15 gadu vecumu un kuram ir ienākumi, — uzlikt par pienākumu atlīdzināt nodarīto zaudējumu; noteikt uzvedības ierobežojumus; uzlikt par pienākumu veikt sabiedrisko darbu; ievietot bērnu sociālās korekcijas izglītības iestādē.

Tāpat ir radīts tiesiskais regulējums, lai nodrošinātu, ka tiesas regulāri pārskata nepilngadīgajiem piespriestos brīvības atņemšanas sodus ar mērķi nepilngadīgos nosacīti atbrīvot no brīvības atņemšanas iestādes. Proti, KPL 643.pantā ir noteikts, ka notiesāto nosacīti pirms termiņa atbrīvo no brīvības atņemšanas soda rajona (pilsētas) tiesas tiesnesis pēc soda izciešanas vietas, ja ir saņemts brīvības atņemšanas iestādes iesniegums. Ja tiesnesis noraida iesniegumu, to var iesniegt atkārtoti pēc četriem mēnešiem. Atbilstoši KL 65.pantam nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda var ierosināt attiecībā uz nepilngadīgo, ja viņš izcietis ne mazāk par pusi no piespriešā soda. Savukārt nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda ar elektroniskās uzraudzības noteikšanu attiecībā uz nepilngadīgo var ierosināt, ja tā izcietusi ne mazāk par vienu trešdaļu no piespriešā soda. Kārtība, kāda iesniedzams nepilngadīgā iesniegums soda izciešanas vietā, ir regulēta Latvijas Sodų izpildes kodeksā.

TM saskaņā ar Valdības rīcības plānu ir noteikts īstenot nepilngadīgo kriminālatbildības reformu, paredzot, ka nepilngadīgai personai kriminālatbildība tiek piemērota tikai noteiktos gadījumos, tādā veidā samazinot jauniešu likumpārkāpēju skaitu, veicinot jauniešu veiksmīgāku integrāciju sabiedrībā, kā arī darba tirgū, ņemot vērā, ka personai nav sodāmības, un uzlabojot jauniešu nodarbinātības iespējas kopumā.

Ievērojot minēto, TM izstrādā priekšlikumus iespējamiem grozījumiem KL, lai paredzētu izmaiņas attiecībā uz nepilngadīgo kriminālatbildību un samazinātu tradicionālajai kriminālatbildības sistēmai pakļauto nepilngadīgo skaitu. Iepriekš minētā ietvaros tiek strādāts pie priekšlikuma KL noteikt nepilngadīgajiem jaunus pamatsodu veidus, piemēram, sabiedriskais darbs vai probācijas uzraudzība nepilngadīgajiem, par pamatu nosakot nepilngadīgā resocializācijas īstenošanu un nepieciešamības gadījumā nodrošinot arī piemērotu vidi, nosakot pienākumu nepilngadīgajam atrasties sociālās korekcijas izglītības iestādē.

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju nodrošināt kvalificētu un neatkarīgu juridisko palīdzību bērniem, kuri nonākuši konfliktā ar likumu, jau agrīnā procesa stadijā un visas tiesvedības gaitā (CRC 63.punkta (a) apakšpunkts), jānorāda, ka KPL ir izveidots aizstāvības nodrošināšanas modelis, kas paredz aizstāvības nodrošināšanu jau agrīnā kriminālprocesa stadijā, proti, ka katrai personai, par kuru izteikts pieņēmums vai apgalvojums, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, ir tiesības uz aizstāvību. Ņemot vērā, ka KPL nepilngadīgajiem ir noteiktas tiesības uz obligāto aizstāvja piedalīšanos kriminālprocesā, uzskatāms, ka rekomendācija ir izpildīta, jo aizstāvība tiek nodrošināta jau agrīnā kriminālprocesa stadijā un visā tiesvedības gaitā.

Atbilstoši KPL 80.panta pirmajai, trešajai un ceturtajai daļai vienošanos ar advokātu par aizstāvību slēdz pati persona vai tās interesēs citas personas, ja persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav noslēgusi vienošanos par aizstāvību, bet aizstāvja piedalīšanās ir obligāta vai persona vēlas aizstāvja piedalīšanos, procesa virzītājs paziņo attiecīgās tiesas darbības teritorijas zvērinātu advokātu vecākajam par nepieciešamību nodrošināt aizstāvja piedalīšanos kriminālprocesā un zvērinātu advokātu vecākais ne vēlāk kā triju

darbdienu laikā pēc procesa virzītāja pieprasījuma saņemšanas paziņo procesa virzītājam par konkrētā advokāta piedalīšanos kriminālprocesā. Savukārt saskaņā ar KPL 81.pantu, ja nav noslēgta vienošanās par aizstāvību vai aizstāvis, ar kuru noslēgta vienošanās, nevar ierasties procesuālās darbības veikšanai, procesa virzītājs atbilstoši attiecīgās tiesas darbības teritorijas zvērinātu advokātu vecākā sastādītajam advokātu dežūru grafikam uzaicina advokātu nodrošināt aizstāvību atsevišķās procesuālās darbībās. Juridiskās palīdzības administrācija saskaņā ar MK 2009.gada 22.decembra noteikumiem Nr.1493 "Noteikumi par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības apjomu, samaksas apmēru, atlīdzināmajiem izdevumiem un to izmaksas kārtību" nodrošina samaksu advokātam par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības sniegšanu.

Direktīvas 2016/800/ES par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā, 13.pants noteic, ka dalībvalstis veic atbilstīgus pasākumus, lai nodrošinātu, ka apiešanās ar bērniem vienmēr notiek, aizsargājot viņu cieņu, un atbilst viņu vecumam, brieduma pakāpei un izpratnes līmenim, ņemot vērā jebkādas īpašās vajadzības, tostarp jebkādas saziņas grūtības, kādas bērniem var būt.

Ievērojot minētās Direktīvas prasības, ir plānots veikt grozījumus arī KPL 12.pantā, nosakot, ka kriminālprocesu, kurā iesaistīts nepilngadīgais, veic, ievērojot nepilngadīgā vecumu, briedumu un jebkādas īpašās vajadzības, kas ir kā pamatprincips visu institūciju darbībām kriminālprocesa ietvaros, kurā iesaistīts nepilngadīgais.

Minētās Direktīvas 4.panta 1. un 2. punkts noteic, ka dalībvalstis nodrošina, ka bērnus informē par minētajā Direktīvā noteiktajām tiesībām, attiecīgā informācija tiek sniegta rakstiski, mutiski vai abējādi, vienkāršā un saprotamā valodā un ka sniegtā informācija tiek reģistrēta, izmantojot reģistrācijas procedūru saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem.

Ievērojot Direktīvas prasības un KPL jau pašlaik 60.² pantā noteiktās pamattiesības personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, papildus plānots veikt grozījumus 60.² pantā, izveidojot jaunu panta daļu atbilstoši Direktīvas 4.pantam, cita starpā nostiprinot nepilngadīgā tiesības piedalīties procesuālajās darbībās kopā ar pārstāvi un uzticības personu, kā arī tiesības piedalīties krimināllietas iztiesāšanā.

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju uzraudzīt, kā tiesas ievieš alternatīvas brīvības atņemšanas sodiem, lai panāktu, ka brīvības atņemšanu piemēro tikai galējas nepieciešamības gadījumā, nosaka īsākos iespējamajos šāda soda termiņus un regulāri pārskata šādus sodus ar mērķi tos atcelt (CRC rekomendācijas, 63.punkta (b) apakšpunkts), jānorāda, ka Direktīvas 2016/800/ES par procesuālajām garantijām bērniem 10.panta 1.un 2.punkts noteic, ka dalībvalstis nodrošina, ka brīvības atņemšanu bērnam jebkurā procesa stadijā ierobežo uz īsāko atbilstīgo laikposmu, kā arī pienācīgi ņem vērā bērna vecumu un individuālo situāciju, konkrētos lietas apstākļus. Dalībvalstis nodrošina, ka brīvības atņemšanu, jo īpaši apcietinājumu, bērniem piemēro tikai kā galējas nepieciešamības līdzekli. Tāpat arī minētās Direktīvas 11.pants noteic, ka dalībvalstis nodrošina, ka kompetentās iestādes, ja iespējams, izmanto pasākumus, kas ir alternatīvi apcietinājumam (alternatīvi pasākumi).

Ievērojot Direktīvas prasības, ir plānots veikt grozījumus KPL 244. pantā, papildinot ar jaunu 2.¹ daļu, kur kā pamatprincips tiktu noteikts, ka nepilngadīgajam apcietinājumu piemēro tikai kā galējas nepieciešamības līdzekli, izvērtējot citu drošības līdzekļu

piemērošanas pamatu. Tāpat nepilngadīgajam, izvēloties drošības līdzekli, kas saistīts ar brīvības atņemšanu, papildus KPL 244.panta pirmajā un otrajā daļā noteiktajam jāņem vērā nepilngadīgā vecums un iespējamie riski attiecībā uz nepilngadīgā fizisko, garīgo un sociālo attīstību, kā arī spēju iekļauties atpakaļ sabiedrībā.

Izvērtējot Komitejas paustās bažas par neefektīvo sadarbību starp dažādiem dienestiem, lai nodrošinātu visaptverošu bērnu tiesību aizsardzību (CRC rekomendācijas, 64.punkts), jānorāda, ka LM un TM sadarbībā ar vairākām iestādēm, kā arī nevalstiskajām organizācijām izstrādā tiesisko regulējumu, kas paredz ciešāku starpinstitucionālo sadarbību bērnu tiesību aizsardzības jomā. LM izstrādātais MK noteikumu projekts "Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā" (izsludināts Valsts sekretāru 2017.gada 8.jūnija sanāsmē, protokols Nr.22, 18.§, VSS-601) nosaka normatīvajos aktos noteikto bērna tiesību aizsardzībā iesaistīto valsts un pašvaldību institūciju, nevalstisko organizāciju saskaņotas un koordinētas sadarbības organizēšanas noteikumus un kārtību, kādā īstenojama bērnu tiesību aizsardzība. Savukārt TM izstrādātais likumprojekts "Bērnu antisociālās uzvedības prevencijas likums" (izsludināts Valsts sekretāru 2017.gada 16.februāra sanāsmē, protokols Nr.7, 17.§, VSS-185) paredz, ka sadarbības grupa (bērnu antisociālās uzvedības prevencijai), kuras sastāvā būs dažādu iestāžu pārstāvji, bērnam piemēros ne tikai sociālo rehabilitāciju (ja, piemēram, bērns cietis no vardarbības), bet arī varēs piemērot dažādus prevencijas pasākumus atkarībā no bērnam konstatētajiem riskiem.

Attiecībā uz bērnu un viņu juridisko pārstāvju iespējām saņemt informāciju par kompensāciju un kārtību, kādā tas ir paveicams, uzskatāms, ka TM ir izpildījusi informatīvā ziņojuma projekta 1.pielikumā norādīto 64.rekomendāciju, jo ir nodrošināta bezmaksas informatīvā un atbalsta tālruņa 116 066 aktivizācija, pa kuru zvanot, bērni un viņu pārstāvji var noskaidrot, kādos gadījumos ir tiesības saņemt kompensāciju un kādā kārtībā. Tāpat KPL 97.1pantā ir nostiprināts, ka cietušajam ir tiesības saņemt informāciju par kompensācijas, tai skaitā valsts kompensācijas, pieteikšanas un saņemšanas nosacījumiem un KPL noteiktajā kārtībā iesniegt pieteikumu par radītā kaitējuma kompensāciju.

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju uzlabot sadarbību starp juridiskajiem un sociālajiem dienestiem, lai pilnībā aizsargātu cietušo bērnu tiesības (CRC rekomendācijas, 65.punkta (a) apakšpunkts), jānorāda, ka saskaņā ar Noziedzības novēršanas padomes 2016.gada 22.jūnija lēmumu tika nolemts atbalstīt starpdisciplināra sadarbības modeļa darbam ar seksuālā vardarbībā cietušiem bērniem jeb "Bērna mājas" izveidi Latvijā. Papildus skat. informāciju attiecībā uz CRC rekomendāciju 42.punkta (b) apakšpunkta ieviešanu.

Tāpat arī TM izstrādā likumprojektu, kas paredz ciešāku starpinstitucionālo sadarbību bērnu tiesību aizsardzības jomā. Likumprojekts paredz, ka sadarbības grupa, kuras sastāvā būs dažādu iestāžu pārstāvji, bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām, piemēros ne tikai sociālo rehabilitāciju, bet arī varēs piemērot dažādus prevencijas pasākumus atkarībā no bērnam konstatētajiem riskiem.

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju palielināt kompensāciju cietušajiem bērniem, tostarp izmantojot Juridiskās palīdzības administrācijas starpniecību (CRC rekomendācija, 65.punkta (c) apakšpunkts), jānorāda, ka Latvijā valsts kompensācijas apmērs cietušajiem, tajā skaitā bērniem, ir noteikts likumā "Par valsts kompensāciju cietušajiem" (turpmāk – Likums), un tas ir saistīts ar valsts budžeta iespējām. Likuma

7.panta pirmā daļa, nosaka, ka maksimālais izmaksājamās valsts kompensācijas apmērs ir Latvijas Republikā noteiktās piecas minimālās mēneša darba algas. Minētā norma ir spēkā no 2014.gada 1.janvāra.

Likuma 7.panta otrā daļa noteic, ka kompensācija tiek izmaksāta:

- 1) 100 procentu apmērā, ja iestājusies personas nāve;
- 2) 70 procentu apmērā, ja cietušajam nodarīti smagi miesas bojājumi vai noziedzīgs nodarījums kvalificēts kā izvarošana vai seksuāla vardarbība, vai aizskarta nepilngadīgā cietušā tikumība vai dzimumneaizskaramība, vai cietušais ir cilvēku tirdzniecības upuris;
- 3) 50 procentu apmērā, ja cietušajam nodarīti vidēja smaguma miesas bojājumi vai aizskarta cietušā tikumība vai dzimumneaizskaramība, izņemot šīs daļas 2. punktā minētos gadījumus, vai cietušais inficēts ar cilvēka imūndeficīta vīrusu, B vai C hepatītu.

Izmaksājamās valsts kompensācijas apmēru aprēķina atkarībā no noziedzīgā nodarījuma rezultātā radītajām sekām, ņemot vērā minimālās mēneša darba algas apmēru, kāds noteikts brīdī, kad persona atzīta par cietušo. Savukārt minētā panta trešā daļa nosaka, ka personai, kura atzīta par cietušo noziedzīgā nodarījumā, kas kvalificēts pēc KL 120.⁵, 121.⁶, 122.⁷, 127.⁸, 128.⁹ vai 129.¹⁰ panta, valsts kompensācija tiek izmaksāta 50 procentu apmērā no šā panta otrajā daļā noteiktā valsts kompensācijas apmēra. Atbilstoši izmaiņām minimālās mēneša darba algas apmēros pēdējos gados ir palielināties arī izmaksājamās valsts kompensācijas apmērs.

TM sadarbībā ar Juridiskās palīdzības administrāciju strādā pie likumprojekta "Grozījumi likumā "Par valsts kompensāciju cietušajiem"". Viens no likumprojekta mērķiem ir pilnveidot valsts kompensācijas cietušajiem institūtu, uzlabojot sistēmas efektivitāti.

Papildu protokols par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju - izstrādāt un ieviest visaptverošu, koordinētu un efektīvu datu vākšanas, analīzes, uzraudzības un ietekmes novērtēšanas sistēmu par visām Papildu protokola darbības jomām, tostarp bērna prostitūciju, bērna pornogrāfiju un bērna seksa tūrisma; paredzot, ka datiem jābūt detalizēti izdalītiem cita starpā atbilstoši dzimumam, vecumam, tautībai, etniskajai izcelsmei, reģionam un sociālekonomiskajam stāvoklim, īpašu uzmanību pievēršot bērniem, kuri ir pakļauti riskam kļūt par OPSC iekļautu noziedzīgu darbību upuriem; vākt datus par ierosināto lietu un piemēroto sodu skaitu, nodalot šo informāciju atbilstoši noziedzīgā nodarījuma raksturam (OPSC rekomendācijas, 8.punkts), jānorāda, ka rekomendācija daļā par datu vākšanu par tautību, etnisko izcelsmi, reģionu un sociālekonomisko stāvokli nevar tikt īstenota, jo informācijas sistēmu darbību regulējošie normatīvie akti neparedz šādu datu uzkrāšanu. IeM IC statistiskos pārskatus sagatavo no Kriminālprocesa informācijas

⁵ Slepavība, kas izdarīta stipra psihiska uzbudinājuma stāvoklī.

⁶ Slepavība, pārkāpjot nepieciešamās aizstāvēšanās robežas.

⁷ Slepavība, pārkāpjot personas aizturēšanas nosacījumus.

⁸ Tīšs miesas bojājums, kas nodarīts stipra psihiska uzbudinājuma stāvoklī.

⁹ Tīša miesas bojājuma nodarīšana, pārkāpjot nepieciešamās aizstāvēšanās robežas.

¹⁰ Tīša miesas bojājuma nodarīšana, pārkāpjot personas aizturēšanas nosacījumus.

sistēmas par šādām datu grupām: par noziedzīgos nodarījumos cietušajiem bērniem, iedalījumā pēc vecuma, dzimuma, noziedzīgā nodarījuma (KL panta). Dati par cietušo personu tautību, etnisko izcelsmi, reģionu un sociālekonomisko stāvokli pārskatos nav iekļauti, jo šādu datu uzkrāšanu neparedz Kriminālprocesa informācijas sistēmas darbību regulējošais normatīvais akts. IeM IC ir veicis labojumus Kriminālprocesa informācijas sistēmā, kur varētu norādīt to, ka persona ir īpaši aizsargājams cietušais, saistībā ar grozījumiem KPL. Lai paplašinātu iespējas sagatavot statistiku vēl dažādākos šķēsgriezumos, IeM IC ir nepieciešams papildu finansējums, kas uz doto brīdi nav piešķirts.

Jānorāda, ka datu vākšana tiek nodrošināta vairākās informācijas sistēmās. Kriminālprocesa informācijas sistēma ir paredzēta izmeklēšanas iestādēm un prokuratūrai visu darbību, kas saistītas ar kriminālprocesu uzsākšanu, izmeklēšanu, apsūdzību, iztiesāšanu un attiecīgu tiesas spriedumu un sodu reģistrēšanu, sistemātiskai datu vākšanai, uzkrāšanai un analīzei. Sistēma nodrošina vienotu darba vidi visām tiesību aizsardzības iestādēm, kuras sadarbojas kriminālprocesu izmeklēšanas un tiesvedības procesā, kā arī datu analīzes veikšanai. Sistēmā iekļaujamo ziņu apjomu nosaka MK 2010.gada 14.septembra noteikumi Nr.850 "Kriminālprocesa informācijas sistēmas noteikumi". Savukārt saskaņā ar MK 2014.gada 28.marta noteikumiem Nr.157 "Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmas noteikumi", informācijas sistēmā NPAIS, kas ir valsts informācijas sistēmas "Integrētā iekšlietu informācijas sistēma" sastāvdaļa, tiek uzkrāta informācija, kurā iekļauta bērnu tiesību aizsardzībai nepieciešamā informācija, integrējot valsts un pašvaldību institūciju, kā arī ārstniecības personu informāciju par nepilngadīgajiem, kuriem vajadzīgs atbalsts, un gadījumiem, kad veicami preventīvi pasākumi bērnu tiesību aizsardzībai.

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju – nodrošināt to, ka tiek sodītas tiesībsargājošo iestāžu amatpersonas un policijas amatpersonas, kas vainojami bezdarbībā un/vai korupcijā, izmeklējot OPSC iekļautos noziedzīgos nodarījumus (OPSC rekomendācija, 18.punkta (d) apakšpunkts), jānorāda, ka rekomendācija ir tikusi izpildīta. Proti, KL 319.pantā ir paredzēta atbildība par valsts amatpersonas pienākumu nepildīšanu, tas ir, ja valsts amatpersona tīši vai aiz nolaidības neizdara darbības, kuras tai pēc likuma vai uzlikta uzdevuma jāizdara, lai novērstu kaitējumu valsts varai vai pārvaldības kārtībai vai ar likumu aizsargātām personas interesēm, un ja ar to valsts varai, pārvaldības kārtībai vai ar likumu aizsargātām personas interesēm radīts būtisks kaitējums. Savukārt atbilstoši KPL 6.pantam amatpersonai, kura pilnvarota veikt kriminālprocesu, ikvienā gadījumā, kad kļuvis zināms kriminālprocesa uzsākšanas iemesls un pamats, ir pienākums savas kompetences ietvaros uzsākt kriminālprocesu un novest to līdz KL paredzētajam krimināltiesisko attiecību taisnīgam noregulējumam. Tāpat KL ir paredzēta atbildība par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, kukuļņemšanu, kukuļa piesavināšanos, starpniecību kukuļošanā un kukuļdošanu. Tādējādi ir radīts tiesiskais regulējums, kas kompetentai izmeklēšanas iestādei ļauj veikt izmeklēšanu un sodīt vainīgās personas.

Attiecībā uz Komitejas paustajām bažām par to, ka trūkst tirdzniecības ar bērniem tiešas definīcijas (OPSC rekomendācija, 21.punkta (a) apakšpunkts) jānorāda, ka jautājums ir ticis atrisināts. KL 154.2panta pirmajā daļā ir paredzēts cilvēktirdzniecības jēdziens. Proti, cilvēku tirdzniecība ir ekspluatācijas nolūkā izdarīta personu savervēšana, pārvadāšana, nodošana, slēpšana, izmitināšana vai saņemšana, lietojot vardarbību vai draudus, vai aizvešanu ar viltu vai izmantojot personas atkarību no vainīgā vai tās ievainojamības vai bezpalīdzības stāvokli, vai arī dodot vai saņemot materiāla vai citāda

rakstura labumus, lai panāktu tās personas piekrišanu tirdzniecībai, no kuras ir atkarīgs cietušais. Savukārt šā panta otrajā daļā ir noteikts, ka nepilngadīgā vervēšana, pārvadāšana, nodošana, slēpšana, izmitināšana vai saņemšana ekspluatācijas nolūkā atzīstama par cilvēku tirdzniecību arī tādā gadījumā, ja tā nav saistīta ar jebkuru šā panta pirmajā daļā minēto līdzekļu izmantošanu. Tādējādi no KL 154.2.panta pirmās un otrās daļas pietiekoši skaidri izriet tiešs bērnu tirdzniecības jēdziens.

Izvērtējot Komitejas paustās bažas, ka ne visi tirdzniecības ar bērniem paveidi, kas norādīti OPSC minēto pārkāpumi, tiek klasificēti kā noziedzīgi nodarījumi, kas nodalīti no cilvēku tirdzniecības, ka par bērnu piespiedu darbu netiek paredzēta kriminālatbildība kā par tirdzniecības ar bērniem paveidu (OPSC 21.punkta (b) un (c) apakšpunkts, 22.punkta (a) apakšpunkts), jānorāda, ka minētās problēmas jau ir tikušas atrisinātas. Proti, KL 154.² panta pirmajā daļā ir paredzēts, ka cilvēku tirdzniecība ir ekspluatācijas nolūkā izdarīta personu savervēšana, pārvadāšana, nodošana, slēpšana, izmitināšana vai saņemšana, lietojot vardarbību vai draudus, vai aizvešanu ar viltu vai izmantojot personas atkarību no vainīgā vai tās ievainojamības vai bezpalīdzības stāvokli, vai arī dodot vai saņemot materiāla vai citāda rakstura labumus, lai panāktu tās personas piekrišanu tirdzniecībai, no kuras ir atkarīgs cietušais. Šā panta otrajā daļā noteikts, ka nepilngadīgā vervēšana, pārvadāšana, nodošana, slēpšana, izmitināšana vai saņemšana ekspluatācijas nolūkā atzīstama par cilvēku tirdzniecību arī tādā gadījumā, ja tā nav saistīta ar jebkuru šā panta pirmajā daļā minēto līdzekļu izmantošanu. Šā panta trešajā daļā paredzēts, ka ekspluatācija šā panta izpratnē ir personas iesaistīšana prostitūcijā vai cita veida seksuālā izmantošanā, piespiešana veikt darbu, sniegt pakalpojumus vai izdarīt noziedzīgus nodarījumus, turēšana verdzībā vai citās tai līdzīgās formās (parādu verdzība, dzimtbūšana vai personas cita veida piespiedu nodošana citas personas atkarībā), turēšana kalpībā vai arī personas audu vai orgānu nelikumīga izņemšana. Savukārt KL 154.1.pantā paredzēta kriminālatbildība par cilvēktirdzniecību.

Attiecībā uz Komitejas izteiktajām bažām par to, ka seksuāli izmantoti bērni vecumā virs 16 gadiem var tikt uzskatīti nevis par upuriem, bet gan par likumpārkāpējiem, jo saskaņā ar MK noteikumiem par prostitūcijas ierobežošanu nepilngadīgajiem ir aizliegts nodarboties ar prostitūciju un dzimumpilngadība iestājas 16 gadu vecumā (CRC 21.punkta (d) apakšpunkts), jānorāda, ka minētais jautājums TM ieskatā ir ticis atrisināts. No KL 2013.gadā ir izslēgts 163.pants, kurā bija paredzēta kriminālatbildība par prostitūciju ierobežojošo noteikumu pārkāpšanu. Turklāt KL 164.panta 3.1.daļā ir paredzēta kriminālatbildība par nepilngadīgas personas prostitūcijas izmantošanu.

Tajā pašā laikā Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 174.⁴ pants paredz administratīvo atbildību par prostitūcijas ierobežošanas noteikumu pārkāpšanu. Par minēto pārkāpumu uzliek naudas sodu fiziskajām personām no trīs simt piecdesmit līdz septiņsimt euro, bet juridiskajām personām — no septiņsimt līdz tūkstoš četrsimt euro. Izvērtējot Komitejas paustās bažas par to, ka Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa normas saistībā ar administratīvo atbildību par bērna iesaistīšanu vai izmantošanu ubagošanā pasargā tikai bērnus vecumā līdz 16 gadiem (OPSC rekomendācijas, 21.punkta (e) apakšpunkts), jānorāda, ka LM ir izstrādājusi grozījumus BTAL (pieņemts 1.lasījumā Saeimā 2017.gada 11.maijā, nr.818/Lp12), kas paredz administratīvo atbildību par bērna līdz 18 gadu vecumam iesaistīšanu vai izmantošanu ubagošanā. Plānots, ka šis regulējums stāsies spēkā 2020. gadā līdz ar jauno Administratīvo pārkāpumu procesa likumu, kad spēku zaudēs LAPK.

Tajā pašā laikā, izvērtējot Komitejas paustās bažas par to, ka vairākas Krimināllikuma normas, kurās paredzēts sods par Papildu protokolā iekļautiem noziedzīgiem nodarījumiem, it īpaši par bērnu iedrošināšanu vai piespiešanu veikt pornogrāfiskas darbības vai izgatavot pornogrāfiskus materiālus, pasargā tikai bērnus vecumā līdz 16 gadiem (CRC 21.punkta (e) apakšpunkts), jānorāda, ka Komitejas identificētā problēma ir atrisināta krimināltiesību jomā. KL normas par OPSC iekļautiem noziedzīgiem nodarījumiem neaizsargā bērnus tikai līdz 16 gadu vecumam. Fakultatīvajā protokolā ir iekļauti tādi noziedzīgi nodarījumi kā bērnu tirdzniecība, bērna prostitūcija un bērna pornogrāfija.

KL 154.¹panta pirmajā daļā paredzēta atbildība par cilvēktirdzniecību. Savukārt minētā panta otrajā daļā iekļauts kvalificētais sastāvs – ja cilvēktirdzniecība izdarīta pret nepilngadīgo, bet minētā panta trešajā daļā – ja cilvēktirdzniecība izdarīta pret mazgadīgo. Gadījumā, ja minētais noziedzīgais nodarījums izdarīts pret nepilngadīgo, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz divpadsmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās. Gadījumos, kad cilvēktirdzniecība izdarīta pret mazgadīgo, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no pieciem līdz piecpadsmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās. KL 164.panta trešajā daļā paredzēta atbildība par nepilngadīgā pamudināšanu, iesaistīšanu vai piespiešanu nodarboties ar prostitūciju, vai par telpu nodošanu nepilngadīgām personām prostitūcijai. Par minēto noziedzīgo nodarījumu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz astoņiem gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās. KL 164.panta 3.¹daļā paredzēta atbildība par nepilngadīgas personas prostitūcijas izmantošanu. Par to soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu. KL 164.panta ceturtajā daļā paredzēta atbildība par mazgadīgā pamudināšanu, iesaistīšanu vai piespiešanu nodarboties ar prostitūciju, par ko soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no pieciem līdz divpadsmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem.

KL 166.panta trešajā daļā ir noteikts, ka par nepilngadīgā pamudināšanu, iesaistīšanu, piespiešanu piedalīties vai izmantošanu pornogrāfiskā priekšnesumā vai pornogrāfiska rakstura materiāla izgatavošanā soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem. Minētā panta ceturtajā daļā noteikts, ka par sešpadsmit gadu vecumu nerasniegušas personas pamudināšanu, iesaistīšanu, piespiešanu piedalīties vai izmantošanu pornogrāfiskā priekšnesumā vai pornogrāfiska rakstura materiāla izgatavošanā soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz divpadsmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem. Savukārt, ja minētā panta trešajā un ceturtajā daļā paredzētie nodarījumi izdarīti, lietojot vardarbību, piektajā daļā ir paredzēta bargāka atbildība. Proti, tādā gadījumā soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no pieciem līdz piecpadsmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem.

No iepriekš minētā izriet, ka par visiem OPSC iekļautajiem noziedzīgiem nodarījumiem KL ir paredzēta atbildība, aizsargājot bērnus vecumā ne tikai līdz 16 gadiem, bet arī bērnus no 16 līdz 18 gadu vecumam. Atsevišķos gadījumos bargāka atbildība ir noteikta,

ja noziedzīgs nodarījums ir izdarīts pret mazgadīgo vai bērnu, kurš nav sasniedzis 16 gadu vecumu. Šāda pieeja noteikta, lai pastiprināti aizsargātu to bērnu intereses, kuri nav sasnieguši dzimumbrieduma vecumu, bet tas nenozīmē, ka atbildība, kas noteikta gadījumos, kad aizskartas 16 līdz 18 gadu vecumu sasnieguša bērna intereses, ir neatbilstoša vai nesamērīga. Turklāt atbilstoši BTAL 3.panta trešajai daļai administratīvo pārkāpumu tiesību un krimināltiesību jomā personai līdz 18 gadu vecumam piemēro visas attiecīgās tiesību normas, kas piemērojamas nepilngadīgām personām.

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju nodrošināt, ka bērni, kas cietuši no Papildu protokolā iekļautajiem noziedzīgiem nodarījumiem, netiek sodīti par to (OPSC rekomendācijas, 22.punkta (b) apakšpunkts), jānorāda, ka šī Komitejas rekomendācija ir izpildīta, jo KL 58.panta sestajā daļā ir noteikts, ka personu var atbrīvot no kriminālatbildības, ja tā noziedzīgu nodarījumu izdarījusi laikā, kad bija pakļauta cilvēku tirdzniecībai un tika piespiesta to izdarīt.

Attiecībā uz Komitejas rekomendāciju skaidri norādīt, ka bērni vecumā līdz 18 gadiem nevar sniegt piekrišanu nekāda veida seksuālai izmantošanai, tostarp bērna pornogrāfijai un bērna prostitūcijai, neatkarīgi no tā, no kāda vecuma atļauts iesaistīties seksuālās darbībās un nodrošināt, ka esošie tiesību akti pilnībā aizsargā visus bērnus vecumā līdz 18 gadiem. (CRC 22.punkta (c) un (d) apakšpunkts), jānorāda, ka minētie Komitejas norādījumi ir tikuši izpildīti. KL par OPSC iekļautajiem noziedzīgiem nodarījumiem atbildība ir paredzēta neatkarīgi no tā, vai nepilngadīgais ir piekritis nodarboties ar attiecīgajām darbībām. Atbilstoši BTAL 3.panta trešajai daļai administratīvo pārkāpumu tiesību un krimināltiesību jomā personai līdz 18 gadu vecumam piemēro visas attiecīgās tiesību normas, kas piemērojamas nepilngadīgām personām.

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju veikt visas nepieciešamās darbības, lai nodrošinātu, ka nacionālie tiesību akti sniedz Latvijai nepārprotamas tiesības noteikt un īstenot ekstrateritoriālu jurisdikciju pār visiem OPSC iekļautajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, kā arī Komitejas rekomendāciju atcelt dubultās sodāmības prasību izdošanai par OPSC protokolā iekļautajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, kā arī nepieciešamības gadījumā izmantot OPSC protokolu izdošanas juridiskajam tiesiskajam pamatam (OPSC rekomendācijas, 26.punkts), jānorāda, ka attiecībā uz nepieciešamību nodrošināt to, ka nacionālie tiesību akti sniedz nepārprotamas tiesības noteikt un īstenot ekstrateritoriālu jurisdikciju pār OPSC iekļautajiem noziedzīgiem nodarījumiem, ir izpildīta. Proti, KL 4.panta pirmajā daļā ir noteikts, ka Latvijas pilsoņi, nepilsoņi vai ārzemnieki, kuriem ir pastāvīgās uzturēšanās atļauja Latvijas Republikā, par citas valsts teritorijā vai ārpus jebkuras valsts teritorijas izdarītu nodarījumu, neatkarīgi no tā, vai tas izdarīšanas vietā atzīts par noziedzīgu un sodāmu, saucami pie atbildības Latvijas teritorijā saskaņā ar KL. Minētā panta trešajā daļā ir paredzēts, ka ārzemnieki, kuriem nav pastāvīgās uzturēšanās atļaujas Latvijas Republikā un kuri izdarījuši citas valsts teritorijā smagus vai sevišķi smagus noziegumus, kas vērsti pret Latvijas Republikas vai tās iedzīvotāju interesēm, neatkarīgi no tās valsts likumiem, kuras teritorijā izdarīts noziegums, saucami pie kriminālatbildības saskaņā ar KL, ja tie nav saukti pie kriminālatbildības vai nodoti tiesai saskaņā ar nozieguma izdarīšanas vietas valsts likumiem.

Savukārt rekomendācija atcelt abpusējās sodāmības prasību izdošanai par OPSC iekļautajiem noziedzīgiem nodarījumiem nav saprotama un izpildāma, jo Latvijas nacionālie tiesību akti, kas regulē krimināltiesisko sadarbību, tai skaitā izdošanas pamatu

un nosacījumus, pilnībā atbilst starptautiskajām saistībām, ko Latvija ir uzņēmusies. KPL 2.pantā paredzēts, ka kriminālprocesu nosaka Latvijas Republikas Satversme, starptautiskās tiesību normas un KPL. Savukārt KPL 674.pantā noteikts, ka krimināltiesisko sadarbību regulē KPL 2.pantā noteiktie kriminālprocesa tiesību avoti.

Personas izdošanu ārvalstij regulē KPL 66.nodaļa. KPL 696.panta, kurā ir ietverts personas izdošanas pamats, pirmā daļa noteic, ka personu, kura atrodas Latvijas teritorijā, var izdot kriminālvajāšanai, tiesāšanai vai sprieduma izpildei, ja saņemts pagaidu apcietinājuma lūgums vai ārvalsts lūgums izdot šo personu par nodarījumu, kas saskaņā ar Latvijas un ārvalsts likumiem ir noziedzīgs. Minētā panta otrā daļa paredz, ka personu var izdot kriminālvajāšanai vai tiesāšanai par nodarījumu, par kura izdarīšanu paredzēts brīvības atņemšanas sods, kura maksimālā robeža nav mazāka par vienu gadu, vai bargāks sods, ja starptautiskajā līgumā nav noteikts citādi.

Saskaņā ar KPL 697.panta otrās daļas 4.punktu personas izdošana nav pieļaujama, ja saskaņā ar Latvijas likumu par to pašu noziedzīgu nodarījumu personu nevar saukt pie kriminālatbildības, notiesāt vai izpildīt tai sodu sakarā ar noilgumu, amnestiju vai citu likumīgu pamatu. Tieši tādi paši nosacījumi attiecas arī uz Latvijas tiesībām lūgt personu izdot Latvijai. KPL 682.panta pirmās daļas 1.punkts noteic, ka personas izdošanu var lūgt, ja ir pamats uzskatīt, ka ārvalstī atrodas persona, kas tiek turēta aizdomās vai ir apsūdzēta tāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kurš sodāms pēc KL un par kuru paredzēta brīvības atņemšana, kuras maksimālā robeža nav mazāka par vienu gadu, ja starptautiskais līgums neparedz citu termiņu.

KPL normas pilnībā atbilst arī Eiropas Padomes konvencijai par izdošanu. Eiropas Padomes konvencijas par izdošanu 2.pants paredz, ka izdošana ir pieļaujama sakarā ar nodarījumiem, kuri atbilstoši Pieprasītājas Puses un lūguma Saņēmējas Puses likumdošanas aktiem ir sodāmi ar brīvības atņemšanu vai saskaņā ar aresta orderi uz laiku, kas nav mazāks par vienu gadu, vai ar smagāku sodu. Ja notiesāšana un cietumsoda piespriešana ir veikta vai arī aresta orderis izdots Pieprasītājas Puses teritorijā, piespriešajam sodam jābūt ne mazākam par četriem mēnešiem.

Norādāms, ka nosacījums attiecībā uz abpusējo sodāmību pastāv arī attiecībā uz Eiropas Savienības dalībvalstīm. KPL 714.panta pirmā daļa noteic, ka personu, kura atrodas Latvijas teritorijā, var izdot kriminālvajāšanas uzsākšanai un veikšanai, tiesāšanai vai sprieduma izpildei Eiropas Savienības dalībvalstij, ja attiecībā uz šo personu ārvalstī pieņemts Eiropas apcietinājuma lēmums un ir KPL 696.pantā minētais izdošanas pamats, proti, ja ir saņemts pagaidu apcietinājuma lūgums vai ārvalsts lūgums izdot šo personu par nodarījumu, kas saskaņā ar Latvijas un ārvalsts likumiem ir noziedzīgs. Saskaņā ar minētā panta piektās daļas 1.punktu personas izdošana nav pieļaujama, ja saskaņā ar Latvijas likumu par šo nodarījumu personu nevar saukt pie kriminālatbildības, tiesāt vai sodīt sakarā ar amnestiju.

Tomēr atbilstoši KPL 714.panta otrajai daļai, ja personu izdod Eiropas Savienības dalībvalstij par KPL 2.pielikumā minētu nodarījumu un ja par tā izdarīšanu Eiropas apcietinājuma lēmumu pieņēmušajā valstī ir paredzēts brīvības atņemšanas sods, kura maksimālā robeža nav mazāka par trim gadiem, pārbaudi par to, vai šis nodarījums ir noziedzīgs arī pēc Latvijas likuma, neveic. KPL 2.pielikumā cita starpā ir norādīti tādi nodarījumi kā cilvēku tirdzniecība, bērnu seksuāla izmantošana un bērnu pornogrāfija, tādi nodarījumi kā noziegumi, kuri ir Starptautiskās Krimināltiesas jurisdikcijā. Savukārt

atbilstoši Starptautiskās Krimināltiesas statūtiem minētās tiesas jurisdikcijā ir tādi nodarījumi kā genocīds, noziegumi pret cilvēci, kara noziegumi un agresija.

Vienlaikus, izvērtējot Komitejas izteiktās bažas, kas saistītas ar to, ka līdz 15 gadu vecuma sasniegšanai cietušā tiesības pieder viņa vai viņas juridiskajam pārstāvim, izņemot bērna tiesības sniegt liecību un izteikt viedokli un ka tikai bērni vecumā virs 15 gadiem var izmantot savas tiesības kopā ar pārstāvi (OPSC rekomendācijas, 29.punkta (a) un (b) apakšpunkts), plānots analizēt tiesisko regulējumu attiecībā uz minētajām situācijām TM Kriminālprocesa likuma darba grupā.

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju – veikt visus nepieciešamos pasākumus, tostarp arī likumdošanas, lai nodrošinātu, ka visās kriminālprocesa stadijās tiek garantētas bērna tiesības saņemt informāciju un tikt uzklašītam un ka prioritārā nozīme tiek piešķirta bērna interesēm (OPSC rekomendācijas, 30. punkta (a) apakšpunkts) – jānorāda, ka Direktīvas 2016/800/ES par procesuālajām garantijām bērniem 4.panta 1.un 2.punkts noteic, ka dalībvalstis nodrošina, ka bērnus informē par minētajā Direktīvā noteiktajām tiesībām, attiecīgā informācija tiek sniegta rakstiski, mutiski vai abējādi, vienkāršā un saprotamā valodā un ka sniegtā informācija tiek reģistrēta, izmantojot reģistrācijas procedūru saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem.

Ievērojot minētās Direktīvas prasības un KPL jau pašlaik 60.²pantā noteiktās pamattiesības personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, papildus plānots veikt grozījumus KPL 60.² pantā, papildinot to atbilstoši Direktīvas 2016/800 4.panta prasībām, nodrošinot, ka bērni, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā, saņem informāciju par savām tiesībām.

Papildus minētās Direktīvas 13.pants noteic, ka dalībvalstis veic atbilstīgus pasākumus, lai nodrošinātu, ka apiešanās ar bērniem vienmēr notiek, aizsargājot viņu cieņu, un atbilst viņu vecumam, brieduma pakāpei un izpratnes līmenim, ņemot vērā jebkādas īpašās vajadzības, tostarp jebkādas saziņas grūtības, kādas bērniem var būt.

Ievērojot minētās Direktīvas prasības, ir plānots veikt grozījumus arī KPL 12.pantā, nosakot, ka kriminālprocesu, kurā iesaistīts nepilngadīgais, veic, ievērojot nepilngadīgā vecumu, briedumu un jebkādas īpašās vajadzības, kas ir kā pamatprincips visu institūciju darbībām kriminālprocesa ietvaros, kurā iesaistīts nepilngadīgais.

Ievērojot Komitejas rekomendāciju pilnībā ievērot Pamatnostādnes par tiesvedību lietās, kurās iesaistīti bērni, kas ir upuri un noziegumu liecinieki (Ekonomisko un sociālo lietu padomes rezolūcija 2005/20, pielikums) (OPSC rekomendācijas, 30.punkta (c) apakšpunkts), saskaņā ar Noziedzības novēršanas padomes 2016. gada 22. jūnija lēmumu tika nolemts atbalstīt starpdisciplināra sadarbības modeļa darbam ar seksuālā vardarbībā cietušiem bērniem jeb “Bērna mājas” izveidi Latvijā. Papildus skat. informāciju attiecībā uz CRC rekomendācijām, 42.punkta (b) apakšpunkta ieviešanu.

Papildu protokols par bērnu iesaistīšanu bruņotos konfliktos

Izvērtējot Komitejas paustās bažas par to, ka nav notikušas nekādas kampaņas izpratnes par Papildu protokolu veicināšanai un ka dalībvalsts nav plaši izplatījusi tā principus un nosacījumus bruņotajiem spēkiem un sabiedrībai kopumā, tai skaitā bērniem un viņu

ģimenēm (OPAC rekomendācijas, 6.punkts). jānorāda, ka gan periodā, par kuru sniegts nacionālais ziņojums, gan arī patlaban un turpmāk Nacionālajos bruņotajos spēkos darbojas speciāla obligātā apmācība par bērnu tiesībām un cilvēktiesībām, jo īpaši tiem karavīriem, kuri ir iesaistīti starptautiskajās, tajā skaitā miera uzturēšanas, operācijās. Darbiniekiem, kuri strādā ar bērniem, regulāro kvalifikācijas celšanas kursu ietvaros tiek iekļauts saturs par bērnu tiesību jautājumiem BTAL noteiktajā kārtībā.

Ņemot vērā, ka Komiteja arī izteikusi bažas, ka trūkst speciālas apmācības par bērnu tiesībām un OPAC nosacījumiem mācību programmās, kas paredzētas militāro un tiesībsargājošo iestāžu personālam, ieskaitot tos, kuri ir iesaistīti miera uzturēšanas operācijās (OPAC rekomendācijas, 8.punkts), Valsts policijas koledža nākotnē apsver jaunas pieaugušo neformālās izglītības programmas izstrādi saistībā par OPAC nosacījumiem.

Tajā pašā laikā nepieciešams atzīmēt, ka tēmas par bērnu iesaistīšanu bruņotajos konfliktos iekļautas šādās pieaugušo neformālās izglītības programmās un studiju kursa programmās, kas pieejamas Valsts policijas koledžā: “Cilvēktiesības policijas darbā”, “Pirmā palīdzība policijas darbā”. atsevišķas tēmas tiek apskatītas tādos studijuursos kā “Policijas tiesības” (par policijas darbību cilvēktiesību un bērnu tiesību aizsardzības jomā) un “Krimināltiesības” (par noziegumiem pret cilvēci, mieru, kara noziegumi un genocīds).

Izvērtējot Komitejas izteiktos pārmējumus par datu trūkumu par patvēruma meklētāju, bēgļu, migrantu un nepavadītiem bērniem, kuri ierodas dalībvalstī un var tikt savervēti vai izmantoti karadarbībā ārvalstīs (OPAC rekomendācijas, 10.punkts), jānorāda, ka līdz šim Latvijas praksē nav zināmi gadījumi, kad patvēruma meklētājs, bēglis vai nepavadīts nepilngadīgais, kurš pieprasījis patvērumu, kā arī migrants būtu ticis savervēts vai izmantots karadarbībai ārvalstīs.

Statistika par šīm personu grupām tiek apkopota saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (EK) Nr.862/2007 (2007.gada 11.jūlijs) par Kopienas statistiku attiecībā uz migrāciju un starptautisko aizsardzību, kā arī, lai atceltu Padomes Regulu (EEK) Nr.311/76 attiecībā uz statistikas vākšanu par ārvalstu darba ņēmējiem (Dokuments attiecas uz EEZ) nosacījumiem.

Īpaši izceļamas Komitejas bažas par to, ka Jaunsardzes programma ietver bērnu līdzdalību darbībā, kas saistītas ar ieročiem un militāro apmācību (OPAC rekomendācijas, 12.punkts). Atbildot uz to, jānorāda, ka brīvprātīgās kustības “Jaunsardze” darbībā uzsvērs jauniešu izglītošanā galvenokārt tiek likts uz pilsoniskās apziņas un patriotisma veicināšanu, ne tikai valsts aizsardzības jomu. Jaunsargu mācības ir interešu izglītības formāts, kura īstenošanai atbalstu sniedz aizsardzības nozare. Jaunsardzes uzdevums ir sniegt iespējas jaunsargam kļūt par atbildīgu un aktīvu sabiedrības locekli un lietderīgi pavadīt brīvo laiku, iegūstot dzīvē noderīgas prasmes un zināšanas. Īpaša uzmanība tiek pievērsta fizisko spēju, kas orientētas uz aktīva dzīvesveida ieradumu veidošanu, un veselīgu ieradumu attīstīšanai skolas vecuma jauniešos sporta nodarbībās, kā piemēram, orientēšanās, tūrisms, vieglatlētika, biatlons u.c.

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju veikt pasākumus, lai aizliegta ar militāro ieroču izmantošanu saistītās militārās apmācības bērniem vecumā līdz 18 gadiem vispār, un jo

īpaši Jaunsardzē, un izveidot regulāru Jaunsardzes programmas uzraudzību, lai nodrošinātu to, ka tās mācību programma un mācību personāls ievēro OPAC (OPAC rekomendācijas, 13.punkts), jānorāda, ka jau līdz šim mācību programma ir tikusi īstenota atbilstoši OPAC nosacījumiem. Militāro ieroču izmantošana Jaunsardzes programmas ietvaros nav tikusi praktizēta un netiek plānota arī nākotnē (nav iekļauta izglītības programmā), jo to liedz spēkā esošais nacionālais tiesiskais regulējums, kā arī starptautiskās tiesības.

Jāuzsver, ka ar šaušanas sportu saistītos treniņos tiek izmantotas specifiskas (sporta) šautenes. Apgūstamās sporta inventāra izjaukšanas/salikšanas prasmes, kā arī drošības noteikumu apgūšana tiek mērķēta uz drošības prasību apgūšanu, apejoties ar šo sporta inventāru, nevis uz zināšanām, kā to izmantot bruņotā vai cita veida konfliktā.

Vienlaikus arī konstatējams, ka Komitejas rīcībā, sniedzot rekomendācijas, ir bijusi novecojusi informācija par Latvijas militāro dienestu. Komiteja maldīgi uzskatījusi, ka Latvijā pastāv obligātais militārais dienests (OPAC rekomendācijas, 14.punkts). Taču jāuzsver, ka Latvijā nav iesaucamo – obligātais militārais dienests nepastāv kopš 2007.gada. Latvijā pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas militāro dienestu Latvijas pilsonis pilda brīvprātīgi saskaņā ar profesionālā dienesta līgumu.

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju veikt nepieciešamos pasākumus, lai iekļautu cilvēktiesību un miera izglītību, kā arī izglītību par Papildu protokola normām, obligātajā mācību programmā iesaucamajiem un personām aktīvajā militārajā dienestā (OPAC rekomendācijas, 15.punkts), jānorāda, ka gan periodā, par kuru sniegts nacionālais ziņojums par OAPC, gan arī patlaban Nacionālajos bruņotajos spēkos darbojas speciāla obligātā apmācība par bērnu tiesībām un cilvēktiesībām, jo īpaši tiem karavīriem, kuri ir iesaistīti starptautiskajās, tajā skaitā miera uzturēšanas, operācijās.

Ņemot vērā Komitejas paustās bažas, ka bērnu vervēšana un izmantošana bruņotā konfliktā nav minēta KL 74.pantā kara noziegumu sarakstā, kas nav izsmēlošs, un aptver to tikai netieši, kā arī par to, ka KL nav skaidras atsauces uz to, ka kriminālatbildība ir piemērojama arī nevalstiskiem bruņotiem grupējumiem (OPAC rekomendācijas, 16.punkts), jānorāda, ka TM plāno veikt tiesiskā regulējuma, kas saistīts ar Komitejas minēto situāciju, izvērtējumu sadarbībā ar IEM un AIM.

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju skaidri noteikt kriminālatbildību par bērnu vecumā līdz 18 gadiem vervēšanu no bruņoto spēku vai nevalstisku bruņotu grupējumu puses un par bērnu izmantošanu, iesaistīšanu un līdzdalību karadarbībā (OPAC rekomendācijas, 17.punkts), jānorāda, ka tiesisko regulējumu, kas saistīts ar minēto situāciju un daļā, kas saistīts ar nevalstiskiem bruņotajiem grupējumiem, TM vērtēs sadarbībā ar IEM un AIM.

Savukārt OPAC rekomendāciju 19.punktā sniegtais ieteikums atcelt abpusējās sodāmības prasību izdošanai par OPAC iekļautajiem noziedzīgiem nodarījumiem vērtējams kopsakarā ar OPSC rekomendāciju 26.punktu daļā par abpusējās sodāmības prasību izdošanai atcelšanu.

Izvērtējot Komitejas rekomendāciju turpināt un stiprināt sadarbību ar Starptautisko Sarkanā Krusta komiteju un Ģenerālsekretāra īpašo pārstāvi jautājumos par bērniem un bruņotiem konfliktiem, un meklēt iespējas pastiprināti sadarboties ar ANO Bērnu fondu (UNICEF) un citām ANO iestādēm, īstenojot OPAC (OPAC rekomendācijas,

22.punkts), jānorāda, ka AIM (Nacionālie bruņotie spēki) īsteno sadarbību ar Latvijas Sarkanā krusta biedrību, kas savukārt ietilpst Starptautiskajā Sarkanā Krusta un Sarkanā Pusmēness kustībā. Arī turpmāk, lai gan konkrēti pasākumi izteiktās rekomendācijas īstenošanai šobrīd netiek plānoti, AIM ir gatava kā līdzatbildīgā iestāde ĀM un/vai LM iniciatīvu ietvaros sadarboties ar ANO iestādēm, īstenojot OPAC,

Papildu protokols par komunikāciju procedūru

Attiecībā uz Komitejas rekomendāciju ratificēt ANO Bērnu tiesību konvencijas papildu protokolu par komunikācijas procedūru (CRC rekomendācijas, 66.punkts), jānorāda, ka Latvija ir uzņēmusies starptautiskās saistības cilvēktiesību aizsardzības jomā, pievienojoties vairākiem starptautiskajiem cilvēktiesību instrumentiem, un jau šobrīd indivīdam ir tieši pieejami vairāki starptautiski cilvēktiesību aizsardzības mehānismi.

Piemēram, Latvija ir pievienojusies 1966.gada Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām Pirmajam papildu protokolam, atzīstot ANO Cilvēktiesību komitejas pilnvaras izskatīt sūdzības par minētā paktā garantēto tiesību pārkāpumu. Pakta tvērumā ietilpst jautājumi, kas ir saistīti ar dažādiem bērnu tiesību aizsardzības aspektiem. Papildus šim ANO mehānismam, arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir tiesīga izskatīt plaša spektra sūdzības par iespējamiem cilvēktiesību pārkāpumiem Latvijā, tajā skaitā sūdzības, kas skar bērnu tiesību jautājumus Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas izpratnē. Ārlietu ministrija īpaši vēlas uzsvērt, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumi Latvijai ir juridiski saistoši, turklāt Eiropas Padomes ietvaros ir izveidots mehānisms Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu izpildes uzraudzībai.

Izvērtējot iespēju pievienoties ANO Bērnu tiesību konvencijas Papildu protokolam par komunikāciju procedūru un tādējādi atzīstot Komitejas kompetenci izskatīt sūdzības pret Latviju, būtu jāņem vērā vairāki savstarpēji saistītie aspekti. Pirmkārt, būtu jānosaka atbildīgā institūcija, kura pārstāvētu Latviju Komitejas ierosinātās individuālās sūdzības izskatīšanas procedūras ietvaros. Valsts pārstāvība šajos gadījumos parasti ietver apsvērumu sniegšanu par Komitejā iesniegtās sūdzības pieņemamību un būtību, saziņu ar Komitejas sekretariātu, Komitejas darbības metožu izpēti, u.c., un šīs funkcijas izpildei atbildīgajai institūcijai nepieciešami pienācīgi resursi. Lai gūtu priekšstatu par Komitejas darbību un par resursiem, kas nepieciešami valsts interešu pārstāvībai, būtu ieteicams apzināt citu šī papildu protokola dalībvalstu pieredzi attiecībā uz vidējo lietu skaitu, par kurām valstij jāsniedz apsvērumi. Papildus, ņemot vērā iepriekšējo pieredzi darbā ar ANO cilvēktiesību konvenciju uzraugošiem mehānismiem, jāpievērš uzmanība tam, ka starptautisko cilvēktiesību aizsardzības standarti un to interpretācija ANO ietvaros (CRC tvērums), var atšķirties no reģionālajā cilvēktiesību instrumentā (Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencija) ietvertā tiesību tvēruma un interpretācijas. Tas savukārt var novest pie atšķirīgas pieejas un atšķirīgiem secinājumiem divu mehānismu praksē pret valsti iesniegto sūdzību kontekstā. Visbeidzot, jāatzīmē arī tas, ka minētais papildu protokols ir stājies spēkā 2014.gada aprīlī, un Komitejas prakse vēl tikai veidojas. Ievērojot minēto, Latvijai būtu nepieciešams veikt sākotnēju izvērtējumu, saistībā ar iespējamo papildu protokola ratifikāciju.

Tekstā lietotie saīsinājumi

AIM	Aizsardzības ministrija
BTAL	Bērnu tiesību aizsardzības likums
BTL	Bāriņtiesu likums
CL	Civillikums
CPL	Civilprocesa likums
CRC	ANO Bērnu tiesību konvencija
EM	Ekonomikas ministrija
ERAF	Eiropas Reģionālās attīstības fonds
ES	Eiropas Savienība
ESF	Eiropas Sociālais fonds
ESPAD	Eiropas skolu aptaujas projekts par alkoholu un citām narkotiskām vielām
HIV	Cilvēka imūndeficīta vīruss (angļu val.: <i>Human immunodeficiency virus</i>)
IEM	Iekšlietu ministrija
IEM IC	Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs
IKVD	Izglītības kvalitātes valsts dienests
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija
KL	Krimināllikums
KM	Kultūras ministrija
KPL	Kriminālprocesa likums
LAPK	Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss
LM	Labklājības ministrija
LNB	Latvijas Nacionālā bibliotēka
LNerB	Latvijas Neredzīgo bibliotēka
MK	Ministru kabinets
NMPD	Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienestu
NPAIS	Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēma
NVD	Nacionālais veselības dienests
NVO	Nevalstiskās organizācijas
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
OPAC	ANO Bērnu tiesību konvencijas papildu protokols par bērnu iesaistīšanu bruņotos konfliktos
OPSC	ANO Bērnu tiesību konvencijas papildu protokols par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju
PMIF	Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonds
PMLP	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde
SAM	Satiksmes ministrija
SPKC	Slimību profilakses un kontroles centrs
STI	Seksuāli transmisīvās infekcijas
TM	Tieslietu ministrija
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības
VBTAI	Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija
VI	Veselības inspekcija
VISC	Valsts izglītības satura centrs
VM	Veselības ministrija
VP	Valsts policija

VPD	Valsts probācijas dienests
VUGD	Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests

Labklājības ministrs

Jānis Reirs

23.08.2017. 10.14
21 931
Lauris Neikens,
Labklājības ministrijas
Bērnu un ģimenes politikas departamenta vecākais eksperts,
tālr. 67021673; fakss: 67276445,
Lauris.Neikens@lm.gov.lv

pielikums
Informatīvais ziņojums
„Pārskats par bērnu stāvokli Latvijā 2016.gadā”

**Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komitejas noslēguma apsvērumos
Latvijai izteikto rekomendāciju izpildes statuss**

Nr.	Rekomendācija	Statuss
1.	Veikt visas nepieciešamās darbības, lai ņemtu vērā visus tās iepriekšējos 2006. gada ieteikumus (CRC/C/LVA/CO/2), kas nav ieviesti vai ir ieviesti nepilnīgi, it īpaši saistībā ar koordināciju un nacionālo rīcības plānu (11. rindkopa), bērniem, kas nošķirti no ģimenes vides (33. rindkopa) un bērniem ar invaliditāti (40. rindkopa).	Procesā
2.	Veikt visas nepieciešamās darbības, lai panāktu tiesību aktu īstenošanu praksē un nodrošinātu pilnīgu atbilstību Konvencijai.	Procesā
3.	Izstrādāt visaptverošu politiku un pamatnostādnes, lai īstenotu visas Konvencijā noteiktās tiesības, nodrošinot koordināciju un savstarpēju kopdarbību starp valdības iestādēm, kā arī sniegtu cilvēkresursus, tehniskos un finanšu resursus, kas nepieciešami šī plāna efektīvai īstenošanai.	Procesā
4.	Nodrošināt Labklājības ministrijas Bērnu un ģimenes politikas departamentam pilnvaras, tiesības, cilvēkresursus, tehniskos un finanšu resursus, kas nepieciešami departamenta politikas un stratēģiskās plānošanas funkciju veikšanai. Tāpat Komiteja iesaka dalībvalstij izstrādāt atbilstošu mehānismu, lai uzraudzītu Jaunatnes konsultatīvās padomes darbības efektivitāti, koordinējot jaunatnes politiku un starpnozaru, nacionālo, reģionālo un vietējo programmu izstrādi un ieviešanu, kā arī lai pārskatītu padomes darbības tvērumu un operatīvi izstrādātu mehānismu ar mērķi iekļaut bērnu tiesības agrīnā bērnībā.	Izpildīts – daļā par Labklājības ministrijas Bērnu un ģimenes politikas departamenta pilnvarām, tiesībām, cilvēkresursiem, tehniskajiem un finanšu resursiem un Jaunatnes konsultatīvās padomes uzraudzību Netiks izpildīts – daļā par bērnu tiesību agrīnā bērnībā iekļaušanu Jaunatnes konsultatīvās padomes kompetencē
5.	Izmantot uz bērnu tiesībām vērstu pieeju, izstrādājot valsts un pašvaldību budžetu, proti, ietvert budžetā izsekošanas sistēmas, kas ļauj uzraudzīt bērniem piešķirto resursu piešķiršanu un izmantošanu. Tāpat dalībvalstij jāizmanto šī izsekošanas sistēma, lai izvērtētu, cik lielā mērā investīcijas katrā nozarē	Izpildīts

	atbilst "bērnu interesēm", panākot, ka tiek noteikta atsevišķa ietekme uz meitenēm un zēniem.	
6.	Nodrošināt caurredzamu un līdzdalīgu budžeta izstrādes procesu sabiedriskā dialoga ceļā, īpaši iesaistot bērnu un nevalstiskās organizācijas, kas darbojas bērnu tiesību nozarē, un panākot pienācīgu pašvaldības un valsts iestāžu atbildību.	Izpildīts
7.	Nodrošināt, ka Valsts kontrolei ir pieejami visi oficiālie dati, un sniegt tai nepieciešamos cilvēkresursus, tehniskos un finanšu resursus, lai uzraudzītu publiskās investīcijas sociālās aprūpes nozarēs.	Izpildīts
8.	Noteikt strukturālo izmaiņu un taupības pasākumu ietekmi nozarēs, kas ir tieši vai netieši saistītas ar bērnu tiesībām.	Procesā
9.	Veikt tūlītējas darbības, lai apkarotu korupciju un stiprinātu iestāžu kapacitāti efektīvi noteikt korupciju, izmeklēt to un uzsākt kriminālvajāšanu.	Procesā
10.	Izstrādāt visaptverošu informācijas sistēmu, kas aptver visas Konvencijas jomas, kā arī stiprināt valsts datu operatoru kapacitāti laicīgai un pareizai datu ievadīšanai dažādās informācijas sistēmās; definējot, apkopojot un izplatot statistikas datus, ņemt vērā konceptuālo un metodoloģisko ietvaru, kas sniegts Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā cilvēktiesību komisāra biroja ziņojumā "Cilvēktiesību rādītāji: novērtēšanas un īstenošanas vadlīnijas".	Procesā <i>pasākums ietverts rekomendāciju ieviešanas plānā 2017.-2018.gadam</i>
11.	Nodrošināt Tiesībsarga biroja Bērnu tiesību nodaļai cilvēkresursus, tehniskos un finanšu resursus.	Izpildīts
12.	Piešķirt nepieciešamos finanšu resursus, lai uzturētu Tiesībsarga biroja mājaslapā bērniem paredzēto sadaļu.	Nav izpildīts
13.	Nodrošināt, ka Konvencija ir pastāvīgi pieejama bērniem saprotamā valodā un minoritāšu valodās, kā arī iekļaut apmācību par Konvenciju skolu mācību programmās līdz pat augstākās izglītības līmenim.	Nav izpildīts
14.	Regulāri popularizēt Konvencijas saturu radio, televīzijā, sociālajos medijos, kā arī organizēt izpratnes veicināšanas kampaņas.	Nav izpildīts
15.	Nodrošināt, ka speciālistiem jāapgūst mācību programma par bērnu tiesību aizsardzību pirms stāšanās darbā un jāpiedalās tālākās mācībās vismaz reizi divos gados.	Nav izpildīts
16.	Izstrādāt efektīvu mehānismu, kā sistemātiski iesaistīt pilsoniskās sabiedrības nevalstiskās organizācijas (arī no lauku apvidiem) bērnu tiesību jomā, izstrādājot, ieviešot, uzraugot un izvērtējot	Izpildīts

	likumus, politikas un programmas, kas saistītas ar bērnu tiesībām.	
17.	Nodrošināt, ka praksē tiek īstenoti dažādi likumi, kas aizliedz diskrimināciju, tostarp īstenojot izpratnes veicināšanas programmas par diskriminācijas aizliegumu un saistītajiem sodiem, īpašu uzmanību pievēršot bērniem ar invaliditāti un minoritāšu bērniem, arī romu bērniem.	Izpildīts
18.	Nodrošināt, ka bērniem lauku apvidos ir piekļuve apmierinošas kvalitātes veselības aprūpes un izglītības iestādēm.	Izpildīts
19.	Veikt pētījumus par bērnu, kuri ir lesbietes, geji vai transpersonas, un biseksuālu un interseksuālu bērnu diskrimināciju, aktīvāk apkarot noraidošu attieksmi, un novērst bērnu diskriminēšanu, balstoties uz viņu seksuālo orientāciju, dzimuma identitāti un seksuālo raksturojumu.	Netiks ieviests
20.	Nodrošināt, ka visas attiecīgās amatpersonas un cilvēki, kas strādā ar bērniem vai bērnu labā, apgūtu metodoloģiskās rekomendācijas un Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas (VBTAI) izstrādātās pamatnostādnes, lai noskaidrotu bērnu intereses visās Konvencijas darbības tvēruma jomās un piešķirtu šīm interesēm prioritāru nozīmi.	Procesā
21.	Veikt papildu darbības, lai novērstu bērnu pašnāvības, tostarp paplašinot pieeju psihologa konsultāciju pakalpojumiem un palielinot sociālo darbinieku skaitu skolās un kopienās, kā arī nodrošinot, ka visi speciālisti, kas strādā ar bērniem vai bērnu labā, ir pienācīgi izglītoti, lai identificētu un pievērstu uzmanību agrīnām pašnāvnieciskām tieksmēm un garīgās veselības problēmām.	Procesā
22.	Pastiprināt izpratnes veicināšanas un izglītošanas kampaņas, lai novērstu ceļu satiksmes negadījumus un bērnu noslīkšanu.	Procesā
23.	Pastiprināt valsts un pašvaldību iestāžu cilvēkresursu kapacitāti, lai varētu apsekt ceļus un pludmales un novērst ceļu satiksmes negadījumus un bērnu noslīkšanu.	Procesā
24.	Izstrādāt sistēmu, lai izvērtētu, kā bērnu viedoklis tiek ņemts vērā, plānojot, ieviešot, uzraugot un izvērtējot politikas, kas saistītas ar bērnu tiesībām, tostarp arī Jaunatnes konsultatīvās padomes darbības kontekstā.	Procesā <i>pasākums ietverts rekomendāciju ieviešanas plānā 2017.-2018.gadam</i>
25.	Uzraudzīt, kā bērnu viedoklis tiek ņemts vērā, piemērojot Bērnu tiesību aizsardzības likumu, Civilprocesa likumu un Administratīvā procesa likumu	Izpildīts

26.	Ieviest izpratnes veicināšanas programmas, lai veicinātu bērnu jēgpilnu un mērķtiecīgu iesaistīšanos ģimenēs, kopienās un skolās, arī skolēnu padomēs, īpašu uzmanību pievēršot meitenēm un bērniem paaugstināta riska situācijās.	Procesā
27.	Lielāku uzmanību pievērst tam, lai visiem bērniem būtu piekļuve pilsonībai, tostarp pārskatot Pilsonības likumu, lai pilsonība automātiski tiktu piešķirta tiem Latvijā dzimušajiem bērniem, kuri citādi būtu bezvalstnieki un kuri nākuši pasaulē vecākiem ar nepilsoņu statusu vai vecākiem, kuri nevar savu pilsonību nodot bērniem. Komiteja vēl iesaka dalībvalstij apsvērt iespēju ratificēt 1997. gada Eiropas konvenciju par pilsonību, kas parakstīta 2001. gada 30. maijā, kā arī 2009. gada Eiropas Padomes Konvenciju par izvairīšanos no bezvalstniecības valstu pēctecības gadījumā.	Nav izpildīts <i>pasākums ietverts rekomendāciju ieviešanas plānā 2017.-2018.gadam</i>
28.	Izstrādāt integrētu informācijas sistēmu, lai varētu vispusīgi analizēt vardarbību pret bērniem, uzraudzīt mērķa pasākumu efektivitāti un izstrādāt uz pierādījumiem balstītu politiku, lai novērstu un izmeklētu vardarbību pret bērniem.	Izpildīts
29.	Ātri izmeklēt visus ziņotos gadījumus par vardarbību pret bērniem, kā arī notiesāt un sodīt vainīgos.	Procesā <i>pasākums ietverts rekomendāciju ieviešanas plānā 2017.-2018.gadam</i>
30.	Izstrādāt skaidru kārtību ārstniecības personālam, lai tas varētu reģistrēt un ziņot par vardarbību pret bērniem	Izpildīts
31.	Izstrādāt mehānismus, kārtības un vadlīnijas, lai panāktu obligātu ziņošanu par visiem seksuālās vardarbības gadījumiem pret bērniem un izglītotu bērnus ar garīgās veselības traucējumiem par to, kā identificēt seksuālās vardarbības gadījumus un ziņot par tiem;	Izpildīts
32.	Nekavējoties izmeklēt visus seksuālās vardarbības gadījumus institūcijās bērniem ar garīgās veselības problēmām, kā arī notiesāt un sodīt vainīgos.	Procesā <i>pasākums ietverts rekomendāciju ieviešanas plānā 2017.-2018.gadam</i>
33.	Pastiprināti uzraudzīt institūcijas bērniem ar garīgās veselības traucējumiem, tostarp izglītot ārstniecības personālu un sociālos darbiniekus par to, kā noteikt seksuālās vardarbības pazīmes	Procesā
34.	Nodrošināt palīdzības tālruņa līnijas personāla regulāru izglītošanu par Konvenciju un tās papildu	Izpildīts

	protokoliem, kā arī par iejūtīgas un bērniem draudzīgas palīdzības sniegšanu un kārtību, kā rīkoties pēc sūdzību saņemšanas.	
35.	Uzlabot palīdzības tālruņa līniju ar pastāvīgu uzraudzības mehānismu, lai nodrošinātu sniegtā atbalsta un padomu kvalitāti.	Izpildīts
36.	Regulāri un sistemātiski apkopot datus par saņemto sūdzību skaitu un veidu, kā arī par cietušajiem sniegto atbalstu.	Izpildīts
37.	Īstenot izpratnes veicināšanas programmas, kas mērķētas uz plašāku sabiedrību un speciālistiem, kuri strādā ar bērniem vai bērnu labā, par atbildību ziņot par vardarbību pret bērniem, tostarp ģimenes vidē.	Procesā
38.	Uzlabot tiesībsardzības iestāžu amatpersonu kapacitāti saistībā ar pienākumu reģistrēt un izmeklēt visus zināmos vardarbības gadījumus pret bērniem, tostarp tos, kas notikuši ģimenes vidē.	Procesā <i>pasākums ietverts rekomendāciju ieviešanas plānā 2017.-2018.gadam</i>
39.	Turpināt nostiprināt bāriņtiesu personāla zināšanas un prasmes identificēt agrīnas pazīmes vardarbībai pret bērniem, kā arī pastiprināt tiesnešu izglītošanu par Bērnu tiesību aizsardzības likumu un Konvenciju.	Procesā
40.	Turpināt veicināt pozitīvas, nevardarbīgas un līdzdalību atbalstošas bērnu audzināšanas un disciplinēšanas metodes.	Procesā
41.	Nostiprināt audžuģimeņu aprūpes sistēmu, lai samazinātu bērnu nonākšanu iestādēs un nostiprinātu valsts un pašvaldības iestāžu lomu un atbildību šajā procesā.	Procesā
42.	Nodrošināt, ka bērniem, kas nonākuši aprūpes iestādēs, ir piekļuve izglītības iestādēm tuvāk viņu dzīvesvietai.	Izpildīts
43.	Nodrošināt periodisku izvērtējumu par bērnu ievietošanu internātskolās un uzraudzīt tur sniegtās aprūpes kvalitāti, tostarp nodrošinot pieejamus kanālus, ar kuru palīdzību ziņot, uzraudzīt un novērst sliktu izturēšanos pret bērniem	Izpildīts
44.	Veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai neļautu izmantot “glābējsilītes” un veicinātu alternatīvus risinājumus, piemēram, ieviešot iespēju izvēlēties konfidencialas dzemdības slimnīcā, kā arī pievērsties cēloņiem, kas noved pie jaundzimušo pamešanas, tostarp sniedzot ģimenes plānošanas pakalpojumus un piemērotas konsultācijas un sociālo atbalstu grūtniecēm un meitenēm	Daļā par glābējsilīšu izmantošanu – netiks ieviests Pārējā daļā – izpildīts
45.	Sniegt atbalstu alternatīvajā aprūpē nonākušajiem bērniem, nodrošinot izglītību un profesionālo apmācību atbilstoši viņu prasmēm un interesēm.	Procesā

	Sniegt atbalstu personām, kas nodrošina ārpusģimenes aprūpi, un iestāžu personālam, lai bērns varētu saņemt adekvātu atbalstu, atstājot attiecīgo aprūpi, kā arī vēlāk, ja bērns tā vēlas.	
46.	Veicināt sabiedrības izpratni, lai apkarotu alternatīvajā aprūpē nonākušo bērnu stigmatizēšanu un diskriminēšanu.	Procesā
47.	Pieņemt īpašu likumdošanu, lai aizsargātu bērnu ar invaliditāti tiesības atbilstoši starptautiskajiem standartiem	Izpildīts
48.	Izstrādāt visaptverošus pasākumus, lai attīstītu iekļaujošu izglītību un panāktu, ka prioritāte tiek piešķirta iekļaujošai izglītībai, nevis bērnu ievietošanai specializētās institūcijās un klasēs, kā arī izglītot un norīkot integrētajās klasēs specializētus skolotājus un profesionāļus, lai sniegtu individuālu atbalstu un pienācīgu uzmanību bērniem ar mācīšanās grūtībām	Procesā
49.	Organizēt datu vākšanu par bērniem ar invaliditāti un izstrādāt efektīvu sistēmu invaliditātes diagnosticēšanai, kas nepieciešama, lai ieviestu atbilstošas politikas un programmas bērniem ar invaliditāti	Procesā
50.	Organizēt izpratnes veicināšanas kampaņas, kas vērstas uz valdības amatpersonām, sabiedrību un ģimenēm, šādi apkarojot bērnu ar invaliditāti stigmatizēšanu un par viņiem izplatītus aizspriedumus, kā arī veicinātu pozitīvu tēlu par šiem bērniem.	Procesā
51.	Nodrošināt, ka visiem bērniem, arī tiem, kas dzīvo lauku apvidos, tiek nodrošināta bezmaksas savlaicīga piekļuve apmierinošiem veselības aprūpes pakalpojumiem.	Izpildīts
52.	Izveidot atsevišķas garīgās veselības aprūpes institūcijas bērniem un pieaugušajiem	Izpildīts
53.	Nodrošināt, ka valsts finanšu kontroles mehānismiem ir piekļuve attiecīgajai un nepieciešamajai informācijai, lai uzraudzītu tiesisku un efektīvu veselības aprūpei piešķirto budžeta līdzekļu izmantojumu.	Izpildīts
54.	Veikt nepieciešamos pasākumus, lai novērstu joda deficītu	Nav izpildīts
55.	Apstiprināt vispusīgu seksuālās un reproduktīvās veselības politiku pusaudžiem un panākt, ka izglītība par seksuālo un reproduktīvo veselību tiek iekļauta obligātajā skolu mācību programmā un tiek vērsta uz pusaugu meitenēm un zēniem, īpašu uzmanību pievēršot agrīnas grūtniecības un seksuāli transmisīvu infekciju novēršanai; īstēnot vairāk	Izpildīts

	pasākumu, lai vairotu izpratni un sekmētu priekšstatus par mātes un vecāku lomu, kā arī seksuālo uzvedību, īpašu uzmanību pievēršot zēniem un vīriešiem.	
56.	Nodrošināt pusaudžiem – gan meitenēm, gan zēniem – pieeju bezmaksas kontracepcijas līdzekļiem.	Netiks ieviests
57.	Nodrošināt bezmaksas medicīniskā aborta pakalpojumus visām meitenēm vecumā līdz 18 gadiem un panākt, ka viņu viedoklis vienmēr tiek uzklauts un ņemts vērā, pieņemot lēmumu par abortu.	Izpildīts
58.	Strādāt ar narkotiku lietošanas sastopamību bērnu vidū, tostarp veicinot bērnu izpratni par narkotiku lietošanas negatīvajām sekām, sniedzot bērniem pareizu un objektīvu informāciju, kā arī dzīves prasmju izglītību par atkarību izraisošo vielu, arī tabakas un alkohola, lietošanas novēršanu; izstrādāt īpašu un bērniem draudzīgu narkotiku atkarības ārstēšanas pieeju un bērniem paredzētus kaitējuma mazināšanas pakalpojumus	Izpildīts
59.	Īstenot izpratni veicinošas aktivitātes sabiedrībā par negatīvajām sekām pēc to bērnu piespiedu ārstēšanu, kuri kļuvuši par upuri narkotiku lietošanai, tostarp ievieojot viņus daļēji slēgtās institūcijās	Procesā
60.	Apsvērt iespēju rīkot konsultācijas ar ģimenēm, bērnu un bērnu tiesību pilsoniskās sabiedrības organizācijām par problēmām saistībā ar bērnu nabadzību, lai nostiprinātu stratēģijas un pasākumus bērnu tiesību īstenošanai nabadzības, finanšu un fiskālās politikas kontekstā. Komiteja atgādina neatkarīgā eksperta rekomendāciju par parāda un citu attiecināmo dalībvalsts starptautisko finansiālo saistību ietekmi uz pilnvērtīgu cilvēktiesību nodrošināšanu, it īpaši saistībā ar ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām (A/HRC/23/37/Add.1 30. rindkopa un 90. rindkopas (b) punkts), un iesaka dalībvalstij izstrādāt pastāvīgu drošības tīklu bērniem paaugstināta riska situācijās.	Procesā
61.	Nodrošināt, ka visi skolas vecuma bērni apmeklē skolu, īpašu uzmanību pievēršot bērniem lauku apvidos.	Procesā <i>pasākums ietverts rekomendāciju ieviešanas plānā 2017.-2018.gadam</i>
62.	Veikt pasākumus, lai samazinātu un novērstu gadījumus, kad skolēni pārtrauc mācības, īpašu uzmanību pievēršot meitenēm.	Procesā
63.	Ieguldīt izglītības sistēmas kvalitātes uzlabošanā, lai tā sasniegtu starptautiski atzītus standartus, īpaši apmācot skolotājus.	Procesā

64.	Veicināt, ka visās skolās tiek ieviesta Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas (VBTAI) iniciatīva "Draudzīga skola".	Procesā
65.	Vēl vairāk nostiprināt skolas personāla zināšanas par metodēm un veidiem, kā novērst vardarbību skolā, un personāla lomu vardarbības identificēšanā un mazināšanā.	Procesā
66.	Izstrādāt agrīnas identificēšanas un individualizētas novēršanas programmas bērniem riska situācijās.	Procesā
67.	Veikt nepieciešamos pasākumus, lai par saprātīgu samaksu veicinātu piekļuvi spēlēšanās, kultūras, brīvā laika un citām izklaidējošām un izglītības aktivitātēm bērniem no visām sociāli ekonomiskajām grupām.	Izpildīts
68.	Pārskatīt Patvēruma likumu, lai uz patvēruma meklētāju bērniem patvēruma meklēšanas procedūras laikā neattiektos aizturēšana.	Izpildīts
69.	Pārskatīt Ārstniecības likumu, lai nodrošinātu patvēruma meklētāju bērniem aizturēšanas apstākļos pilnvērtīgu ārstēšanu, kas ir līdzvērtīga tai, kas pieejama citām aizturētajām personām.	Izpildīts
70.	Veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai novērstu negatīvu attieksmi un neiecietību pret patvēruma meklētāju un bēgļu bērniem un veicinātu viņu integrāciju sabiedrībā.	Procesā
71.	Turpināt sadarbību ar UNHCR, lai ieviestu attiecināmo kritēriju un standartu vadlīnijas un pārtrauktu patvēruma meklētāju bēgļu aizturēšanu.	Procesā
72.	Nodrošināt kvalificētu un neatkarīgu juridisko palīdzību bērniem, kuri nonākuši konfliktā ar likumu, jau agrīnā procesa stadijā un visas tiesvedības gaitā.	Izpildīts
73.	Uzraudzīt, kā tiesas ievieš alternatīvas brīvības atņemšanas sodiem, lai <u>panāktu, ka brīvības atņemšanu piemēro tikai galējas nepieciešamības gadījumā</u> , nosaka īsākos iespējamajos šāda soda termiņus un regulāri pārskata šādus sodus ar mērķi tos atcelt.	Procesā <i>pasākums ietverts rekomendāciju ieviešanas plānā 2017.-2018.gadam</i>
74.	Uzlabot sadarbību starp juridiskajiem un sociālajiem dienestiem, lai pilnībā aizsargātu cietušo bērnu tiesības.	Procesā <i>pasākums ietverts rekomendāciju ieviešanas plānā 2017.-2018.gadam</i>
75.	Īstenot papildu pasākumus, lai proaktīvi identificētu cietušos bērnus, tostarp izglītojot tiesībaizsardzības iestāžu amatpersonas un sociālo dienestu personālu par to, kā pienācīgi aizsargāt cietušos bērnus un samazināt traumatismu.	Procesā

76.	Palielināt kompensāciju cietušajiem bērniem, tostarp izmantojot Juridiskās palīdzības administrācijas starpniecību.	Procesā <i>pasākums ietverts rekomendāciju ieviešanas plānā 2017.-2018.gadam</i>
77.	Ratificēt Bērnu tiesību konvencijas Papildu protokolu par komunikācijas procedūru.	Procesā <i>pasākums ietverts rekomendāciju ieviešanas plānā 2017.-2018.gadam</i>
78.	Ratificēt cilvēktiesību pamata instrumentus, kurus tā vēl nav pieņēmusi, proti, Starptautisko konvenciju par visu migrējošo darba ņēmēju un viņu ģimenes locekļu tiesību aizsardzību un Starptautisko konvenciju par visu personu aizsardzību pret piespiedu pazušanu.	Procesā <i>pasākums ietverts rekomendāciju ieviešanas plānā 2017.-2018.gadam</i>
79.	Sadarboties ar Eiropas Padomi un Eiropas Savienību saistībā ar Konvencijas un citu cilvēktiesību instrumentu ieviešanu, īpašu uzmanību pievēršot tam, lai ar ekonomikas politikām un programmām, tostarp arī strukturālajām izmaiņām, īpaši ekonomiskās krīzes laikā un pēc tās, tiktu ievērotas, aizsargātas un veicinātas bērnu tiesības.	Izpildīts
80.	Izstrādāt un ieviest visaptverošu, koordinētu un efektīvu datu vākšanas, analīzes, uzraudzības un ietekmes novērtēšanas sistēmu par visām <u>Papildu protokola par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju</u> darbības jomām, tostarp bērna prostitūciju, bērna pornogrāfiju un bērna seksa tūrisma. Datiem jābūt detalizēti izdalītiem cita starpā atbilstoši dzimumam, vecumam, tautībai, etniskajai izcelsmei, reģionam un sociālekonomiskajam stāvoklim, īpašu uzmanību pievēršot bērniem, kuri ir pakļauti riskam kļūt par Papildu protokolā iekļautu noziedzīgu darbību upuriem. Tāpat jāievāc dati par ierosināto lietu un piemēroto sodu skaitu, nodalot šo informāciju atbilstoši noziedzīgā nodarījuma raksturam.	Procesā
81.	Izstrādāt un ieviest visaptverošu politiku par bērniem, kas iekļautu visas Konvencijas un Papildu protokola tvēruma jomas, kā arī izstrādāt politikai atbilstošas pamatnostādnes, ietverot atbilstošus pasākumus pamatnostādņu ieviešanai un atbalstot tās ar pietiekamiem cilvēkresursiem, tehniskajiem un finanšu resursiem.	Izpildīts
82.	Nodrošināt labāku koordināciju starp dažādām aģentūrām un komitejām, kas izstrādā un ievieš bērnu tiesību politikas, tostarp starp tām, kas atrodas Veselības ministrijas, Tieslietu ministrijas un	Izpildīts

	Izglītības un zinātnes ministrijas pārraudzībā, un norīkot īpašu nodaļu, kas spētu nodrošināt vadību un efektīvu vispārējo kontroli, lai starpnozaru, nacionālā, reģionālā un vietējā līmenī uzraudzītu un izvērtētu darbības bērnu tiesību jomā atbilstoši Konvencijai un tās Papildu protokoliem.	
83.	Turpināt stiprināt centienus, lai sistemātiski informētu plašāku sabiedrību, it īpaši bērnus viņiem saprotamā veidā, kā arī viņu ģimenes un kopienas, par <u>Papildu protokola par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju normām</u>	Procesā
84.	Ciešā sadarbībā ar atbilstošajām valdības aģentūrām, pilsoniskās sabiedrības organizācijām, medijiem, privāto sektoru, kopienām un bērniem izstrādāt izpratnes veicināšanas programmas par visiem <u>Papildu protokolā par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju</u> aptvertajiem jautājumiem, kā arī aizsardzības pasākumus pret <u>Papildu protokolā par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju</u> norādītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, ietverot tos nacionālajos likumos.	Procesā
85.	Nodrošināt, ka izglītojošie pasākumi ir sistemātiski un daudznozaru, kā arī aptver visas <u>Papildu protokola par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju</u> jomas un ir pieejami visiem speciālistiem, kas strādā ar bērniem vai to labā, it īpaši tiesnešiem, prokuroriem, sociālajiem darbiniekiem, tiesībsargājošo iestāžu un imigrācijas amatpersonām visos līmeņos visā dalībvalsts teritorijā.	Procesā
86.	Regulāri izvērtēt izglītojošos pasākumus ar mērķi nodrošināt, ka tajos iegūtās zināšanas un prasmes tiek izmantotas praksē, lai efektīvi identificētu upurus un aizsargātu bērnus pret visiem <u>Papildu protokolā par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju</u> iekļautajiem noziedzīgajiem nodarījumiem.	Procesā
87.	Nodrošināt, ka tiek piešķirti pietiekami un mērķtiecīgi resursi, lai panāktu efektīvu <u>Papildu protokolā par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju</u> norādīto pasākumu īstenošanu.	Nav izpildīts
88.	Izstrādāt īpašas preventīvās programmas, kas mērķētas uz visiem bērniem, bet it īpaši bērniem paaugstināta riska situācijās un tiem, kas nonākuši atstumtībā, piemēram, meitenēm, kas cietušas no seksuālas vardarbības vai vardarbības mājās, bērniem, kas ievietoti institūcijās, bērniem, kas dzīvo	Izpildīts

	nomaļos apvidos vai nabadzībā, minoritāšu bērniem, migrantu un patvēruma meklētāju bērniem, bērniem, kas palikuši valstī pēc tam, kad vecāki devušies darba meklējumos uz ārzemēm;	
89.	Izstrādāt mehānismus un procedūras, lai identificētu bērnus, kuriem ir risks kļūt par <u>Papildu protokolā par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju</u> iekļauto noziedzīgu nodarījumu upuriem, it īpaši bērnus paaugstināta riska situācijās, kā arī sniegt viņiem psiholoģisku atbalstu un nodrošināt izpratnes veicināšanas programmas.	Nav izpildīts
90.	Veikt pētījumus, lai izvērtētu bērnu seksuālās izmantošanas izplatību, īpaši pievēršoties tirdzniecībai ar bērniem, bērna prostitūcijai un pornogrāfijai, tostarp arī internetā.	Nav izpildīts
91.	Nodrošināt to, ka tiek sodītas tiesībsargājošo iestāžu amatpersonas un policijas amatpersonas, kas vainojami bezdarbībā un/vai korupcijā, izmeklējot <u>Papildu protokolā par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju</u> iekļautos noziedzīgos nodarījumus.	Izpildīts
92.	Pievērst papildu uzmanību sociālo un ekonomisko attīstības programmu un nabadzības novēršanas vadlīniju ieviešanai, tostarp piešķirot pietiekamus finanšu resursus visu <u>Papildu protokolā par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju</u> iekļauto ekspluatācijas veidu novēršanai.	Nav izpildīts
93.	Izstrādāt un ieviest efektīvu tiesisko regulējumu un veikt visas nepieciešamās likumdošanas, administratīvās, sociālās un citas darbības, lai novērstu un izmeklētu visus bērnu seksa tūrisma gadījumus.	Izpildīts
94.	Nostiprināt starptautisko sadarbību ar daudzpusējiem, reģionāliem un divpusējiem līgumiem, lai novērstu un izskaustu bērnu seksa tūrisma.	Izpildīts
95.	Veicināt izpratni tūrisma nozarē par bērnu seksa tūrisma negatīvajām sekām un izplatīt tūrisma aģentiem un aģentūrām Apvienoto Nāciju Pasaules tūrisma organizācijas Pasaules tūrisma ētikas kodeksu.	Izpildīts
96.	Iedrošināt visas iesaistītās puses parakstīt Rīcības kodeksu par bērnu aizsardzību pret seksuālu izmantošanu ceļojumos un tūrismā, kā arī panākt rīcības atbilstību šim kodeksam.	Izpildīts
97.	Definēt tirdzniecību ar bērniem un paredzēt par to kriminālatbildību saskaņā ar Papildu protokola 3. pantu, tostarp īpaši paredzot kriminālatbildību par	Izpildīts

	bērnu piespiedu nodarbināšanu kā tirdzniecības ar bērniem paveidu, kas līdzinās cilvēku tirdzniecībai, taču nav identisks ar to.	
98.	Nodrošināt, ka bērni, kas cietuši no <u>Papildu protokolā par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju</u> iekļautajiem noziedzīgiem nodarījumiem, netiek sodīti par to.	Izpildīts
99.	Skaidri norādīt, ka bērni vecumā līdz 18 gadiem nevar sniegt piekrišanu nekāda veida seksuālai izmantošanai, tostarp bērna pornogrāfijai un bērna prostitūcijai, neatkarīgi no tā, no kāda vecuma atļauts iesaistīties seksuālās darbībās.	Izpildīts
100.	Nodrošināt, ka esošie tiesību akti pilnībā aizsargā visus bērnus vecumā līdz 18 gadiem.	Izpildīts
101.	Veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu, ka visi tirdzniecības ar bērniem, bērna prostitūcijas un bērna pornogrāfijas gadījumi tiek pienācīgi izmeklēti un ka likumpārkāpēji tiek tiesāti un sodīti atbilstoši pastrādāto noziegumu smaguma pakāpei.	Procesā
102.	Veikt visas nepieciešamās darbības, lai nodrošinātu, ka nacionālā tiesību akti sniedz tai nepārprotamas tiesības noteikt un īstenot ekstrateritoriālu jurisdikciju pār visiem <u>Papildu protokolā par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju</u> iekļautajiem noziedzīgajiem nodarījumiem. Atcelt dubultās sodāmības prasību izdošanai par <u>Papildu protokolā par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju</u> iekļautajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, kā arī nepieciešamības gadījumā izmantot <u>Papildu protokolu par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju</u> izdošanas juridiskajam tiesiskajam pamatam.	Izpildīts – daļā par ekstrateritoriālu jurisdikciju. Nav saprotama – daļā par dubultās sodāmības atcelšanu
103.	Stiprināt pasākumus, lai aizsargātu tādu bērnu tiesības un intereses, kas cietuši no <u>Papildu protokolā par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju</u> iekļautajiem noziedzīgajiem nodarījumiem.	Procesā
104.	Izstrādāt mehānismus un procedūras, lai agrīni identificētu bērnus, kas cietuši no <u>Papildu protokolā par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju</u> iekļautajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, arī nepavadītus bērnus, un nodrošinātu, ka par šādu identificēšanu atbildīgās personas, tostarp par imigrāciju atbildīgās amatpersonas, tiesneši, prokurori, policisti, sociālie darbinieki, ārstniecības personāls un citi speciālisti, kas strādā ar cietušajiem bērniem, ir izglītotas par	Procesā <i>pasākums ietverts rekomendāciju ieviešanas plānā 2017.-2018.gadam</i>

	bērnu tiesībām, bērnu aizsardzību un veicamajām darbībām.	
105.	Nodrošināt, ka bērniem, kuru tiesības ir pārkāptas, ir viegli piekļūt un izmantot sūdzību iesniegšanas mehānismus.	Izpildīts
106.	Veikt visus nepieciešamos pasākumus, tostarp arī likumdošanas, lai nodrošinātu, ka visās kriminālprocesa stadijās tiek garantētas bērna tiesības saņemt informāciju un tikt uzklausi tam un ka prioritārā nozīme tiek piešķirta bērna interesēm.	Procesā <i>pasākums ietverts rekomendāciju ieviešanas plānā 2017.-2018.gadam</i>
107.	Nodrošināt, ka tiesneši, prokurori, policisti, sociālie darbinieki un citi speciālisti, kas strādā ar bērniem, kas ir upuri un liecinieki, tiek izglītoti par to, kā visās kriminālprocesa un tiesvedības stadijās veidot ar bērniem tiem labvēlīgu komunikāciju.	Nav izpildīts <i>Procesā daļā par Valsts policijas koledžas organizētajām policijas darbinieku mācībām</i>
108.	Pilnībā ievērot Pamatnostādnes par tiesvedību lietās, kurās iesaistīti bērni, kas ir upuri un noziegumu liecinieki (Ekonomisko un sociālo lietu padomes rezolūcija 2005/20, pielikums).	Izpildīts
109.	Veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu, ka bērni, kas ir <u>Papildu protokolā par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju</u> iekļauto noziedzīgo nodarījumu upuri, netiek stigmatizēti un atstumti, ka pret viņiem izturas kā pret upuriem, un viņi netiek saukti pie kriminālatbildības kā likumpārkāpējus, un ka viņiem tiek sniegts pienācīgs atbalsts, tostarp fiziskajai un psiholoģiskajai atlabšanai un pilnīgai sociālajai reintegrācijai.	Izpildīts
110.	Turpināt stiprināt starptautisko sadarbību ar daudzpusējām, reģionālām un divpusējām vienošanām, it īpaši ar kaimiņvalstīm, tostarp nostiprinot procedūras un mehānismus, ar kuru starpniecību iespējams koordinēt šādu vienošanos ieviešanu, lai šādi veicinātu <u>Papildu protokolā par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju</u> iekļauto noziedzīgo nodarījumu novēršanu, atklāšanu, izmeklēšanu, iztiesāšanu un vainīgo sodīšanu.	Procesā
111.	Veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu pilnīgu šo rekomendāciju (par <u>Papildu protokola par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju</u>) īstenošanu, tostarp informējot par tām atbilstošās ministrijas un parlamentu, kā arī nacionālās un vietējās varas iestādes, lai tās šīs rekomendācijas ņemtu vērā un veiktu tālākas darbības.	Procesā

112.	Plaši izplatīt dalībvalsts iesniegto ziņojumu un rakstiskās atbildes, kā arī saistītās apstiprinātās rekomendācijas (noslēguma apsvērumus), tostarp arī internetā (bet ne tikai), padarot šos materiālus pieejamus plašākai sabiedrībai, pilsoniskās sabiedrības organizācijām, jaunatnes grupām, profesionālajām asociācijām un bērniem, lai veicinātu diskusijas un izpratni par <u>Papildu protokolu par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju</u> , tā ieviešanu un uzraudzību.	Procesā
113.	Pastiprināt savus centienus, lai padarītu <u>Papildu protokola par bērnu iesaistīšanu bruņotos konfliktos</u> principus un nosacījumus plaši zināmus bruņotajiem spēkiem, sabiedrībai kopumā un jo īpaši bērniem, tostarp ar lielāku plašsaziņas līdzekļu iesaisti izpratnes veicināšanas programmās.	Procesā
114.	<u>Papildu protokolu par bērnu iesaistīšanu bruņotos konfliktos</u> sistemātiski ietvert visu attiecīgo profesionāļu grupu, jo īpaši bruņoto spēku un starptautisko miera uzturēšanas spēku, tiesībsargājošo iestāžu un imigrācijas amatpersonu, prokuroru, advokātu, tiesnešu, sociālo darbinieku, medicīnas profesionāļu, skolotāju, plašsaziņas līdzekļu profesionāļu un vietējo un rajona amatpersonu, apmācībā.	Izpildīts – daļā par bruņotajiem spēkiem un starptautiskajiem miera uzturēšanas spēkiem. Nav izpildīts – pārējā daļā.
115.	Izveidot visaptverošu datu apkopošanas mehānismu, iedalot pēc dzimuma, vecuma, tautības un etniskās izcelsmes, par patvēruma meklētāju, bēgļu, migrantu un nepavadītiem bērniem, kuri ierodas dalībvalstī un var tikt savervēti vai izmantoti karadarbībās ārvalstīs.	Netiks ieviests
116.	Veikt pasākumus, lai aizliegtu ar militāro ieroču izmantošanu saistītās militārās apmācības bērniem vecumā līdz 18 gadiem vispār, un jo īpaši Jaunsardzē, un izveidot regulāru Jaunsardzes programmas uzraudzību, lai nodrošinātu to, ka tās mācību programma un mācību personāls ievēro Papildu protokolu.	Nav attiecināms
117.	Veikt nepieciešamos pasākumus, lai iekļautu cilvēktiesību un miera izglītību, kā arī izglītību par <u>Papildu protokola par bērnu iesaistīšanu bruņotos konfliktos</u> normām, obligātajā mācību programmā iesaucamajiem un personām aktīvajā militārajā dienestā.	Nav attiecināms – daļā par iesaucamajiem Izpildīts – daļā par personām militārajā dienestā
118.	Skaidri noteikt kriminālatbildību par bērnu vecumā līdz 18 gadiem vervēšanu no bruņoto spēku vai nevalstisku bruņotu grupējumu puses un par bērnu izmantošanu, iesaistīšanu un līdzdalību karadarbībā.	Procesā

		<i>pasākums ietverts rekomendāciju ieviešanas plānā 2017.-2018.gadam</i>
119.	Izņemt abpusējas sodāmības prasību attiecībā uz izraidīšanu par <u>Papildu protokolā par bērnu iesaistīšanu bruņotos konfliktos</u> aptvertajiem nodarījumiem.	Nav saprotama
120.	Ieviest mehānismus, lai agrīni identificētu bēgļu, patvēruma meklētāju, migrantu un nepavadītus bērnus, kas ierodas no valstīm, kur notiek vai ir notikuši bruņoti konflikti un kuri varētu būt bijuši iesaistīti karadarbībā; nodrošināt, ka par šādu identifikāciju atbildīgie darbinieki tiek izglītoti par bērnu tiesībām, bērnu aizsardzību un intervēšanas prasmēm; izstrādāt protokolus un speciālos pasākumus, lai nodrošinātu to, ka šiem bērniem tiek sniegta piemērota palīdzība viņu fiziskai un psiholoģiskai atveseļošanai un sociālai reintegrācijai.	Nav izpildīts
121.	Turpināt un stiprināt sadarbību ar Starptautisko Sarkanā Krusta komiteju un Ģenerālsekretāra īpašo pārstāvi jautājumos par bērniem un bruņotiem konfliktiem, un meklēt iespējas pastiprināti sadarboties ar Apvienoto Nāciju Bērnu fondu (UNICEF) un citām Apvienoto Nāciju iestādēm, īstenojot <u>Papildu protokolu par bērnu iesaistīšanu bruņotos konfliktos</u> .	Izpildīts – daļā par sadarbību ar Starptautisko Sarkanā Krustu Nav izpildīts – pārējā daļā
122.	Veikt visus piemērotos pasākumus, lai nodrošinātu šo rekomendāciju pilnīgu īstenošanu, tostarp nododot tos parlamentam, atbilstošajām ministrijām, tai skaitā Aizsardzības ministrijai, Augstākajai tiesai un pašvaldībām, izskatīšanai un turpmākai rīcībai.	Procesā
123.	Padarīt plaši pieejamu sākotnējo ziņojumu un rakstveida atbildes un Komitejas pieņemtos noslēguma apsvērumus, tai skaitā (bet ne tikai) ar interneta palīdzību, sabiedrībai kopumā, pilsoniskās sabiedrības organizācijām, jauniešu grupām, profesionālajām grupām un bērniem, lai raisītu debates un izpratni par <u>Papildu protokolu par bērnu iesaistīšanu bruņotos konfliktos</u> , tā īstenošanu un uzraudzību.	Procesā

***Rekomendācijas izpildes statusa skaidrojums:**

izpildīts – rekomendācija ir tikusi ieviesta, tiesiskais regulējums un/vai prakse atbilst rekomendācijā noteiktajam;

procesā – tiesiskais regulējums un/vai prakse daļēji atbilst rekomendācijai, taču tiek veikti pasākumi atbilstības nodrošināšanai;

nav izpildīts – rekomendācija nav vēl tikusi ieviesta un nav uzsākta tās ieviešana;

netiks ieviests – kompetentās institūcijas nesaskata lietderību vai praktiskas iespējas rekomendācijas ieviešanai, vai arī rekomendācijas izpilde paredzēta pēc 2021.gada;

nav attiecināms – rekomendācija ir noformulēta, balstoties uz informāciju par attiecīgu Latvijas bērnu tiesību aizsardzības jautājumu, kurš atskaites periodā ir būtiski mainījies; līdz ar to rekomendācijas ieviešana nav attiecināma uz pašreizējo Latvijas bērnu tiesību aizsardzības sistēmu.

17.08.2017. 18.03

4 354

Lauris Neikens,

Labklājības ministrijas

Bērnu un ģimenes politikas departamenta

vecākais eksperts,

tālr. 67021673;

fakss: 67276445,

Lauris.Neikens@lm.gov.lv